

manuale
sapientia

LEXICON
ROMANESCU-LĂTINESCU-UNGURES-
CU-NEMTESCU

QUARE
DE VAI MULTI AUCTORI, IN CURSUL A TRIDECI, SI
MAI MULTORU ANI S' AU LUCRATU.

SEU
LEXICON
VALACHICO-LATINO-HUNGARICO-
GERMANICUM

QUOD
A PLURIBUS AUCTORIBUS DECURSU TRIGINTA ET
AMPLIUS ANNORUM ELABORATUM EST.

Imola Katalin Nagy

Gramatică comparată româno-maghiară Domeniul fonetic

Editura Scientia

Imola Katalin Nagy

**Gramatică comparată
româno-maghiară.
Domeniul fonetic**

Imola Katalin Nagy

**Gramatică comparată
româno-maghiară.
Domeniul fonetic**

Editura Scientia
Cluj-Napoca ■ 2024

Editor responsabil:

Angella Sorbán

Referent științific:

Doina Butiurca (Târgu Mureș)

Copertă:

Tipotéka SRL

Coordonator editură:

Beáta Szabó

© Scientia 2024

Toate drepturile rezervate, incluzând multiplicarea, prezentarea publică, difuzarea radio și televizată, precum și traducerea, inclusiv a fiecărui capitol în parte.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NAGY, IMOLA KATALIN

Gramatică comparată româno-maghiară : domeniul fonetic / Imola

Katalin Nagy. - Cluj-Napoca : Scientia, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-975-093-3

Cuprins

Prefață	11
---------------	----

NOȚIUNI FUNDAMENTALE DE FONETICĂ

1. Definiții conceptuale. Locul foneticii în macrolingvistică	15
2. Fonațiunea/aparatul fonator	19
3. Caracteristicile sunetelor vorbirii	21
4. Caracteristicile sunetelor	23
5. Vocalele limbii române	25
5.1. Clasificarea articulatorie a vocalelor	25
5.2. Semivocalele	26
5.3. Grupurile vocalice: diftongi, triftongi, hiat	27
6. Consoanele limbii române	33
7. Influențele reciproce între sunete	37
8. Transcrierea fonetică	43
9. Silaba. Despărțirea în silabe	49
10. Accentul și intonația	53
10.1. Accentul	53
10.2. Intonația	62
11. Ortografia, ortoepia și semnele de punctuație	63
12. Fenomene fonetice de evitat	79
12.1. Cacofonia	79
12.2. Hipercorectitudinea	80
13. Interferențe lingvistice româno-maghiare	83

APLICAȚII ȘI EXERCITII DE SEMINAR

1. Exerciții de pronunție și articulare	91
2. Exerciții cu vocale, semivocale, diftongi, triftongi și cazuri de hiat	101
3. Exerciții privind consoanele	103
4. Ortografia și ortoepia prin exerciții	105
5. Accentul și pronunția corectă în limba română prin exerciții	109
6. Despărțirea în silabe	111
7. Exerciții de ortografie și semne de punctuație	113
8. Evitarea cacofoniei și a greșelilor fonetice	121
9. Texte pentru dictare	123

6 ■ Cuprins

10. Cuvinte cu implicații de ordin fonetic	129
11. Exerciții recapitulative	141
Glosar bilingv de termeni utilizați în fonetică	151
Bibliografie.	155
Kivonat: Román–magyar összehasonlító nyelvtan. Hangtan.	161
Abstract: Comparative Romanian–Hungarian Grammar. The Field of Phonetics.	163
Despre autor.	165

Tartalomjegyzék

Előszó	11
--------------	----

A FONETIKA ALAPJAI

1. Fogalmi meghatározások. A fonetika helye a makronyelvészetben	15
2. A fonáció / a hangképző szervek	19
3. A beszédhangok jellemzői	21
4. A hangok jellemzői	23
5. Román magánhangzók	25
5.1. A magánhangzók artikulációs osztályozása	25
5.2. Félhangzók	26
5.3. Magánhangzócsoportok: diftongusok, triftongusok, hangűrök	27
6. Román mássalhangzók	33
7. A hangok közötti kölcsönös hatások	37
8. A fonetikus átírás	43
9. Szótagok. Szótagolás	49
10. Hangsúly és intonáció	53
10.1. Hangsúly	53
10.2. Hanglejtés	62
11. Helyesírás, helyes kiejtés és írásjelek	63
12. Kerülendő fonetikai jelenségek	79
12.1. Kakofónia	79
12.2. Hiperkorrekció	80
13. Román–magyar nyelvi interferenciák	83

ALKALMAZOTT FONETIKA ÉS SZEMINÁRIUMI GYAKORLATOK

1. Kiejtési és artikulációs gyakorlatok	91
2. Gyakorlatok magánhangzókkal, félhangzókkal, diftongusokkal, triftongusokkal és hangűrökkel.	101
3. Mássalhangzókkal kapcsolatos gyakorlatok	103
4. Helyesírási gyakorlatok	105
5. Helyes román hangsúlyozás és kiejtés gyakorlatokban	109
6. Szótagolás	111
7. Helyesírási és írásjelhasználati-gyakorlatok	113
8. A kakofónia és a fonetikai hibák elkerülése	121

8 ■ Tartalomjegyzék

9. Szövegek diktálási gyakorlatokhoz.	123
10. Hangtani vonatkozású szavak.	129
11. Összefoglaló gyakorlatok.	141
A fonetikában használt kifejezések kétnyelvű szójegyzéke	151
Könyvészet	155
Kivonat: Román–magyar összehasonlító nyelvtan. Hangtan.	161
Abstract: Comparative Romanian–Hungarian Grammar. The Field of Phonetics.	163
A szerzőről	165

Contents

Preface	11
--------------------------	-----------

FUNDAMENTALS OF PHONETICS

1. Conceptual definitions. Place of phonetics within the macro-linguistic system	15
2. Phonation/the phonetic apparatus	19
3. Characteristics of speech sounds	21
4. Characteristics of sounds	23
5. Romanian vowels	25
5.1. Articulatory classification of vowels	25
5.2. Semivowels	26
5.3. Vowel groups: Diphthongs, triphthongs, hiatus	27
6. Romanian consonants	33
7. Mutual influences between sounds	37
8. Phonetic transcription.	43
9. Syllable. Syllabification	49
10. Accent and intonation	53
10.1. Accent	53
10.2. Intonation	62
11. Spelling, orthography, and punctuation	63
12. Phonetic phenomena to avoid	79
12.1. Cacophony.	79
12.2. Hypercorrectness	80
13. Romanian–Hungarian linguistic interferences	83

APPLICATIONS AND SEMINAR EXERCISES

1. Pronunciation and articulation exercises	91
2. Exercises with vowels, semivowels, diphthongs, triphthongs, and hiatuses.	101
3. Exercises on consonants	103
4. Spelling and orthography through exercises	105
5. Accent and correct pronunciation in Romanian through exercises	109
6. Syllabification exercises	111
7. Spelling and punctuation exercises	113

10 ■ Contents

8. Avoiding cacophony and phonetic mistakes	121
9. Texts for dictation	123
10. Words with phonetic implications	129
11. Review exercises	141
Bilingual glossary of terms used in phonetics	151
Bibliography	155
Kivonat: Román–magyar összehasonlító nyelvtan. Hangtan.	161
Abstract: Comparative Romanian–Hungarian grammar. The field of phonetics.	163
About the author	165

Prefață

O cercetare comparată asupra structurii fonice a limbilor română și maghiară relevă câteva diferențe care stau la baza fenomenelor de interferență. Scopul acestui volum este, pe de o parte, conștientizarea acestor diferențe, pe de altă parte, oferirea unor pârgii, unor metode și exerciții care pot ajuta la diminuarea acestor interferențe. Dificultățile cu care vorbitorii maghiari se vor întâlni țin, din perspectiva sistemului vocalic, de fonemele specifice limbii române *ă* și *î/â* respectiv interferența cu vocalele specifice limbii maghiare *ö* și *ü*.

Fonemul cel mai dificil de pronunțat pentru vorbitorii maghiari este clar *î/â*, pronunțat ca *ü*, urmat de *ă*, pronunțat ca *ö* sau pur și simplu înlocuit cu *e*, mai ales la sfârșit de cuvânt (*bune* în loc de *bună*). Pronunția corectă a acestor foneme nu se poate face fără a forma baza de articulare a acestor vocale, bază inexistentă, inițial, la cei care încep să învețe limba română. Baza de articulare se poate forma numai prin exersare și exemple multe. Cartea de față își propune să ofere un set de exerciții amuzante care, dacă sunt făcute, pot contribui la eliminarea fenomenelor de interferență.

Un alt aspect care trebuie semnalat este dificultatea pronunțării lui *i* în poziție asilabică finală postconsonantică (*pomi*, *noștri*, *ori* etc.), tendința fiind de a eluda această vocală finală.

Dacă informațiile teoretice privind diftongii, triftongii și hiatul, cu sublinierea diferențelor între cele două limbi pare simplă, practica poate provoca probleme. Astfel, tendința vorbitorilor maghiari de a pronunța semivocala *e* din diftongul *ea* (cf. Hazy, 1999, 26) ca o vocală plenisonă face ca aceștia să transforme diftongul în hiat, pronunțând greșit acolo unde, teoretic, pronunția nu ar trebui să cauzeze probleme. Pronunțiile specifice graiului transilvan (*e* mai deschis sau diftongul *oa* (din cuvinte precum *moale*, *soare*, *doare*) pronunțat ca un *a* mai închis, asemănător cu *a* din *alma* (măr) sunt, de asemenea, de semnalat.

Interferențele la nivel consonantic țin mai ales de consoanele palatale și diversele actualizări fonetice ale literelor *c* și *g*. Transferul pronunției consoanelor maghiare *ty* și *gy* este binecunoscut. Consoana *h* în vecinătatea lui *c* și *g* poate, de asemenea, duce la pronunții greșite.

Accentul este o altă problemă spinoasă. Toate aspectele importante ale diferențelor dintre cele două limbi, accentul pe prima silabă în cazul limbii maghiare și accentul mobil în cazul limbii române sunt prezentate pe larg în volumul nostru, dar deprinderile greșite în pronunție nu pot fi eliminate decât prin exersare continuă și expunere la texte în limba română frumos și corect articulate.

**NOȚIUNI FUNDAMENTALE
DE FONETICĂ**

Capitolul 1.

Definiții conceptuale. Locul foneticii în macrolingvistică

Lingvistica este știința care se ocupă de studiul limbii¹. Printre ramurile lingvisticii menționăm fonetica, fonologia, lexicologia, semantica, semiotica, morfologia, sintaxa, teoria limbii, istoria limbii, dialectologia, pragmatica, sociolingvistica, poetica, stilistica, retorica, textologia, naratologia, analiza discursului (cf. Bidu-Vrînceanu et al. 1997). „Ca nivel al structurii unei limbi, fonetica include elementele fonice prin care aceasta se materializează (sunete, accent, intonație), fiind un domeniu al continuum-ului lingvistic și al variației. Ca disciplină lingvistică, fonetica are drept obiect de studiu elementele fonice (sunetele) produse și receptate în procesul comunicării umane” (Corniță, 2001, 53).

Printre problemele teoretice și practice care intră în aria de interes a foneticii menționăm:

- producerea, transmiterea, receptarea și evoluția elementelor sonore ale unei limbi;
- descrierea sunetelor, fiziologia sunetelor, natura și distribuția accentului (accentologia, cf. Spânu 2014, 10);
- sistemul intonațional al unei limbi (intonologia, cf. Spânu, 2014, 10);
- reguli și norme de scriere corectă (ortografie);
- reguli și norme de pronunție corectă (ortoepie).

Fonetica și fonologia

Termenul fonetică provine din cuvântul grecesc *phōnētikós* însemnând referitor la sunet².

Obiectul de studiu al foneticii îl reprezintă sunetele vorbirii. „Sunetul este unitatea fonică produsă și receptată în procesul de comunicare” (Corniță, 2001, 54). Din punct de vedere fizic, sunetele sunt niște vibrații ale aerului, periodice sau neperiodice, produse de coardele vocale.

1 Lingvistica generală, numită și macrolingvistică este definită în *Dicționarul explicativ al limbii române* drept „studiul complex al tuturor aspectelor și tipurilor de comunicare umană (vizează fonologia, semantica, gramatica etc.)” <https://dexonline.ro/definitie/macrolingvistic%C4%83> (accesat în 02.02.2024.)

2 grec. *phonetikos* „referitor la sunet”; cf. fr. *phonétique*

Fonologia³, în schimb, studiază elementele fonice (segmentale – vocale, semivocale și consoane – și suprasegmentale – accentul și intonația)⁴ cu funcție distinctivă. Unitatea minimală din fonologie este fonemul⁵, adică acea secvență fonică cu rolul de a distinge semnificații. Fonetica studiază sunetele, fonologia studiază sunetele cu funcție distinctivă, fiind, în acest fel, un fel de fonetică funcțională.

Se consideră, în general, că pronunțăm sunete (din punct de vedere fonologic sau funcțional, foneme) dar scriem litere sau, din punct de vedere grafic, grafeme, semnele vizuale corespunzând unor sunete⁶. „Fonemul este cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcția de a constitui cuvinte sau de a diferenția cuvintele între ele (*mare* de *mere*; *mei* față de *tei*, față de *zei*, față de *bei* etc.), precum și de a deosebi formele gramaticale ale aceluiași cuvânt (continui – continuă, dau – dai). Este un termen general, o abstracțiune” (Vârlan, 2015, 11).

În comunicarea scrisă, semnele vizuale care corespund sunetelor sunt așa-dar literele scrierii alfabetice sau grafemele, analoge fonemului din limba vorbită. În afară de literele alfabetului, în categoria grafemelor includem și semnele de punctuație, cifrele, ideogramele sau pictogramele. Independent, fonemele nu sunt purtătoare de sens, dar fonemele *d*, *a*, *o*, *o*, *u*, *r*, de exemplu, au un rol de diferențiere a sensului în lexeme precum *dar*, *dor*, *dur* (Farkas, 2010, 21).

Ce este vorbirea?

Prin vorbire înțelegem producerea unor sunete articulate, cu valori simbolice și convenționale, utilizate cu scopul de a comunica. „Vorbirea reprezintă emiterea unui șir de sunete articulate, produse prin dilatarea și condensarea succesivă a aerului înconjurător pompat de plămâni, în vederea comunicării. Sunetele emise în acest scop au valori simbolice și pot intra în combinații practic infinite, deși inventarul de sunete echivalente este finit” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 11). Sunetul este un fenomen fizic, ondulatoriu, născut ca urmare a producerii unor vibrații de aer cu caracter regulat.

3 grec. phonē „sunet”; cf. fr. phonologie

4 Unitățile segmentale **constituie** segmentul fonic în timp ce unitățile suprasegmentale nu constituie, ci **caracterizează** segmentul fonic.

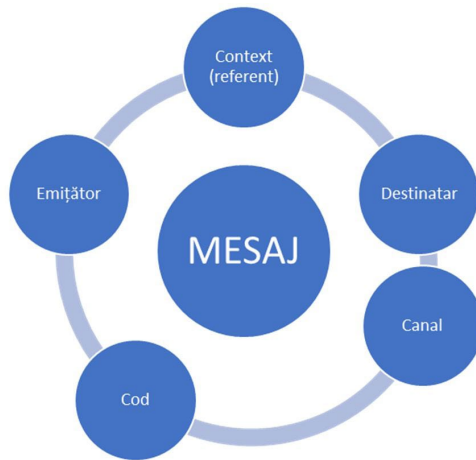
5 Fonemul mai este numit și sunet-tip sau sunet relevant.

6 <https://dexonline.ro/definitie/grafem> (accesat în 02.02.2024)

Schema jakobsoniană a comunicării umane

Limba este un sistem complex de semne, organizat pe multiple nivele (fonetic, fonologic, morfologic, sintactic, lexical, pragmatic) folosit în comunicare. Semnele limbii alcătuiesc un cod de comunicare.

Roman Jakobson este lingvistul care a elaborat cea mai cunoscută teorie și schemă a comunicării, în care stabilește următorii factori: emițătorul, receptorul (destinatarul), referentul (contextul), codul comun al comunicatorilor, contactul sau canalul (direct sau mediat) și mesajul.

Modelul comunicațional al lui Jakobson

Din punctul de vedere al foneticii, din acest model se remarcă rolul a trei factori:

- emițătorul (locutorul/vorbitorul), adică persoana care produce semnalul sonor sub forma unui mesaj articulat;
- canalul („linia telefonică”, aerul care propagă semnalul spre destinatar, care poate interveni în bruierea perceperii unor sunete);
- receptorul (destinatarul, interlocutorul, ascultătorul), adică persoana care preia, decodifică, procesează mesajul, care trebuie să cunoască același cod utilizat de emițător.

Ramurile foneticii

1. fonetica articulatorie studiază și descrie elementele motorii care intervin în fonațiune, modalitatea de producere, de articulare a sunetelor, felul în care sunetele sunt produse de către emițător;

2. fonetica acustică studiază și descrie caracteristicile acustice, fizice, ale sunetului; din perspectiva modului în care sunt percepute de către receptor;

3. fonetica neuroperceptivă studiază fondul neuropsihic al articulării, perceperea și convertirea mesajului auditiv în impulsuri nervoase și decodarea mesajului;

4. fonetica prearticulatorie studiază psihopatologia vorbirii, aspecte privind defectologia lingvistică, logopedia, disfuncții articulatorii precum tulburarea de fluentă sau bâlbâiala, tulburările de sunet și vorbire (fenomenele de dislalie⁷ precum sâsâitul, rârâitul);

5. fonetica practică se ocupă cu studierea trăsăturilor fonetice relevante din punct de vedere semantic;

6. fonetica experimentală în cadrul căreia diferențele de pronunțare a sunetelor nu sunt redate alfabetic; aceste diferențe sunt înregistrate prin semne convenționale în transcrierea fonetică (Vintilă-Rădulescu, 2010, 17).

Cele patru faze ale actului de comunicare: faza prearticulatorie, faza articulatorie, faza emisiunii sonore (acustică) și faza neuroperceptivă sunt studiate de patru dintre ramurile foneticii, și anume fonetica prearticulatorie, fonetica articulatorie, fonetica acustică și fonetica neuroperceptivă.

În afară de aceste ramuri, literatura de specialitate mai deosebește:

– **fonetica generală** (care studiază sunetele vorbirii, indiferent de limbă) vs. **fonetica specială** care cercetează sunetele unei limbi concrete (de exemplu, fonetica limbii române);

– **fonetica descriptivă** (numită și **sincronică** sau **statică**) descrie și clasifică sunetele unei limbi la un moment dat al evoluției sale;

– fonetica **instrumentală** (numită și **experimentală**) care analizează sunetele limbii cu ajutorul unor tehnologii;

– fonetica **istorică** (numită și **diacronică** sau **evolutivă**) care descrie evoluția în timp a aparatului sonor al unei limbi date⁸;

– **fonetica contrastivă** (numită și comparativă) urmărește identificarea opozițiilor fonematice din două limbi date (de exemplu fonetica comparativă a limbii române și maghiare).

7 Cele mai cunoscute defecte privesc articularea incorectă a sunetelor: b (betacism), g (gammacism), d (deltacism), k (kappacism), l (lambdacism), r (rotacism), s (sigmatism), ș (șetism), t (taucism). Cele mai cunoscute astfel de defecte sau fenomene de dislalie/*pöszesség* țin de probleme în articulare (nazalizare/*orrhang*, rotacism/*raccsolás*, sigmatism/*selypítés*) sau probleme de ritm al vorbirii precum tahifemia/*hadarás* și bâlbâiala/*dadogás*.

8 Sistemul fonologic românesc este latin în esență, dar are unele trăsături specifice datorate evoluției istorice. Față de latina populară, din care a evoluat, limba română a preluat vocalele mediale ă și î, consoanele č, ģ, ț, ș, j și a creat un mare număr de diftongi și triftongi. Sistemul fonologic al limbii române conține 29 de sunete-tip: 7 vocale (a, e, i, u, o, ă, î); 22 de consoane (b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, z, k', g', č, ģ) Raportul fonem (sunet-tip) – literă: 29 de sunete-tip – 31 de litere. (Vâlcu, 2015, 10).

Capitolul 2.

Fonațiunea/aparatul fonator

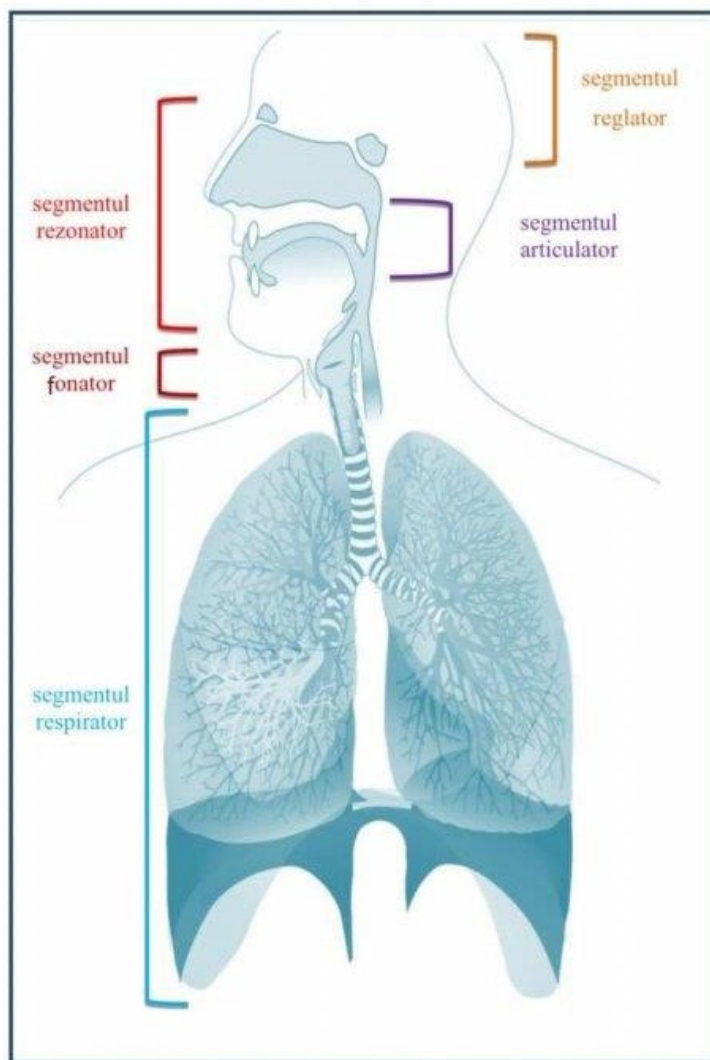
Fonațiunea este procesul de producere a sunetelor articulate prin care se realizează vorbirea. Articularea sunetelor se produce cu ajutorul aerului din plămâni. Sunetele din limba română sunt produse prin prelucrarea aerului expirat, aerul inspirat neparticipând la procesul articulării sunetelor limbii române (așa cum se întâmplă la unele limbi africane). Fonațiunea are loc în aparatul fonator.

Aparatul fonator reprezintă acel set de organe care intervin în producerea și articularea sunetelor limbii, el se situează între diafragmă și cavitatea bucală. Aerul din plămâni iese prin laringe, după care este amplificat și transformat în cavitățile rezonatoare (bucală și nazală) de deasupra laringelui. Fluxul de aer este transformat în vibrații cu ajutorul coardelor vocale aflate în vecinătatea glotei. Vibrațiile sunt preluate de tubul fonator (faringe, uvulă¹, palat, alveole, dinți și buze). Transformarea vibrațiilor în sunete propriu-zise, adică articularea are loc în cavitatea bucală, care este rezonatorul cel mai complex în acest proces. Organele articulatorii ale cavității bucale sunt: buzele (labiile), maxilarul inferior, bolta palatului² (palatul dur), vălul palatin³ (palatul moale), uvula (lueta sau omușorul) respectiv limba. Sunetele articulate în acest mod se vor constitui în mesaj acustic, preluat de urechi. De la urechi mesajul este transmis în creier unde are loc decodificarea mesajului.

1 Nyelvcsap.

2 Szájpadlás.

3 Lágyszájpad.

Mecanismul vorbirii

Aparatul fonator⁴

4 Reprezentare preluată de pe <https://www.dictie.ro/sunetul-si-mecanismul-vorbirii/> (accesat în 11.11.2023.)

Capitolul 3.

Caracteristicile sunetelor vorbirii

Atunci când vorbim, emitem sunete formate prin vibrarea coardelor vocale. Sunetele sunt produse prin articulare, adică „modelarea curentului de aer expirat (fonator), produsă în cavitatea bucală, cu participarea diverselor organe articulatorii” (Corniță, 2001, 54). Aspectul **articulat** diferențiază semnele produse de aparatul fonator uman și sunetele scoase de animale sau alte tipuri de sunete din natură¹.

Articularea vocalelor înseamnă ieșirea liberă, nestingherită, a fluxului de aer fonator, vibrația fiind determinată doar de vibrația coardelor vocale, în schimb articularea consoanelor presupune prezența unui obstacol în calea fluxului de aer fonator.

Fiecare limbă are o așa-numită **bază de articulare** caracteristică, definită ca „ansamblul deprinderilor articulatorii specifice” (Corniță, 2001, 54). Această caracteristică fonetică explică de ce în cazul învățării unei limbi străine păstrăm totuși modalități de articulare învățate din limba maternă, așa-numitele **interferențe fonetice** sau **reziduuri de accent** (de exemplu accentul specific maghiar în pronunțarea unor cuvinte românești).

Formarea unui șir de sunete prin vibrarea coardelor vocale și activitatea aparatului fonator se numește **fonie**². Nu orice fonie constituie act de vorbire, de exemplu un urlat de durere sau un căscat sunt fonii, dar nu sunt neapărat acte de vorbire, deși la nivel pragmatic pot exista aspecte de semnificare.

Fonia este act de vorbire doar atunci când există o **corelație sistematică** între fonie și un referent, adică o realitate exterioară limbii (un obiect din realitate, de exemplu). Această corelație face parte din bagajul de cunoștințe al emițătorului și al receptorului, adică atât cel care vorbește, cât și ascultătorul sau receptorul cunosc sensul atașat aceluși sunet sau șir de sunete care este numit fonie. Doar astfel o fonie devine semn lingvistic.

1 Urechea umană percepe sunete cu frecvențe între 16 și 20 000 Hz. Vibrațiile mecanice cu frecvențe mai mari de 20 000 Hz sunt numite ultrasunete, percepute de urechea unor animale cum ar fi câinii, pisicile, delfinii, șoarecii sau liliecii. Vibrațiile sonore cu o frecvență mai mică de 16 Hz, se numesc infrasunete, percepute de urechea elefanților. Undele infrasonice sau infrasunetele, produse în mod natural, au fost depistate pentru prima oară după erupția vulcanului Krakatoa, în 1883, când valuri acustice consecutive au înconjurat Pământul de aproape șapte ori (cf. Spânu, 2014, 26).

2 Cf. <https://dexonline.ro/definitie/fonie> (accesat în 02.02.2024) Calitate a sunetelor limbii rezultată din vibrarea coardelor vocale în timpul emisiunii lor; sonoritate (a sunetelor limbii).

Relația și interferențele foneticii cu alte ramuri lingvistice

1. Fonetica și lexicologia³ vizează studiul acelor unități fonetice (fonemele, accentul) care au funcție distinctivă semantică, adică posedă capacitatea de a schimba sensul cuvântului prin înlocuirea unui fonem din cadrul cuvântului cu alt fonem (*card – cald, doamnă – toamnă, treaptă – dreaptă*), situațiile care diferențiază sensuri prin prezența sau absența unui fonem într-un cuvânt (*urmă – turmă, or – ori, arc – țarc*), distribuția sensului prin inversarea fonemelor (*urdă – rudă, crap – parc, calcă – clacă*), cuvinte care se diferențiază prin prezența unui fonem în plus la unul dintre membrii perechii (*abac – abacă*)⁴.

2. Fonetica și morfologia⁵: interferențele dintre fonetică și morfologie vizează studiul funcției distinctivă lexico-gramaticale a fonemelor, cazurile când, prin schimbarea fonemului sau a locului accentului pe altă silabă, se schimbă sensul cuvântului, și/sau clasa morfologică, adică partea de vorbire (*prună/substantiv – brună/adjectiv, veselă – veselă*)⁶.

3. Fonetica și sintaxa⁷ devin tangente în situațiile în care avem de-a face cu accentul logic sau accentul frazei, diferența de sens dintre *Mâine avem examen* (nu poimâine) și *Mâine avem examen* (și nu colocviu), respectiv *Mâine avem examen*.(afirmație) și *Mâine avem examen?* (interogație).

3 Lexicologia studiază cuvântul ca unitate fundamentală a limbii (cf. gr. *lexis* „cuvânt” și *logos* „știință”, fr. *lexicologie*).

4 E vorba mai ales de cazurile de paronimie prin metateză (deplasarea sau permutarea unui fonem). Câteva exemple de metateză care fac diferența de ordin stilistic în privința limbii române (*potropop/protopop*) și maghiare (*kalán/kanál, pök/köp*).

5 Morfologia studiază structura cuvintelor și regulile lor de modificare în procesul flexiunii (gr. *morphé* „formă” și *logos* „știință”, fr. *morphologie*).

6 Omografe sau cuvinte care se scriu la fel, dar se pronunță diferit, accentul aflându-se pe altă silabă.

7 Sintaxa este ramura lingvisticii care studiază părțile de propoziție, îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze.

Capitolul 4.

Caracteristicile sunetelor

Caracteristicile sunetelor vorbirii sunt: (non)periodicitatea, frecvența, înălțimea, intensitatea și timbrul.

– Periodicitatea¹/nonperiodicitatea

„Periodicitatea conferă unui semnal acustic caracterul de ton (sunet muzical). Semnalele acustice pot fi **periodice** (tonuri muzicale) și **neperiodice** (zgomote). Cercetările au arătat că toate vocalele sunt tonuri muzicale și că majoritatea consoanelor sunt zgomote” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 14).

– Frecvența²;

Frecvența sunetelor este o caracteristică dată de numărul vibrațiilor coardelor vocale pe secundă. „Frecvența este dată de numărul de vibrații pe secundă. Este imprimată deci de sursă (coardele vocale), în funcție de viteza cu care vibrează. Cu cât numărul de oscilații este mai mare, cu atât un sunet este mai înalt. În situația inversă, sunetul va fi jos” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 14-15).

– Înălțimea sau amplitudinea³;

Înălțimea sunetului este dată de cantitatea de energie care se consumă atunci când sunetul se produce în laringe prin vibrația coardelor vocale. „Înălțimea (amplitudinea) sunetului este dată de frecvența vibrațiilor (de numărul de cicluri pe unitatea de timp). Este determinată de gradul de contracție a coardelor vocale și, indirect, de volumul rezonatorului. Mai depinde și de grosimea și elasticitatea coardelor vocale (coardele vocale mai subțiri și mai elastice vor vibra mai repede). Din punctul de vedere al înălțimii, sunetele pot fi acute (cu frecvență mare) și grave (cu frecvență mică)” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 15).

– Intensitatea sau tăria⁴

Intensitatea sunetului, tăria sau slăbiciunea lui depind de câtă energie se consumă în articulare. „Intensitatea (tăria) este determinată de amplitudinea vibrațiilor, adică de înălțimea curbei sinusoidale, în funcție de lărgimea cutiei de

1 Periodikusság.

2 Frekvencia.

3 Magasság.

4 Intenzitás /erősség.

rezonanță. Din acest punct de vedere, sunetele se clasifică în **puternice** (cu amplitudine mare) și **slabe** (cu amplitudine mică) (Vintilă-Rădulescu, 2010, 15).

– Timbrul⁵

Timbrul vocalic sau culoarea vocii depinde de forma vibrației, de forma și calitățile cavității rezonatoare. „Timbrul (culoarea) reprezintă acea calitate care permite distingerea unui sunet de altul rostite în condiții identice. Timbrul depinde de forma vibrațiilor, iar aceasta depinde de forma rezonatorului, bucal sau nazal. Rezonatorul bucal este mobil – vom avea, așadar, mai multe timbre orale, diferite de la un sunet la altul. Rezonatorul nazal este imobil, dar se disting totuși timbre nazale diferite de la un vorbitor la altul, în funcție de particularitățile anatomice” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 15).

5 Hangszín. În muzică există șase tipuri vocale de bază: bas, bariton și tenor (pentru bărbați) și contralto, mezzo-soprană și soprană (pentru femei).

Capitolul 5.

Vocalele limbii române

5.1. Clasificarea articulatorie a vocalelor

Vocalele sunt sunete armonice, muzicale, cu structură regulată și vibrații periodice în producerea cărora fluxul de aer fonator nu întâlnește niciun obstacol. În limba română există 7 vocale: a, ă, î/â, e, i, o, u – în notație fonetico-fonologică [a, ə, î, e, i, o, u].

Spre deosebire de limba maghiară, unde există dublete de vocale scurte și lungi (i, í, o, ó, ö, ő, u, ú, ü, ű), în limba română nu există această diferențiere. În schimb, vocalele limbii române pot intra în combinații, formând diftongi, triftongi sau hiaturi.

Vocalele limbii române pot fi clasificate în funcție de următoarele criterii:

- apertură (gradul de deschidere a maxilarelor),
- locul de articulare,
- participarea buzelor/labiiilor.

După apertură sau gradul de deschidere a gurii, vocalele limbii române se clasifică în:

- a) vocale deschise: a [a] (unghiul de deschidere a maxilarelor este mare);
- b) vocale semideschise: ă, e, o [ə, e, o] (unghiul de deschidere a maxilarelor se micșorează);
- c) vocale închise: i, î/â, u [i, î, u] (unghiul de deschidere a maxilarelor se micșorează și mai mult).

După locul de articulare, vocalele limbii române se clasifică în:

- a) vocale centrale (neutre): a [a];
- b) vocale anterioare: e, i [e, i] (diferența fiind dată de apertură);
- c) vocale posterioare: ă, î/â, o, u [ə, î, o, u] (diferența este dată și în acest caz de apertură; [o] și [u] se mai diferențiază de [ə] și [î] prin faptul că sunt labiale, adică rotunjite cu ajutorul buzelor) (Vintilă-Rădulescu, 2010, 19).

Această clasificare este pe deplin validă la nivelul limbii literare (standard), deoarece comportamentul dialectal al anumitor vocale poate fi diferit de clasificarea standard. De exemplu, în Transilvania, sub influența limbii maghiare există și pronunția închisă a vocalei *a*.

După gradul de participare a buzelor vocalele pot fi:

a) Labializate sau rotunjite o, u [o, u]: modelarea sunetului se realizează cu ajutorul buzelor¹

b) Nelabializate - a, e, i, ă, î [a, e, i, ə, î]: modelarea nu se face cu ajutorul buzelor (Corniță, 2001, 62).

Vocalele românești a, ă, î [a, ə, î] sunt mereu **vocale plenisone** sau **silabice** (adică, nu pot fi niciodată semivocale).

Vocalele e, i, o, u pot avea valoare de vocală plenisonă sau silabică: (*perete, fructe*) sau pot avea valoare de semivocală (nesilabică, intrând în componența diftongilor și triftongilor: *iarbă, leoaică*).

Devocalizarea sau pronunția asurzită se produce prin pronunția slabă a vocalei aflate la sfârșitul cuvântului. Aceste foneme devocalizate nu poartă accent: *stupi, munți, auzi* unde i final este un i nesilabic, devocalizat sau asurzit.

5.2. Semivocalele

Semivocalele sunt sunete care se aseamănă atât cu consoanele, cât și cu vocalele.

Sub aspect articulatoriu, semivocalele seamănă cu vocalele, dar depind de acestea, datorită faptului că au intensitate și durată deosebit de reduse. În pronunție sunt dependente de o vocală adică o semivocală se află întotdeauna lângă o vocală plenisonă și semivocala se pronunță întotdeauna cu ajutorul unei vocale. Semivocalele se deosebesc de vocale din perspectivă funcțională:

- nu pot constitui singure silabe,
- nu pot purta accent.

Sub acest aspect funcțional (nu poartă accentul și nu constituie singure silabe) semivocalele se apropie de consoane, căci nici ele nu sunt purtătoare de accent și nu constituie nuclee silabice. Acesta este motivul pentru care semivocalele sunt numite uneori și semiconsoane (Vintilă-Rădulescu, 2010, 22). Semivocalele limbii române sunt: ă, î, ă, ă. Semivocalele se întâlnesc în diftongi și triftongi.

În limba maghiară nu există diftongi decât în foarte puține lexeme (împrumuturi și pronunții dialectale). Sunetul [j], considerat semivocală în alte limbi, în maghiară are statut de consoană.

1 Sintagma *labial* se referă, în cazul vocalelor, la rotunjirea buzelor pentru producerea acestor sunete, în timp ce la consoane se referă la folosirea buzelor în realizarea obstacolului în emiterea sunetului.

5.3. Grupurile vocalice: diftongi, triftongi, hiat

Diftongii

Diftongul este grupul de două sunete diferite format dintr-o vocală și o semivocală care sunt scrise și pronunțate în aceeași silabă. „Diftongul este o secvență alcătuită dintr-o vocală și o semivocală. Componentele nu se despart (aparțin aceleiași silabe) și se pronunță cu o singură tensiune musculară (și, implicit, cu un singur efort expirator)” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 23).

În funcție de poziția vocalei și a semivocalei în diftong deosebim:

– **diftongi ascendenți (cu structura SV):** *iepure, iarnă, deal, iulie, iatagan, treacăt*

– **diftongi descendenți (cu structura VS):** *cadou, ghiociei, pârâu, bou, mai.*

Diftongii românești cei mai importanți sunt (cf. Bidu-Vrânceanu et alii, 2001; Farkas, 2010, Vintilă-Rădulescu, 2021):

ea (ăa): *vopsea, acadea, șosea;*

eo (ăo): *vreo, George;*

oa (ăa): *oală, școală, boală, noapte, profesoară, doare;*

ia (ăa): *iarbă, nuia, mai;*

ie (ăe): *iese, iernat, fiert, nuiele;*

io (ăo): *iod, ionatan;*

iu (ău): *iurtă, iureș;*

ai (ăi): *stai, vai, tai, ai;*

ei (ăi): *bei, nuclei, tei, mei, trei, Matei;*

ui (ăi): *cuib, pui, uită;*

oi (ăo): *noi, voi, doi, noroi, vioi;*

ii (ăi): *vii, copii;*

ăi (ăi): *tăi, săi, răi, măi;*

ăi (ăi): *pâine, mâine;*

ua (ăa): *ziua, piua;*

uă (ăă): *ouă, vouă, rouă;*

ău (ăă): *său, rău, zău;*

au (ăă): *dau, s-au, sau;*

eu (ăă): *leu, teleleu, mereu, meu;*

iu (ăă): *argintiu, auriu, bigudiu, ruginiu;*

ou (ăă): *nouă, două, cadou, vouă;*

ău (ăă): *râu, brâu, pârâu.*

În comunicarea orală există situații de diftongare:

– la contactul dintre cuvinte: *ți-e teamă,*

– în vorbirea rapidă, între cuvinte sau în interiorul cuvintelor: *pe-aproape*, *vreodată* [vɾe.o.da.tə]².

Limba maghiară contemporană standard nu are diftongi, deși limba maghiară veche avea un stoc bogat de diftongi (de exemplu *búzai* > *búzai*) (Fazakas, 2008, 38), monoftongarea petrecându-se deja prin secolul al XII-lea. Fenomene de diftongare există azi doar în variante regionale, extrem de puține lexeme din limba standard înregistrând diftongi, acelea fiind mai ales cuvinte împrumutate sau preluate din alte limbi (de exemplu *augusztus*/august).

Triftongii

Triftongul este grupul de trei sunete diferite format dintr-o vocală și două semivocale care alcătuiesc o singură silabă. „Triftongul este o secvență alcătuită dintr-o vocală și două semivocale. Componentele nu se despart (aparțin aceleiași silabe) și se pronunță cu o singură tensiune musculară (și, implicit, cu un singur efort expirator)” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 25).

Dintre limbile neolatine sau romanice doar limba română are triftongi, cu câteva excepții din spaniolă și italiană. În limba maghiară nu există triftongi.

După poziția vocalei față de semivocale triftongii pot fi clasificați în următoarele tipuri:

– triftongi cu vocala în poziție mediană (cu structura SVS, numiți și triftongi ascendent-descendenți): *leoaică*, *miei*, *piei*, *vreau*;

– triftongi cu vocala în poziție finală (cu structura SSV, numiți și triftongi ascendenți): *aripioară*, *lăcrămioară*, *inimioară*, *creioane*, *learcă*.

Triftongii limbii române sunt:

– **ăai**: vedeai [ve-dăi];

– **ăau**: citeau [ci-tău];

– **iai**: tăiai [tă-iai];

– **iei**: piei [piei];

– **oai**: leoaică [le- oai-că];

– **ioa**: inimioară [i-ni-mi- oă-ră]³.

Alte exemple de triftongi sunt *șleau* (*kocsiút*); *beau* (*iszom*); *learcă* (*csuromvizes*); *iau* (*veszem*); *chioară* (*félszemű*, *vak*, *kancsal*); *turcoaică* (*török nő*)⁴. Triftongii se pot forma și la întâlnirea dintre cuvinte (un cuvânt se termină cu o semivocală sau vocală afonizată și celălalt începe cu un diftong): *mi-ai spus*.

2 În vorbirea în ritm lent revine hiatul: *pe aproape*, *vreodată*.

3 Exemplele sunt preluate din Vintilă-Rădulescu (2010), DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021).

4 Exemplele îi aparțin lui Farkas (2010, 25).

Hiatul⁵

Hiatul este un grup sonor alcătuit din două vocale pline sau plenisone alăturate ce țin de două silabe diferite (structura fiind V-V). Hiatul intervine, prin urmare, la întâlnirea a două vocale în interiorul aceluiași cuvânt, dar care fac parte din silabe diferite (de exemplu în lexemul *coafor*), dar există și situații de hiat sintactic când un cuvânt se termină în vocală, iar cel care urmează începe tot printr-o vocală (alăturarea de vocale plenisone aparținând la două silabe diferite) nu se află în interiorul cuvântului, ci în interiorul propoziției (de exemplu *Poliția anunță că se intervine la locul accidentului*).

Deoarece vocalele sunt plenisone, ele sunt pronunțate ca atare în comunicarea orală: *alee* (nu *aleie*), *idee* (nu *ideie*), *aerian* (nu *aierian*), *poem* (nu *poiem*), *poet* (nu *poiet*); *respectuos* (nu *respectos*).

Cele mai importante situații de hiat din limba română sunt:

- **a-a [a-a]:** *contraamiral, contraatac*
- **e-e [e-e]:** *alee, atee, neelucidat, reevalua, licee, muzee, feerie*
- **i-i [i-i]:** *ființă, știință, fiică, antiinfecțios, antiinflație*
- **o-o [o-o]:** *alcool, zoologie, coopera, coordona*
- **u-u [u-u]:** *contínuu, vacuum, reziduu, perpetuu*
- **a-e [a-e]:** *aer, aeroport, maestro, aerisi*
- **a-i [a-i]:** *laic, aici, cais, naiv*
- **a-o [a-o]:** *caolín, baobab*
- **a-u [a-u]:** *aur, taur, automobile, Raul, laudă, balaur*
- **ă-i [ə-i]:** *a se căi, a grăi, a trăi*
- **ă-u [ə-u]:** *păun, căpcăun*
- **â-i [î-i]:** *sâcâf, bâzâi, bâjbâi*
- **â-u [î-u]:** *rául, brâul*
- **e-a [e-a]:** *ideal, realiza, speriat*
- **e-ă [e-ə]:** *creăm*
- **e-â, e-î [e-î]:** *creând, neînceput, reînceput*
- **e-i [e-i]:** *leit, sleit,*
- **e-o [e-o]:** *eolian, geoid, neon, geolog, geografie*
- **e-u [e-u]:** *leul, zmeură, eugenie*
- **i-a [i-a]:** *cianură, premia, antialgic, șfială*
- **i-e [i-e]:** *pompier, știe, îmbietor, sanie, chimie, energie*
- **i-o [i-o]:** *ion* (a nu se confunda cu numele propriu Ion care începe cu un diftong și nu se desparte în silabe), *biologie, pion*
- **i-u [i-u]:** *ful, triumfi*
- **o-a [o-a]:** *coabitare, coaxial, aminoacid*
- **o-e [o-e]:** *poet, poezie*

5 În limba maghiară: *hiátus* sau *hangúr, hangrés*.

- **o-i** [o-i]: *croi, asteroid*
- **o-u** [o-u]: *bour, noutate*
- **u-a** [u-a]: *poluat, actualitate, rezidual, dilua, suav, mutual*
- **u-ă** [u-ə]: *continuăm, continuă*
- **u-â** [u-î]: *continuând*
- **u-e** [u-e]: *duet, duel, fluent, siluetă*
- **u-i** [u-i]: *bănuie, arcuit*
- **u-o** [u-o]: *respectuos*
- **y-a** [i-a]: *kenyan*
- **y-u** [i-u]: *hobby-uri, lobby-uri*

Structura hiatului este V-V și nu putem vorbi de hiat dacă la stânga sau/și la dreapta tăieturii silabice se află un grup vocalic de tip diftong/triftong, precum apare în următoarele exemple:

- V-SV: *vioară* [vi-ɔa-rə];
- SV-SV: *neaua* [nɛa- ʊa];
- V-SVS: *leoaică* [le-ɔai-kə];
- SV-V: *mieuna* [mie-u-na] (Vintilă-Rădulescu, 2010, 26).

În multe limbi există o tendință de evitare a hiatului, iar alte limbi nu au hiat. Limba maghiară vorbită, de exemplu, tinde să evite hiatul, deși există numeroase lexeme în care putem identifica hiat (*mágia, barátaim*⁶). Formele cu sau fără hiat pot semnala diferențe de registru (limbă literară *versus* variante regionale, sociolectale: *lány* vs. *leány*). Vocalele maghiare lungi nu sunt cazuri de hiat: Vocalele maghiare lungi (*í, ó, ú, ő, ű*) se pronunță de două ori mai lung decât vocalele scurte (*i, o, u, ö, ü*) fără schimbare calitativă. În cazul lui *a* și *e* variantele lungi (*á* și *é*) diferă nu numai în lungime, dar și calitativ. Ba mai mult, armonia vocalică specifică limbii maghiare⁷ face ca și atunci când s-ar putea forma hiat sintactic, acesta să fie evitat: un exemplu în acest sens ar fi articolul hotărât în limba maghiară *a*, care, atunci când cuvântul începe cu o vocală este folosit sub forma *az* (Marschalkó, 2011, 11).

În limba română vorbită această tendință de reducere a hiatului este prezentă, însă evitarea hiatului poate conduce la greșelile următoare:

- contragerea celor două vocale identice la una singură: *alcol*, în loc de *alcool*; *cuvincios*, în loc de *cuviincios*, *fiică* în loc de *fiicică*;

6 Caracterul aglutinant al limbii maghiare (adică faptul că pentru exprimarea raporturilor gramaticale, precum număr, posesiune etc., terminațiile sunt adăugate, lipite de rădăcină) face ca multe situații de hiat să fie generate tocmai prin flexiune (*álmaim/visele mele, könyveiket/cărțile lor*) mai ales în cazul substantivelor.

7 Terminațiile se armonizează cu lexemul la care sunt atașate: cuvintele care conțin numai vocale posterioare vor primi alternativa vocalică posterioară a terminației: *Londonban* (în Londra); cuvintele care conțin numai vocale anterioare vor primi alternativa vocalică anterioară a terminației: *Debrecenben* (în Debrecen), iar cuvintele care conțin și vocale posterioare și vocale anterioare vor primi alternativa vocalică posterioară a terminației: *Madridban* (în Madrid) (cf. Marschalkó, 2011, 10).

– înlăturarea unei vocale atunci când hiatul conține vocale diferite: *aspectos*, în loc de *aspectuos*, *pomper* în loc de *pompier*;

– crearea unui pseudo-diftong sau a unui fals diftong prin transformarea uneia dintre vocale în semivocală: *ge- o- lo- gie* devine *geo- lo- gie*, *ge- o- gra-fi-e* devine *geo- gra- fie*;

– crearea unui fals diftong prin intercalarea unei semivocale între cele două vocale din hiat: *poiezie* în loc de *poezie*.

În unele cazuri evitarea hiatului devine obligatorie în limba română, de exemplu: când anumite forme pronominale monosilabice întâlnesc forme ale verbului auxiliar *a avea* (*v-am spus* și nu *vă am spus*, *m-am lovit* nu *mă am lovit*).

Hiatul nu trebuie nicidecum evitat :

– în cazul hiatului sintactic de tipul **o operație**, **este evident**;

– la neologisme, cuvinte împrumutate sau transcrise din alte limbi: *coopera*, *reumatism*, *Kenya*, *Zoe*;

– în cazul abrevierilor: *UE*, *SUA*.

Există chiar cazuri de hiaturi multiple sau hiaturi în lanț, caz în care hiaturile nu trebuie evitate nicidecum: **i-a-e**: **antiaerobic**; **i-e-u**: **arhieuforic**; **o-e-u**: **indoeuropean**; **o-a-u**: **coautor**; **e-o-a-u**: **neoaucrat**; **e-o-e-u**: **neoeugenie**⁸. În numele proprii străine cazurile de hiat se pronunță cu una dintre vocale afonizată: *Aachen* [ahen]; *Aaron* [aron].

8 Exemplele îi aparțin lui Toma, 1994 http://www.etc.tuiasi.ro/sibm/romanian_spoken_language/ro/hiat.html, respectiv <https://foneticalimbiuromane.ro/fonologia/hiat/> (accesat în 02.02.2024)

Capitolul 6.

Consoanele limbii române

Limba română are 22 de consoane: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, w, x, z¹. Consoanele nu pot purta accent și în articulare sunt dependente de o vocală, adică nu pot fi rostite decât însoțite de o vocală.

Articularea consoanelor diferă de articularea vocalelor prin faptul că în timp ce la vocale fluxul de aer fonator iese fără a se lovi de obstacole, la consoane există obstrucții în calea ieșirii fluxului de aer. Aceste obstrucții, aceste obstacole, blochează aerul în diferite locuri, grade și moduri, formându-se astfel consoanele. Principalele modalități de obstrucționare a fluxului fonator sunt prin închiderea bruscă a canalului fonator sau prin îngustarea (strictura) canalului.

„Consoanele sunt sunete a căror emiterie presupune intervenția în calea curentului fonator a unui obstacol reprezentat de închiderea și/sau de constricția canalului într-un anumit punct. Prezența obstacolului face ca rostirea consoanelor să fie caracterizată prin zgomote specifice” (Corniță, 2001, 76).

În funcție de mărimea spațiului prin care trece fluxul de aer fonator, consoanele limbii române se clasifică în: consoane sonante (în număr de 4: [l, m, n, r])² și consoane nesonante (în număr de 18: [b, k, k`c, d, f, g, g`g, h, j, p, s, ș, t, ț, v, z]).

Clasificarea articulatorie a consoanelor se realizează după trei criterii: 1. modul de articulare (adică după modalitatea în care organele articulatorii creează o piedică în calea fluxului de aer fonator); 2. locul de articulare (punctul unde se realizează obstacolul); 3. sonoritatea (trăsătura prin care se realizează distincția dintre consoanele surde (rostite fără vibrație glotală) și consoanele sonore (rostite cu vibrație glotală) (Corniță, 2001, 62).

1 Limba maghiară are 12 vocale (a, á, e, é, i, í, o, ó, ö, ő, ü, ú) și 24 de consoane (b, c, cs, d, dzs, f, g, gy, h, j, k, l m, n, ny, p, r, s, sz, t, ty, v, z, zs). În limba maghiară vocalele scurte au și variante lungi, iar consoanele pot funcționa și în dublete, adică pot fi și consoane duble. În schimb, limba maghiară nu are diftongi și triftongi în măsura în care are limba română.

2 În cazul acestor sonante se remarcă prezența tonurilor muzicale în articulare, ceea ce înseamnă că acestea au o anumită durată în pronunțare, spre deosebire de celelalte consoane.

Clasificarea consoanelor

După criteriul articulării

După modul de articulare

După modalitatea articulării distingem consoane produse prin explozie, adică prin închiderea totală a canalului și deschiderea sa bruscă, prin îngustarea canalului prin care aerul trece frecându-se de pereții laringelui.

1. oclusive (explozive): p, b, t, d, k, g, k`, g`, m. Oclusivele se produc prin închiderea completă a canalului, urmată de o deschidere bruscă și articularea se produce cu un zgomot caracteristic unei explozii;

2. fricative (constrictive): f, v, s, z, ș, j, h (canalul fonator nu se închide total, ci doar se îngustează, curentul de aer iese frecându-se de pereții canalului și producând astfel un zgomot);

3. africcate (sau semiocclusive): ț, č, ǧ (acestea rezultă din coarticularea a două sunete – unul oclusiv, celălalt fricativ) (Corniță, 2001, 77-83).

După locul de articulare

1. bilabiale: p, b, m (articulate prin închiderea, urmată de deschiderea bruscă a buzelor);

2. labio-dentale: f, v (articulate prin apropierea buzei inferioare de dinții incisivi superiori);

3. dentale (sau alveolare): t, d, s, z, ț, n, l, r (articulate prin apropierea vârfului limbii de incisivii superiori/alveolele dentale ale acestora);

4. anteropalatale (sau prepalatale): ș, j, č, ǧ (articulate prin apropierea limbii de zona anterioară a bolții palatului);

5. palatale (sau medio-palatale): k`, g` (articulate prin arcuirea părții dorsale a limbii de zona mediană a palatului dur);

6. postpalatale (sau velare, guturale): k, g (articulate prin ridicarea rădăcinii limbii concomitent cu o mișcare de coborâre a vâului palatin în zona posterioară a cavității bucale);

7. laringale: h (articulată în laringe) (Corniță, 2001, 77-83).

După sonoritate

Consoanele sonore ale limbii române sunt sonantele: l, m, n, r și consoanele nesonante: b, v, d, z, j, g, g` ǧ. Consoanele surde sunt: p, f, t, s, ț, ș, č, k, k, h.

Consoanele nesonante ale limbii române se clasifică astfel:

1. surde: p, f, t, s, ț, ș, č, k`, k, h și două consoane care nu au pereche sonoră ț și h³;

2. sonore: b, v, d, z, j, ǧ, g`, g.

3 Nu au pereche sonoră la nivelul limbii literare (standard), însă pot exista pronunții sonorizate în diferite dialecte sau subdialecte.

Sonantele l, m, n, r sunt obligatoriu sonore. Nu au pereche surdă (Corniță, 2001, 77-83).

După timbru, sonantele se clasifică în: 1. orale: l, r⁴ (în cazul cărora întreaga cantitatea de aer fonator este dirijată prin cavitatea bucală) și 2. nazale: m, n⁵ (în cazul cărora o parte din aerul fonator este dirijată către cavitatea nazală).

Consoanele duble în limba română au un statut puțin diferit față de statutul consoanelor duble din limba maghiară, unde ele marchează, de fapt, consoanele lungi și prezența unei consoane simple sau duble poate marca diferențe semantice (de exemplu *meny/noră* și *menny/rai*).

În limba română consoanele duble se întâlnesc la cuvintele compuse și afixate, unde ultimul fonem din primul element și primul fonem din ultimul element component coincid. Dublarea consoanelor este marcată atât în scris, cât și în pronunție: se scrie și se pronunță *nn* în derivatele formate cu prefixul în: *înnoda*, *înnopta*, *înnoi*⁶; se scrie și se pronunță *rr* în cuvinte formate cu prefixoidul *inter* când următorul element începe cu r: *interregn*; se scrie și se pronunță *ss* în derivate cu prefixoidul *trans*: *transsiberian*.

Spre deosebire de aceste cazuri, în lexemele cu sunetele cc (*accelera*, *a accentua*, *accepta*, *accede*) primul *c* notează sunetul *k*, iar al doilea sunetul *c*.

-
- 4 Se deosebesc prin locul de articulare: *l* este sonantă laterală; *r* este sonantă vibrantă apicală; *l* și *r* sunt lichide pentru că aerul fonator se scurge continuu la articularea lor.
- 5 Se deosebesc tot prin locul de articulare: *m* este rostită bilabial, iar *n*, cu ocluzie în zona dentală.
- 6 Dar se scrie cu un singur *n* în: *îneca*, *înota*, *înalt*, deoarece nu sunt cuvinte derivate, nici compuse.

Capitolul 7.

Influențele reciproce între sunete

În continuare vom prezenta câteva fenomene fonetice, dintre care unele sunt considerate accidente generatoare cel mai frecvent de greșeli, dar și câteva alternanțe normale, regulate, impuse de uzul și evoluția limbii române.

Cele mai importante fenomene fonetice în privința schimbărilor care au loc la nivel fonologic sub influența contextului sunt următoarele: asimilarea (cu varianta acomodare), disimilarea (cu varianta diferențiere), anticiparea, afereza, metateza, epenteza, contracția, haplologia, sincopa, proteza, eliziunea, rotacizarea, diftongarea (ca metafonie), sinereza, diereza, apocopa, nazalizarea (ca propagare), palatalizarea (muierea).

Asimilarea sau acomodarea este un accident fonetic care se realizează în pronunție prin „schimbarea uneia sau a mai multora dintre caracteristicile articulatorii ale unui sunet sub influența altui sunet aflat în vecinătatea lui (nu neapărat imediată)” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 200). Prin asimilare un sunet pierde o trăsătură articulatorie proprie și împrumută o altă trăsătură de la un sunet vecin, mai mult sau mai puțin apropiat. „Asimilarea este un accident fonetic foarte răspândit prin care se desemnează schimbarea uneia sau a mai multora dintre caracteristicile articulatorii ale unui sunet sub influența altui sunet asemănător, aflat în vecinătate” (Corniță, 2001, 144).

Exemple de asimilare în limba română: *subsol* > *supsol*, *înmuia* > *îmmuia*.

Exemple de asimilare în limba maghiară: *báty + ja: bá[tty]a*, *ez + vel: evvel*.

Asimilarea (*hasonulás*) în limba maghiară nu este neapărat accident fonetic, o pronunție greșită, ci uneori este o normă ce derivă din evoluția limbii, precum în exemplul 2.

Disimilarea este tot un accident fonetic, opus asimilării, prin care, din două sunete asemănătoare, unul pierde din trăsăturile comune, devenind diferit față de celălalt. Vorbim de disimilare când „un sunet se modifică sub influența unui alt sunet vecin pentru a se diferenția de acesta” (Corniță, 2001, 144) și ea apare în cuvintele „care conțin 2 (sau mai multe) sunete identice (sau asemănătoare) – unul se modifică sau dispare sub influența celuilalt (tendență de simplificare)” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 200).

Exemple de disimilare: *tat'tu* > *tac'tu*, *printre* > *pintre*.

Disimilarea se numește în limba maghiară *elhasonulás* și este un fenomen rar întâlnit, exemplele provin din abordarea diacronică a limbii maghiare (forme mai vechi ale unor cuvinte) sau unele variante regionale: *hosszá* > *hezzá*.

Afereza înseamnă eliminarea vocalei inițiale a cuvântului când urmează după altul terminat în vocală. Afereza se concretizează prin „suprimarea unui sunet / grup de sunete aflat în poziție inițială: colo (acolo), (a) coperi (a aco-peri), (a) mestica (a amesteca), talieni (italieni), feștanie (sfeștanie), ice (zice), Saveta sau Veta (pentru Elisaveta)” (Vintilă-Rădulescu, 2010, 198).

Exemple de afereză: *ca-n basme, la-ntoarcere*.

Afereza, numită *aferezis* în limba maghiară se regăsește, de exemplu, în transformarea lui *aki* (cine în *ki*, având același sens sau *és* devenit *s* cu sensul *și*).

Metateza este prezentă azi mai ales în vorbirea populară și în comunicarea orală rapidă, ea este un fenomen fonetic prin care locul unor sunete în cuvânt se schimbă. E vorba de o inversare a două sunete prin care „sunt permutate unele sunete sau silabe în interiorul cuvântului, pentru a facilita pronunțarea” (Corniță, 2001, 143).

Exemplu de metateză: *sculptură* pentru *sculptură*.

Metateza (*metatézis hangátvetés* în limba maghiară) explică perechea de lexeme *pök > köp*.

Epenteza se referă mai ales la intercalările de vocale sau de consoane între două sunete. „În sens larg epenteza este o schimbare fonetică necondiționată care constă în introducerea unui sunet neetimologic (vocală sau consoană) în interiorul unui cuvânt. În acest caz este sinonim cu anaptixa (sau epenteza vocalică, puțin frecventă în limba română): aistora (ăstora), hirean (hrean), tiutiun (tutun), mistirie (mistrie), șicoală (școală), coarjă (coajă), indentitate (identitate). În sens restrâns, epenteza constă în introducerea unui sunet (vocală sau consoană) într-un grup consonantic” (Corniță, 2001, 142). Epenteza este, așadar adăugarea unui sunet / grup de sunete în interiorul cuvântului (Vintilă-Rădulescu, 2010, 198).

Exemple de epenteză: *sclab* (pentru slab), *hirean* (pentru hrean), *optisprezece* sau *optisprezece* (pentru optsprezece), *academiie* (pentru academie), *aier* (pentru aer).

Epenteza (*epentézis* în limba maghiară) este relativ frecventă în limba maghiară, caracterul aglutinant al acestei limbi explică multitudinea de sunete care se intercalează între rădăcină și segmentele flexionare: *gyors > gyorsan, szék > széket*.

Proteza înseamnă intercalarea unor sunete noi la începutul cuvântului (de exemplu (*a*)*luneca*). „Proteza constă în adăugarea unui sunet neetimologic la inițiala cuvântului pentru a-i ușura articularea. În mod curent, proteza este definită ca adăugare a unei vocale la începutul cuvântului, deoarece proteza vocalică este mai frecventă: alămâie, amiros. Fenomenele de proteză consonantică sunt mai rare și au un caracter popular sau regional: zbici, scoborî” (Corniță, 2001, 141). După Vintilă-Rădulescu (2010, 198) proteza este adăugarea unui sunet neetimologic la inițiala cuvântului pentru facilitarea articulării și

este un fenomen regional, popular, cum este și proteza lui *î* în forma populară *îs*, însemnând *sunt*.

Proteza este numită *protézis* în limba maghiară și explică apariția unor antroponime diminutive de tipul: *István* > *Isti* > ***Pisti***, *András* > *Andi* > ***Bandi***. În diacronie, tendința de evitare a grupurilor consonantice la începutul cuvintelor a făcut ca multe cuvinte maghiare preluate din diferite limbi să recurgă la proteza unor sunete: *dvor* > ***udvar***/curte.

Epiteza sau **paragoga** înseamnă intercalarea unor sunete noi la sfârșitul cuvântului (ex. *aice(a)*). Epiteza explică unele forme populare sau regionale ale participiilor neacordate cu terminația *-ără* la formele de plural ale timpului perfect compus, cum ar fi ex. *plătitără* < *plătit*. Epiteza (*epitézis*) explică și variante regionale în limba maghiară de tipul *itteneg* < *itt* / aici *ottan* < *ott* / acolo, *eztet* < *ezt* /acest(a), această/aceasta, *aztat* < *azt* /acel(a), ace(e)a, *pediglen* < *pedig* /cu toate că, *majdan* < *majd* / apoi sau expresia *hetedíziglen* de la *hetedízig*/peste șapte generații.

Contractia înseamnă suprimarea unor sunete în pronunție.

Exemple de contractie: *de+înainte* > *dinainte*, *cooperativă* > *coperativă*, *findcă* > *findcă*, *prieten* > *preten*

Contractia, numită *rövidülés* operează și în limba maghiară, explicând apariția prin contragerea unor sunete formele scurte *kicsiny* > *kicsi* (mic), *hiszen* > *hisz* (căci), *professzionális* > *profi* (profesionist), *tulajdonos* > *tulaj* (proprietar) sau *ámbár* > *ámbátor* (dar). Ținând cont de faptul că primul exemplu contras a fost atestat încă din 1138 (Gerstner, 2013, 109), putem spune că fenomenul are o istorie veche în limba maghiară.

Haplologia, numită și **disimilare silabică totală**, indică suprimarea unei silabe din două silabe identice sau asemănătoare articulate, ea reprezintă un accident fonetic prin care un sunet sau un grup de sunete care se repetă se articulează o singură dată” (Corniță, 2001, 147).

Exemplu de haplologie: *coana* pentru *cucoana*, *jumate* pentru *jumătate*.

În limba maghiară haplologia (*haplológia*) explică apariția lui *okvetlen* (neapărat): *ok* + *vet* + *-etlen* > *okvetetlen* > *okvetlen*.

Eliziunea intervine când „o vocală finală atonă dispăre în contact cu vocala inițială a cuvântului următor” (Corniță, 2001, 137). Ea înseamnă dispariția unui fonem (mai ales vocală) în cazul joncțiunii dintre prepoziții, forme neaccentuate ale pronumelui personal sau auxiliare verbale cu diferite părți de vorbire, cu prisosință la întâlnirea a două vocale.

Exemple de eliziune: *cu un* > *c-un*, *mă am* > *m-am*, *nu are* > *n-are*, *nu a plecat* > *n-a plecat*, *n-a venit*, *c-o floare*.

Diereza este un fenomen rar din limba română care se manifestă prin transformarea unui diftong în hiat (Vintilă-Rădulescu, 2010, 202). După Corniță (2001, 137) diereza este un „fenomen opus sinerezei, [care] reprezintă tratamentul bisilabic al unei secvențe silabice formate din două elemente ale unei

singure silabe”. Semivocala din diftong devine așadar vocală în pronunțarea formei articulate sau de plural a cuvintelor precum: *zeu/zeul, hău / hăul, râu / râuri*. Fenomenul dierezei (*dierézis*) este relativ rar întâlnit în limba maghiară, mai ales la cuvinte preluate din alte limbi, cum ar fi *dauer*.

Sinereza, opusul dierezei, marchează eliminarea hiatului în pronunția unor cuvinte cu hiat, prin transformarea unei vocale mai slabe în semivocală. După Vintilă-Rădulescu (2010, 202) sinereza este un „fenomen de coarticulație: două vocale alăturate, aflate în silabe diferite (hiat), sau

– o vocală și o semivocală a unui diftong din silaba următoare se pronunță împreună, fuzionează

– într-un diftong (și deci nu se mai despart); apare, de regulă, accidental în pronunțarea

– individuală: *flui-ram (flu-ie-ram), șui-ram (șu-ie-ram), reu-ma-tism (re-u-ma-tism)*”. În unele cazuri în vorbirea îngrijită, sinereza poate fi considerat un fenomen admisibil care „vizează pronunțarea într-o singură silabă a finalei și începutului unor cuvinte neaccentuate în frază, dintre care unul se sfârșește în vocală, iar celălalt începe tot cu o vocală sau a unor cuvinte monosilabice. Sinereza este marcată grafic prin cratimă: *umple-amintirea; le-am dat, și-a adus aminte*” (Corniță, 2001, 137)

Exemple de sinereză: *camionetă* pentru *cami-o-netă*, *cameleon* pentru *ca-me-leon*, *geografie* pentru *ge-ografie*, *hieroglifă* pentru *hi-e-roglifă*.

Sinereza este așadar fenomenul opus dierezei și ambele sunt fenomene rar întâlnite în limba maghiară.

Nazalizarea este fenomenul prin care apare un nou sunet nazal lângă o vocală dintr-un cuvânt care conține o consoană nazală. Proximitatea unor consoane nazale „influențează puternic spectrul vocalelor aflate în vecinătate: *Aŋca, baŋcă, câŋp* sau contextual, *Da ce să stingă... până-ŋ capu satului...*” (Corniță, 2001, 131).

Exemple de nazalizare: *bulentin* pentru *buletin*, *indentitate* pentru *identitate*.

Fenomenul opus nazalizării se numește denazalizare și înseamnă dispariția rezonanței nazale și coincide cu o disimulare în exemple ca: *genunche/gerunche* (Corniță, 2001, 131).

Mariana Vârlan (2015, 14) menționează cele mai frecvente tendințe fonetice neliterare din limba română:

– dispariția lui u final, precedat de i: *domicil, salar, servici*;

– extinderea, în anumite contexte, a consoanelor palatalizate: *deranjem, grije, suferă, ușe*;

– sonorizarea lui s intervocalic și în situațiile în care nu e etimologic: *chintezență, premiază, seziune*;

– sonorizarea prin asimilare: *admosferă, căznicie, fregvent, egzemă, plezni*;

– simplificarea grupurilor de consoane: *esplica, frustare, oprobriu, proprietar*.

Alternanțe fonetice

Alternanțele fonetice sunt modificări regulate, normale ale unor sunete în procesul flexiunii sau al derivării, care se produc sub influența sunetelor învecinate sau sub influența accentului și care s-au impus pe parcursul evoluției limbii române.

În funcție de tipul sunetului implicat deosebim alternanțe vocalice, consonantice și mixte.

1. Alternanțe vocalice: *a ~ ă (carte/cărți), a ~ e (masă/mese), ă ~ e (văr/veri), e ~ i (venim/vine), i ~ î (tinere/ tînăr), o ~ u (port/purtăm); între o vocală și un diftong: e ~ ea (merge/ meargă), o ~ oa (port/poartă), î ~ îi (mînă/mîini); între diftongi: ia ~ ie (piatră/pietre); între o vocală și Ø (usuc/uscăm);*

2. Alternanțe consonantice: *c ~ ȃ (urc/urci), d ~ z (surd/surzi), t ~ ț (frate/frați), z ~ j (mînz/mînji), g ~ ȓ (fragă/fragi), s ~ ș (urs/urși); între grupuri de consoane: st ~ șt (artist/artiști), sc ~ șt (cunosc/cunoști), șc ~ șt (pușcă/puști), str ~ ștr (astru/aștri); între o consoană și Ø (cal/cai, rămân/ rămâi);*

3. Alternanțe mixte, afectând vocale și consoane deopotrivă: *stradă/ străzi, cunosc/cunoaște, vale/văi.*¹

În funcție de numărul sunetelor implicate deosebim alternanțe bipartite, adică în doi termeni și alternanțe tripartite, adică în trei termeni.

Alternanțe vocalice bipartite

Alternanțe vocalice bipartite (cf. Spânu, 2014, 62-66):

a-e *pată-pete, vară-veri;*

a-ă *carte-cărți, ladă-lădiță, gară-gări, casă-căsuță;*

ă-e *măr-meri, păr-peri, casă-case;*

ă-a *arăt-arată, a căuta-caut;*

â-i *tînăr-tineri, sămânță-semințe, vînd-vinde;*

e-a *șed-șade; e-ea merg-(să) meargă, deștept-deșteaptă;*

o-u *soră-surori, noră-nurori, port-purtăm, rog-rugăm;*

o-oa *os-oase, joc-joacă, gol-goale, frumos-frumoasă;*

ea-e *feavă-țevi, seară-seri, fereastră-ferestre;*

ia-ie *piatră-pietre, poiană-poiene, viață-vieți;*

oa-o *oaste-oști, poartă-portiță, coadă-cozi, poate-poți, noapte-nopti;*

oa-u *moare-a mura-murătură.*

Alternanțe vocalice tripartite

a-e-ă *masă-mese-măsuță, pată-pete-pătare;*

ă-e-a *văd-vede-să vadă, învăț-înveți-învață;*

1 Exemplele au fost preluate din Ilincan (2010).

o-oa-u *port-poartă-purtăm, tot-toată-tuturor;*
oa-o-u *rigoare-rigori-riguros, vigoare-vigori-viguros*

Alternanțe consonantice bipartite

k-č *aduc-aduci, cântec-cântece, mac-maci, urc-urci, joc-joci, tac-taci, copac-copaci, sărac-sărăcie;*

g-ğ *coleg-colegi, larg-largi, drag-drași, vargă-vergi, iobag-iobagi, culeg-culegi, strâng-strângi, covrig-covrigi, trag-tragi, fag-fagi;*

d-j *oglinďă-oglinjoară, rotund-rotunjel;*

d-z *absurd-absurzi, coadă-cozi, limpede-limpezi, doctorand-doctoranzi, blând-blânzi, dobândă-dobânzi, surd-surzi, brad-brazi, ied-iezi;*

l-i *cal-cai, destul-destui, vale-văi, copil-copii, sătul-sătui, gol-goi*

s-ș *bucuros-bucuroși, ministru-miniștri, des-deși, pas-pași, inimos-inimoși, compus-compuși, sănătos-sănătoși, duios-duioși;*

t-ț *băiat-băieți, cărunț-cărunți, important-importanti, burete-bureți, car-te-cărți, boltă-bolți, rupt-rupti, bărbat-bărbați, vânăț-vineți, caut-cauți;*

ț-č *credință-credincios, mustață-mustăcios;*

z-j *viteaz-viteji, obraz-obraji, treaz-treji*

Alternanțe consonantice tripartite

d-z-s *ard-arzi-arsei;*

t-ț-s *trimit-trimiți-trimisei;*

k-č-s *torc-torci-torsei;*

g-ğ-s *mulg-mulgi-mulsei;*

d-z-g *ucid-ucizi-ucigând.*

Alternanțe consonantice multiple

sc-șt *muscă-muște, rusesc-rusește, citesc-citește, gălesc-găsești, găscă-găște, privesc-privești;*

st-șt *violinist-violoniști, ziarist-ziariști, turist-turiști, veste-vești;*

str-ștr *nostru-noștri, astru-aștri, ministru-miniștri;*

șc-șt *ceașcă-cești, cloșcă-cloști, rățușcă-rățuște;*

cs-cși *ortodox-ortodocși.²*

2 Toate exemplele au fost preluate din Spănu (2014, 62-66).

Capitolul 8.

Transcrierea fonetică

Raporturile sunet-literă în limba română

Limba română este o limbă fonetică: are 31 de litere și 33 de sunete (7 vocale, 4 semivocale și 22 de consoane, din care 4 sonante, [l, m, n, r]). Alfabetul limbii române conține următoarele litere: Aa, Ăă, Ââ, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Îî, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Șș, Tt, Țț, Uu, Vv, Ww, Xx, Yy, Zz.

Sunetelor limbii române le corespunde câte un semn grafic/literă din alfabet. Dintre cele 31 de litere ale alfabetului românesc, 19 sunt monovalente adică desemnează un singur sunet. „Celelalte litere (e, i, o, u, c, g, h, k, q, w, x, y) sunt plurivalente, adică au mai multe valori fonetice care depind de următorii factori: combinațiile în care apar, poziția în silabă sau în cuvânt, caracterul vechi sau neologic al cuvintelor și limba lor de origine. Așadar, pe de o parte, există sunetele *č, ģ, k', g'* fără o literă corespunzătoare, pe de altă parte, avem litere care pot reda sunete diferite” (Vâlcu, 2015, 10).

Deși este o limbă fonetică, în limba română raportul literă/sunet nu este de 1/1, adică nu fiecărei litere îi corespunde un singur sunet. Din perspectiva raportului literă/sunet, în limba română există următoarele situații:

- există sunete redată printr-o singură literă (a, ă, b, d, e, f, g, h, j, l, m, n, o, p, r, s, ș, t, ț, u, z); sunete redată prin litere diferite (*â/î, i/y, c/k/q, v/w*);
- litere care redau un singur sunet (a, ă, b, c, d, f, g, h, j, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, z) cu observația că literele c și g pot reda singure un singur sunet, dar alături de alte litere pot reda sunete diferite (de exemplu în combinațiile de litere: *ce, ci, che, chi, ge, gi, ghe, ghi* etc.);
- există litere care redau grupuri de sunete (de exemplu *x*);
- există litere care redau sunete diferite: de exemplu *i* poate reda o vocală, o semivocală, dar și *i* final asilabic.

Semnele diacritice¹

DOOM 3, coordonat de Vintilă-Rădulescu (2021) enumeră următoarele semne diacritice: căciula, circumflexul și virgulița sunt specifice ortografiei române, iar accentul ascuțit, accentul ascuțit dublu, accentul circumflex francez, accentul

¹ DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021, 51) descrie și litere diacritice, limba română având trei litere care au și rol de litere diacritice, *e, i* și *h*, aspect asupra căruia nu insistăm.

grav, cerculețul, sedila și trema sunt folosite doar în ortografierea unor cuvinte împrumutate din alte limbi. Utilizarea semnelor diacritice este obligatorie, deși în comunicarea electronică există o tendință de a le omite.

1. Căciula sau pălăria este folosită la scrierea literei *ă*.
2. Circumflexul este folosit la notarea literelor *â* și *î*.
3. Virgulița este plasată dedesubtul literelor *ț* și *ș*.
4. Accentul ascuțit este folosit la notarea unor cuvinte împrumutate din maghiară, franceză, portugheză: *István, café-frappé, Márquez*.
5. Accentul ascuțit dublu este numit și umlautul maghiar (Hungarumlaut) este folosit la scrierea unor cuvinte preluate din maghiară: *Petőfi*.
6. Accentul circumflex francez se folosește la cuvinte preluate din franceză: *tête-à-tête*.
7. Accentul grav din franceză este utilizat la scrierea cuvintelor împrumutate din franceză: *Molière*.
8. Cerculețul deasupra literei *a* este utilizat la scrierea cuvintelor preluate din limbi scandinavice: *Ångström*.
9. Sedila este folosită sub litera *c* și are valoare de [s] la cuvintele din franceză, portugheză: *Curaçao*.
10. Tilda deasupra unei vocale este utilizată la cuvintele din portugheză, iar deasupra unor vocale la împrumuturile din spaniolă: *São Paulo, Malagueña*.
11. Trema este formată din două puncte deasupra unor vocale. Trema, numită și umlaut, este folosită la cuvintele preluate din maghiară, germană, franceză, suedeză: *örök, München, Madame de Staël*. (Vintilă-Rădulescu, 2021, 51-54)

Alfabet vs. alfabet fonetic

În limba română, pentru transcrierea fonetică, se folosesc în mare parte aceleași grafeme ca și cele din scrierea alfabetică. Excepțiile sunt:

- litera *ă* se transcrie fonetic [ə];
- literele *î* și *â* sunt notate prin [î] sau [i];
- semivocalele sunt notate astfel: [ë, ĩ, ö, ũ].
- *c* din *cer* se transcrie prin [č] sau [tʃ];
- *c* din *car* se transcrie [k];
- *g* din *ger* se transcrie [ğ] sau [dʒ];
- *ț* se transcrie prin [tʰ];
- *j* se transcrie prin [ʒ];
- *ș* se transcrie prin [ʃ].

De obicei, transcrierea fonetică se pune între paranteze pătrate: [].

Convenții de transcriere fonetică a vocalelor

Convenții de transcriere fonetică a vocalelor (cf. Vintilă-Rădulescu, 2010, 40-44; Vâlcu, 2015; Spânu, 2014; Cornișă 2001)

e

- vocală plenisonă: *penar* [pe-nar];
- semivocală: *leandru* [lěandru];
- semivocală i: *ea* [iã];
- diftong: *el* [i̯el], *ești* [i̯ești];
- componentă în triftong: *ei* [i̯eĩ].

i

- vocală plenisonă: *chitară* [k'i-ta-rə];
- semivocală: *miel* [mĩel];
- vocală scurtă (asurzită, desonorizată, afonizată, șoptită etc.) nesilabică: se realizează, în general, la finală de cuvânt după anumite consoane: *pești* [pești].

a

De obicei a are valoare de vocală plenisonă: de exemplu *sat* [sat]

o

- vocala o plenisonă ca în *pot* [pot]
- semivocala o ca în *roată* [roa.tə]
- semivocala u ca în *oameni* [uameni]

u

- vocală plenisonă ca în *scurt* [skurt]
- semivocala [u] ca în *steaua* ['stea.ua]

ă [ə]

- vocală plenisonă ca în *păstrăv* ['pəs.trəv]

î, â [i]

- vocală plenisonă ca în *prâslea* ['pris.lea]

În unele cuvinte împrumutate din alte limbi mai pot apărea fonemele [ø], corespunzând în articularea sunetului ö din limba maghiară (de exemplu în *bleu*, *loess*) sau [y], corespunzând sunetului maghiar ü (de exemplu în *München*).

Convenții de transcriere fonetică a consoanelor

Convenții de transcriere fonetică a consoanelor (cf. Vintilă-Rădulescu, 2010, 40-44; Vâlcu, 2015; Spânu, 2014; Corniță 2001)

[k] : *cală* [ka-lə]; k (– e, i): *kaliu* [ka-lju]; qu (– e, i): *quasar* [kŭa-sar];
 [č] = c + e, i: *cec* [ček], *ceapă* [ča-pə], *cină* [či-nə], *ciorap* [čor-ap];
 [ğ] = g + e, i: *gen* [ğen], *geană* [ğa-nə], *gir* [ğir], *giulgiu* [ğul-ğu];
 [k'] = ch + e, i: *chenar* [k'endar], *cheamă* [k'a-mə], *chip* [k'ip], *chiar* [k'ar]; k
 + e, i: *kenian* [k'e-ni-an], *kilogram* [k'i-lo-gram], *kaki* [ka-k'i] qu + e, i: *Quebec*
 [k'e-bek], *Quito* [k'i-to];

[g'] = gh + e, i: *ghem* [g'em], *gheară* [g'arə], *ghindă* [g'in-də], *ghiol* [g'ol];
 [ks] = cs: *cocs* [koks], *micsandră* [mik-san-drə] x: *axă* [a-ksə], *textual* [teks-
 tu-al];

[gz] = gz: *zigzag* [zig-zag] x: *examen* [e-gza-men], *auxiliar* [a-u-gzi-li-ar];

[v] = v: *vatră* [va-trə] w: *watt* [vat].

[p] =p *pom* [pom]

[b] =b *bun* [bun]

[t]=t *tot* [tot]

[d]=d *dud* [dud]

[ts]=ț *țap* [tsap]

[tʃ]=c *cer* [tʃer]

[dʒ]=g *ger* [dʒer]

[f]=f *foc* [fok]

[v]=v *val* [val]

[s]=s *sos* [sos]

[z]=z *zer* [zer]

[ʃ]=ș *șarpe* [ʃar.pe]

[ʒ]= j *jar* [zar]

[h]=h *harpă* [ʰhar.pə], *hienă* [hi'e.nə]

[m]=m *mare* [mare]

[n]=n *nor* [nor], *bancă* [ʰban.kə]

[l]=l *lac* [lak]

[r]=r *rac* [rak]

Transcrierea fonetică a semivocalelor

Transcrierea fonetică a semivocalelor (cf. Vintilă-Rădulescu, 2010, 40-44; Vâlcu, 2015; Spânu, 2014; Corniță 2001)

– u [ŭ sau w] *rouă* [ʰro.wə]

– i [i sau j] *iarnă* [ʰjar.nə]

- e [ě sau e] *deal* [dɛal]
- o [ö sau o] *doar* [dɔar]

Exemple de transcrieri fonetice:

- *cinci* /ʃɪnʃi/
- *băiat* /bə'jat/
- *pleoapă* /'plɛɔa.pə/
- *alcool* /al.ko'ol/
- *exact* /eg'zakt/
- *este* /'jes.te/
- *copii* (s. m.) /ko'pij/
- *cópii* (s. f.) /'ko.pij/
- *genunchi* /dʒe'nunki/
- *genunchiul* /dʒe'nun.kjul/
- *hăină* (s. f.) /'haj.nə/
- *hăină* (adj.) /ha'i.nə/
- *real* /re'al/
- *reazem* /'reɔ.zem/

Să reținem:

1. Alfabetul limbii române conține 31 de litere perechi (majusculă – minusculă) corespunzătoare celor 7 vocale, 22 de consoane și 4 semivocale: a, ă, â, b, c, d, e, f, g, h, i, î, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ș, t, ț, u, v, w, x, y, z.

2. Alfabetul românesc are la bază alfabetul latin, la care s-au adăugat alte cinci litere: ă, â, î, ș, ț.

3. Semnele sau literele din care se constituie alfabetul se mai numesc grafeme. Grafemul poate fi simplu (când coincide cu litera, fără sau cu semne diacritice) și complex (când coincide cu secvența de litere) (Spânu, 2014, 33-34).

4. În limba română, literele corespund, în mare, fonemelor, în sensul că fiecare fonem are un semn grafic corespunzător și fiecare semn grafic reprezintă un singur fonem.

5. Literele î/â se folosesc după cum urmează:

- la începutul și la sfârșitul cuvântului scriem cu î: *înainte*, *a urî*
- în interiorul cuvântului scriem cu â: *pâine*
- în cuvintele compuse sau derivate prin prefixare, dacă cel de-al doilea element component începe cu î, se menține *în* și în cuvântul compus: *bineînțeleș*, *neînțeleș*.

6. Limba română utilizează k, q, w sau y în cuvinte străine: *kaki*, *watt*, *wolfram*, *yankeu*, *yahoo*.

7. Limba română utilizează *x* în cuvinte străine, dar și în cuvinte românești: *xerox*, *Alexandru*.

8. Sunetele *ö* și *ü* sunt utilizate în cuvinte de origine străină și sunt redată prin diverse moduri: *ö* prin *oe* (*loess*, *phoenix*), *eu* (*bleu*), *oEU* (*boeuf*), *ü* prin *ü* (*München*, *fürer*), *u* (*Bruxelles*)².

9. Grupurile de litere specifice limbii române sunt următoarele

Grup de litere specifice limbii române	Cum se citește în limba maghiară	Exemple ³
ce	csé	ceată, ceară, acel, ceteră
ci	csi	cireașă, aici, cianură
ge	dzsé	general, minge, George
gi	dzsi	girofar, girafă, Gigel
che	ké	chelnăriță, chef, ochelari
chi	ki	chiar, chip, chitară, schi
ghe	gé	gheață, Gheorghe, ghemotoc
ghi	gi	ghiocel, ghiveci, ghiaur, ghid

10. În limba română sunt aproximativ 30 de diftongi, alcătuiți dintr-o semivocală și o vocală, în funcție de distribuția cărora distingem diftongi ascendenți (S+ V) respectiv diftongi descendenți (V+ S): *iarnă* (*ia* ascendent), *plai* (*ai* descendent).

11. Unele neologisme nu admit diftongarea: *psiholog/psihologă*.

12. Triftongul este un segment sonor complex alcătuit din trei sunete vocalice rostite în aceeași silabă (o vocală și două semivocale).

13. Hiatalul este grup de două vocale plenisone alăturate, rostite în silabe diferite.

14. Litera *x* se pronunță *cs* atunci când e urmată de o consoană (*expres*, *extrem*) și se pronunță *gz* când este urmată de o vocală (*examen*, *exact*).

15. Așadar, în scrierea românească fiecare literă corespunde de cele mai multe ori unui sunet-tip distinct, dar există cazuri particulare precum următoarele: există litere diferite cu aceeași valoare: *î*, *â* [*î*]; există litere cu mai multe valori: *c* [*k*]; *c+h+e*, *i* [*k'*]; *c+e,i* [*č*]; există litere notând grupuri de sunete: *x* [*cs*, *gz*]; există sunete notate prin grupuri de litere: *ch* [*h*]; există litere duble notând sunete unice: *aa* [*a*] ca în *Varlaam*; există litere echivalente cu grupuri de litere: *x*, *s*, *cs* [*ks*] ca în *extragere*, *facsimile* (Corniță, 2001, 96).

2 Umlautul se referă la modificarea fonetică a unei vocale, redat prin semnul diacritic *tremă* (două puncte orizontale deasupra unei vocale), cum este cazul lui *ö*, *ü*.

3 Căutați și alte exemple pe <https://www.cuvintecare.ro> și alcătuiți propoziții cu ele.

Capitolul 9.

Silaba. Despărțirea în silabe

Ce este silaba?

Silaba este un sunet sau un grup de sunete care se rostesc împreună și care conțin o vocală. Existența silabei este condiționată doar de prezența unei vocale, care poate grupa în jurul ei consoane și/sau semivocale.

O singură vocală poate alcătui o silabă sau chiar un cuvânt, de exemplu în replici de genul: *O!, A!*

Nu toate consoanele se pot combina cu toate vocalele „spre a alcătui o silabă pronunțabilă în limba română. De ex., africaterile č, ģ și mediopalatalele g', k' nu se pot combina cu vocalele ă, î” (Vâlcu, 2015, 19).

Clasificarea silabelor

În funcție de numărul și poziția consoanelor care sunt atașate vocalei care constituie centrul silabei, există următoarele tipuri de silabe:

- **VCC**: *est, arc, ins*;
- **CVC**: *loc, păr, car*;
- **CCV**: *clo-pot, dra-mă*;
- **CVCC**: *mo-narh, ro-man-tism, vast*;
- **CCVC**: *pă-trun-jel, trac, drag*;
- **CCCVC**: *scri-soare, stră-moș, in-stru-ment*;
- **CCCVC**: *scrip-tură, splen-did, scris*;
- **CCVCC**: *clown, scurs, spirt, stâlp*;
- **CVCCC**: *vârst-nic, cren-vurșt, carst*;
- **CCCVCC**: *strung, strâmt, strâmb, ștrand* (Vâlcu, 2015, 20).

În funcție de numărul silabelor din cuvânt, distingem:

- **Cuvinte monosilabice**: *ac, bec, dop, punct, strop, corn, cer, dar, cor, plumb*;
- **Cuvinte bisilabice**: *ca-să, stră-in, e-lev, co-pil, pri-ma, A-na, ta-ta*;
- **Cuvinte trisilabice**: *ho-tă-rât, po-ves-te, pro-fe-sor, e-xa-men*;
- **Cuvinte polisilabice**: *dic-ți-o-nar, si-no-ni-me, o-mo-ni-me, ro-mâ-neș-te, in-co-e-rent; pro-ba-bi-li-ta-te, re-fe-rin-ță*. (Vâlcu, 2015, 20).

În funcție de poziția și distribuția vocalei și a consoanelor în silabe distingem:

- **Silabe deschise** sau terminate printr-o vocală: *da, leu, nu, ma-ra-mă*;
- **Silabe închise** sau terminate printr-o consoană: *ac, rod, ac-cen-tul*.
(Vâlcu, 2015, 20)

Despărțirea cuvintelor în silabe¹

Silabația

Descompunerea cuvintelor conform structurii lor silabice se numește silabația. „Regulile de silabație sunt de natură fonetică și stau la baza despărțirii în scris a cuvintelor, fie la capăt de rând, fie pentru redarea pronunțării sacadate” (Corniță, 2001, 87).

Regula I.

- O consoană așezată între două vocale trece la silaba următoare: *cla-să, i-mens, pro-fe-sor*;
- Consoana *x* este tratată ca o singură consoană și în silabisire respectă regula: *e-xer-ci-țiu, e-xa-men*.

Regula II.

- Două consoane aflate între două vocale se despart astfel: prima consoană rămâne la prima silabă, a doua consoană trece la a doua silabă: *car-te, ban-că*;
- Excepție:** dacă cea de-a doua consoană este *l* sau *r*, ambele consoane trec la silaba a doua: *ta-blă, ci-fră*.

Regula III.

- Dacă avem trei sau mai multe consoane aflate între două vocale plene, prima consoană rămâne la prima silabă, restul consoanelor trec la silaba următoare: *con-tract, fil-trat, mon-stru*.

Excepție: dacă primele două consoane sunt *lp, mp, nc, nd, rc, rt, st*, acestea rămân ambele la silaba întâi, celelalte consoane trec la silaba a doua: *ast-matic, sand-vici, func-ție, sculp-tu-ră*.

(Altfel spus, se despart după a doua consoană:

- grupurile: *lpt, mpt, mpt, ncș, nct, nct, rct, rtf*: *sculp-tu-ră, re-demp-ți-u-ne, punc-tu-a-ți-e, jert-fă, sfincșii, somp-tu-os, arc-tic*.

1 Pentru exersare se pot folosi <https://www.silabe.ro/> sau <https://www.desparte.ro/>

- dacă primele sunt consoane duble sau notează un sunet unic:
A-le-csan-dri;
- în grupurile de patru consoane, în neologisme: trans-gre-sa.

Regula IV.

- Prefixele formează o silabă separată: in-e-gal, an-al-fa-bet.

Regula V.

– La despărțirea cuvintelor compuse (inclusiv cu prefixoide și sufixoide) fiecare cuvânt sau element component este tratat separat la silabisire, adică se desparte separat: *drept-un-ghiu-lar*, *opt-spre-ze-ce*².

Regula VI.

– Grupurile *che*, *chi*, *ghe*, *ghi* nu se despart în silabe diferite, alcătuiesc un singur sunet consonantic (k', g'), rămânând deci întotdeauna în aceeași silabă: *ve-ghe*, *o-che-lari*, *Gheor-ghe*.

Observații³:

- Vocalele în hiat se despart în silabe diferite: *a-e-ri-an*, *a-le-e*;
- Diftongii, triftongii alcătuiesc o silabă, prin urmare nu se despart: *du-ios*, *tă-mâ-ioa-să*;
- Nu se despart numeralele ordinale ca al XVII-lea, a 7-a etc.
- Litera x, urmată de o vocală, aparține silabei următoare, iar dacă e urmată de o consoană, rămâne la silaba anterioară: e-xamen, ta-xa-tor, ga-la-xi-e, excep-ți-e, ex-tem-po-ral.
- Linia de despărțire a cuvintelor nu este aceeași cu liniuța de unire;
- Uneori cele două nici nu coincid: într-un se desparte în silabe ca: în/tr-un; printr-o se desparte în silabe ca: prin/tr-o;
- Despărțirea cuvintelor în scris la capăt de rând nu se identifică cu despărțirea în silabe în sens fonetic;

2 Pentru cuvintele a căror structură nu mai este clară, deoarece **elementele** componente sunt **neînțelese** sau **neproductive** în limba română, normele actuale recomandă **exclusiv** despărțirea după **pronunțare** (*a-borigen*, *a-broga*, *a-brupt*, *a-diacent*, *ab-stract*, *a-dopta*, *ban-crută*, *o-biect*, *pros-pect*, *su-biect*). Cf. Vintilă-Rădulescu (2021), CE E NOU ÎN DOOM2 - Academia Română, <https://academiaromana.ro> › doc › nouDOOM

3 Majoritatea observațiilor se bazează pe recomandările din DOOM 3, Vintilă-Rădulescu (2021), și din CE E NOU ÎN DOOM2 - Academia Română <https://academiaromana.ro> › doc › nouDOOM respectiv https://dexonline.ro/articol/0._Ce_este_nou_%C3%AEn_DOOM3

– La trecerea cuvintelor dintr-un rând în altul nu se lasă la capăt de rând și nu se trece în rând nou o singură literă, chiar dacă ea constituie o silabă: *a-ca-să*;

– Nu se lasă la capăt de rând prenumele abreviat, chiar dacă el constituie o silabă: *A. Blandiana*;

– Nu se despart la capăt de rând cuvintele formate prin abreviere, cuvintele derivate de la abrevieri, numele proprii de persoane: *UNESCO, ONG-uri, FMI-ul, Ion Creangă*;

– Nu se face despărțirea în silabe la capăt de rând pentru abrevierile unor formule curențe: *a.c., î.e.n., ș.a.m.d.*, la cuvintele compuse și grupurile ortografice scrise cu cratimă, când locul despărțirii ar coincide cu locul cratimii: *bun-gust, du-te*, notațiile abreviate ca: *10 km, art. 2*, cuvintele și grupurile monosilabice: *om, pom, trunchi*. Atât segmentul lăsat la sfârșitul primului rând, cât și cel trecut în rândul următor trebuie să conțină cel puțin o silabă;

– Cuvintele compuse și cele derivate se despart fie după structură, fie după pronunțare: *drept-unghi/ drep-tunghi, port-a-vi-on/ por-ta-vi-on, de-spre/des-pre, ne-struc-tu-rat/nes-truc-tu-rat*;

– La cuvintele scrise cu cratimă sau cu linie de pauză se admite — atunci când spațiul nu permite evitarea ei — și despărțirea la capăt de rând la locul cratimei/liniei de pauză: este cazul cuvintelor compuse sau a derivatelor și locuțiunilor: *aducere-| aminte, aide-| memoire, bun-| gust, shakespeare-| ian*; cuvinte străine împrumutate la care articolul și desinențele se leagă prin cratimă: *flash-| ul, fake-| uri*; grupuri ortografice scrise cu cratimă: *ducându-| se, du-| te, fir-| ar, văzându-| mă*, chiar când rezultă secvențe care nu sunt silabe: *dintr-| un, într-| însa* (caz în care se recomandă evitarea despărțirii); cuvinte compuse complexe: *americano-| sud-coreean sau americano-sud-| coreean*⁴;

– Compusele care păstrează grafii străine sunt supuse numai despărțirii după structura din limba de origine: *back-hand, stand-up*;

– Se tolerează plasarea pe rânduri diferite a abrevierilor pentru nume generice (*RA = regie autonomă, SA = societate anonimă* ș.a.), și a numelor proprii din denumirile unor instituții, indiferent de ordine: *Roman | S.A., F.C. | Argeș*;

– Nu se despart la sfârșit de rând, ci se trec integral pe rândul următor numele proprii de persoane: *Abd el-Kader* și nu: *Abd el-| Kader/Abd el-Ka-| der*;

– Regula generală și obligatorie a despărțirii cuvintelor la capăt de rând, valabilă pentru ambele modalități de despărțire (după pronunțare și după structură), este interdicția de a lăsa mai ales la sfârșit de rând, dar și la început de rând o secvență care nu este silabă (excepție fiind grupurile ortografice scrise cu cratimă (*dintr-| un, într-| însa*, la care se recomandă însă, pe cât posibil, evitarea despărțirii)).⁵

4 Vintilă-Rădulescu (2021), <http://dictionarul-ortografic.blogspot.com/2010/09/523-despartirea-cuvintelor-scrise-cu.html>

5 Vintilă-Rădulescu (2021), CE E NOU ÎN DOOM2 - Academia Română <https://academiaromana.ro/doc/nouDOOM>, https://dexonline.ro/articol/0_Ce_este_nou_%C3%AEn_DOOM3

Capitolul 10.

Accentul și intonația

10.1. Accentul

Dacă vocalele și consoanele formează inventarul de unități segmentale ale limbii române, elementele cu valoare funcțională constituie unitățile suprasegmentale. Unitățile suprasegmentale pot fi intensive (accentul) și extensive (intonația).

Accentul este acea unitate suprasegmentală care se remarcă prin pronunția mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt.

Așadar, accentul este definit ca acea unitate suprasegmentală intensivă care „presupune pronunțarea mai intensă sau pe un ton mai înalt a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic (sintagmă, propoziție, frază).” (Corniță, 2001, 87). O altă definiție a accentului prevede „evidențierea în rostire a unei silabe din cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic. După unitatea în care funcționează, accentul se clasifică în: accent silabic (lexical) – evidențiază o silabă din cuvânt; accent logic (frazic) – evidențiază un cuvânt din tactul ritmic sau din frază” (Vâlcu, 2015, 22).

Tipuri de accent

1. După unitatea în cadrul căreia funcționează există două tipuri de accent:
 - **Accent lexical**, accent al cuvântului: *inél*;
 - **Accent sintactic** sau accent al propoziției sau al frazei.
2. Accentul sintactic se subclasifică în:
 - **Accent logic (intelectual)**: când reliefează un segment esențial pentru înțelegerea conținutului: *Am primit cartea (nu am cumpărat-o)*;
 - **Accent afectiv (emoțional, emfatic)**: când reliefează o stare afectivă sau o atitudine subiectivă: *Așa ai făcut!* (reproș sau uimire) (Corniță, 2001, 89).
3. După natură deosebită:
 - **Accent de intensitate (dinamic)**, dependent de amplitudinea sunetelor din articulare. Există mai multe grade de intensitate de exemplu unele cuvintele polisilabice pot avea, pe lângă **accentul principal (puternic)**, și **accente secundare (slabe)**: *bunăstare, radiodifuziune antepenultimul, principal, secundar, obstructionist* (de regulă, între două silabe accentuate - cu accent principal sau secundar - trebuie să existe cel puțin o silabă neaccentuată)⁶;

6 Cf. Ilinca (2010, 18) un cuvânt are un singur accent principal, excepție fiind cuvintele compuse care, deși sudate, pot fi simțite ca purtând două accente (*radioteleviziune, pôr-*

4. Accent muzical (tonic), dependent de numărul de vibrații pe secundă care caracterizează articularea sunetelor. „Apare în limbi precum greaca veche, latina clasică, japoneza, coreeana. Poate fi ascuțit, grav sau circumflex, după cum e bazat pe ridicarea, coborârea, sau, respectiv, pe ridicarea și apoi coborârea tonului, în interiorul silabei accentuate.” (Corniță, 2001, 89).

5. După poziție deosebim:

– **Accent fix**, caz în care accentul cade pe o anumită silabă din cuvânt, precum în limba maghiară, unde accentual cade întotdeauna pe prima silabă sau în franceză, unde accentual este purtat mereu de ultima silabă;

– **Accent liber** sau variabil precum în româna, italiană, germană, rusă, engleză. Libertatea accentului nu înseamnă că vorbitorii accentuează cuvintele după bunul plac, ci se referă la faptul că accentul poate cădea pe prima, pe a doua sau alte silabe din cuvânt. „În funcție de comportamentul în cursul flexiunii acest tip de accent poate fi **stabil**, dacă își menține locul din forma de bază în întreaga paradigmă, sau **mobil**, dacă își schimbă locul în raport cu forma de bază. În limba română, accentul liber este relativ stabil în flexiunea nominală [excepții: soră - surori, noră - nurori, radio - radiouri] și mobil în flexiunea verbală (ri'dic, ridi'căm, su'făr, sufe'rim)” (Corniță, 2001, 89).

6. După poziția silabei accentuate în cuvânt deosebim:

– Accent pe **ultima silabă (ACCENT OXITON)** (*ca-féa, car-tóf, mo-sór, pa-zéa, po-pór, măséa*);⁷

– Accent pe **penultima silabă (ACCENT PAROXITON)** (*cásă, măsă, scăun, a-lú-nă, ca-té-dră, fe-mé-ie, pă-dú-re, ter-mo-mé-tru*);

– Accent pe **antepenultima silabă (ACCENT PROPAROXITON)** (*cá-me-ră, már-gi-ne, pá-pură, ré-pe-de, pásăre*);

– Accent pe a patra silabă de la sfârșit spre începutul cuvântului, numit **ACCENT SUPERPROPAROXITON** (Vintilă-Rădulescu, 2021, 108), ca în *bí-vo-li-ță, că-lú-gă-ri-ță, lá-po-vi-ță, vé-ve-ri-ță*.⁸

tavóce), dar primul accent tinde totuși să devină accent secundar (pórtmonéu devine în pronunțarea neîngrijită pòrmonéu).

7 După Corniță (2001, 91) accentul oxiton nu este specific limbii române; cuvintele accentuate pe ultima silabă sunt verbe la infinitiv (*a cântá, a cití, a coborí*) și substantive împrumutate din limba turcă (*basmá, cafeá, baclavá, halvá*). Limba română are o tendință de deplasare a accentului către (ante)penultima silabă, tendință care este evidentă în paradigma unor verbe: *rámăserăm/rámăserăm*. Cu toate acestea, Ilincan (2010, 19) arată că „Cercetarea frecvenței diferitelor tipuri de accent a scos în evidență că cea mai mare frecvență o are accentual oxiton, în primul rând în cuvinte terminate în consoană (*televizór, frățiór*), dar și în semivocală (*adăugáu, mucegái*) și vocală (*adormí, baclavá*); urmează cuvintele cu accent paroxiton, terminate în primul rând în vocală (*cárte, bibliotécá*), dar și în consoană (scáun, súnét). Numărând după CADE (I. Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat* București, Editura Cartea românească, 1931) 4780 de radicale polisilabice, Em. Vasiliu (Fonologia, 63) ajunge la concluzia că ordinea frecvenței accentului este: oxiton, paroxiton, proparoxiton”.

8 Într-un cuvânt silabele se numără de la dreapta spre stânga: *re - pe - de* (trei silabe) 3 2 1.

Observație: cuvintele accentuate pe silaba antepenultimă sunt mai puțin frecvente, iar cele accentuate pe cea de-a patra sau a cincea silabă, numărând de la sfârșit, sunt rare: *fér-fe-li-ță*, *găr-gă-ri-ță*, *gó-go-ri-ță*, *dó-uă-spre-ze-ce*. DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021, 108) precizează că acest tip de repartizare a accentului în limba română a început să se modifice sub influența anglicismelor recent intrate în limbă, precum: *baby-boom*, *room-service* etc. Trebuie evitată totuși tendința de deplasare a accentului la începutul cuvântului sub influența modelelor engleze.

Funcțiile accentului

Accentul poate avea, după Corniță (2001, 91):

- O funcție **culminativă**: de reliefare a unei anumite silabe (accentul cuvântului): re-pú-bli-că.
- O funcție **expresivă**: de reliefare a unui element semnificativ din punct de vedere semantic (accentul sintactic); *Aceasta este părerea mea!* vs. *Aceasta este părerea mea!*
- O funcție **distinctivă**: de diferențiere semantică a dubletelor accentuale, adică a cuvintelor formate din aceleași sunete, dar cu accentuare diferită: *cópii-copii*, *ácele - acéle*.

Dubletele accentuale și accentul fluctuant

În limbile naturale care au accent liber se poate întâmpla ca unul și același cuvânt să primească accente diferite, proces în urma căruia să rezulte:

- variante literare, ambele accentuări fiind acceptate de norma literară (întim-intím, súntem-suntém);
- dublete în care una din variante este literară, cealaltă e neliterară (corect: únic –incorect: úníc etc).

Accentul românesc este fluctuant mai ales în cazul neologismelor: *anóst* și *ánost*; *apéndice* și *apendíce*; *calcár* și *cálcar*; *cratér* și *crater*; *íntim* și *intím*; *néutru* și *neútru*; *profésor* și *profesor*, după cum există situații în care chiar și pentru cuvintele din fondul vechi al limbii, adică pentru arhaisme sunt admise două accentuări diferite: *hátman* și *hatmán*; *míjloc* și *mijlóc*. Forme duble de accentuare există și la unele numele proprii (geografice sau de persoane), de obicei polisilabice: *Búdapesta* / *Budapésta*; *Cópenhaga* / *Copenhága*; *Monáco* / *Monacó*; *Ștéfan* / *Ștefán* (Bizdună, 2005).

„Limbii române îi este specific accentul de intensitate sau dinamic și se explică prin pronunțarea mai energică a silabei aflate sub accent. Alte limbi (latina clasică, greaca veche) aveau accent muzical sau tonic, caracterizat prin înălțarea tonului, sporirea numărului de vibrații pe secundă în articularea sunetelor accentuate. De regulă, cele două accente se asociază, unul având rolul

principal, celălalt – rol secundar: În limba română, silabele accentuate se pronunță mai intens, dar și cu o ușoară ridicare a tonului” (Ilinca, 2010, 18).

Există tendința de specializare semantică a unor forme accentuale, ambele fiind utilizate, dar în contexte diferite: *tráfíc aerian*, dar *trafíc de influență* (Bârlea, 2009, 2013).

În uzul literar actual, normele academice recomandă o singură accentuare în cuvinte precum: **acatíst, adícă, anóst, áripă, avárie, caractér, călúgăriță, dóctoriță, Dóbrogea, dușmán, dumínică, fenomén, fúrie, gingás, ianuárie, íntim, lozíncă, mirós, regízor, sátíră, sevér, șervét, únic, vultur etc.** (Vintilă-Rădulescu, 2021, 109). În cazul unor forme duble de accentuare, limba literară preferă forma în care accentul este mai apropiat de finalul cuvântului. Astfel se va accentua: **bolnàv, caractér, dumínica, dușmán, fenomén, ianuárie, lozín-că, regízor, sectòr, șervét** (nu *bòlnav, caràcter, dúminica, dúșman* etc.).

DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021) prescrie și accentuarea sufixelor astfel:

– majoritatea sufixelor monosilabice sunt accentuate: -al, -an, -aș, -el, -esc, -ist, -iș, -iu, -lâc etc.

– câteva sufixe monosilabice sunt neaccentuate: -bil, -nic;

– câteva sufixe bisilabice sunt accentuate în unele cuvinte, dar neaccentuate în altele: --ete: *scumpéte*, dar *foámete*;

– sufixele trisilabice sunt mereu accentuate: -ătate;

– substantivele terminate în sufixul -re, derivate din infinitivul lung al unor verbe în -ea poartă mereu accentul pe sufix: *a vedea-vedére, prevedére, revedére* (Vintilă-Rădulescu, 2021, 109-110).

DOOM 3 aduce și următoarele precizări legate de accent (Vintilă-Rădulescu, 2021, 108-111)⁹:

– se păstrează o singură formă de accentuare pentru **antic**, profes**or**, deși vechile accentuări erau **antíc**, profes**or**;

– se recomandă o singură variantă de accent din două sau mai multe: la **colaps**, mij**loc**, **intim**, preca**ut**, progn**ostic**, pen**urie**, profes**or**, tra**fic** etc. (Molea, 2022);¹⁰

– accentul **liber** din limba română poate distinge cuvinte (*companie* „unitate militară” - *companje* „tovărășie; societate”; *mozaic* s. - *mozáic* adj.) sau forme gramaticale (indicativ prezent persoana a III-a *cântă* - perfect simplu persoana a III-a singular *cântă*);¹¹

– **i** și **u** final sunt **accentuate** în unele împrumuturi: substantive (*colibri*, *taxi*; *atu*) și adjective: *kaki*;

9 DOOM 3 – Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția 2022. 64 000 de cuvinte, 3 500 de cuvinte noi, 3 000 de modificări.

10 Dar și informații de pe <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=4296>

11 https://dexonline.ro/article/2_Reguli_de_scriere_%C8%99i_de_pronun%C8%9Bare_literar%C4%83

– **o final** este **neaccentuat** în majoritatea cuvintelor în care apare: *in-folio*, *radio*, dar **accentuat** în substantive și adjective mai recente: *antihal_o*, *hal_o*; *bord_o*, *indigo*, *mar_o*;

– normele actuale recomandă o singură accentuare la cuvinte: *adi_{că}*, *ari_{pă}*, *avari_e*, *caracter*, *călugări_{ță}*, *doctori_{ță}*, *dumini_{că}*, *fenomen_{en}*, *ianuari_e*, *lozi_{ncă}*, *miros*, *regizor*, *sever*, *șervet*, *unic*;

– la unele cuvinte mai vechi sau mai noi se **admit variante** accentuale **literare**: *acatist/acatist*, *anoșt/anoșt*, *!antic/ant_{ic}*, *!gingaș/gingaș*, *!hatman/hatman*, *intim/intim*, *!jilav/jilav*, *!penurie/penurie*, *profesor/profesor*, *!trafic/trafic*¹²;

– în poezie se admite și folosirea altor variante accentuale decât cele recomandate de normele actuale, din motive ce țin de ritm sau de rimă;

– în limba română nu se marchează grafic accentul, cu unele excepții: în unele neologisme împrumutate: *bourrée*, *pietă*; în numele proprii străine: *Băle*, *Molière*, *Valéry* (Vintilă-Rădulescu, 2021, 108-111).¹³

La numele proprii nume de familie același sufix poate fi sau poate să nu fie accentuat, în funcție de etimologia numelui: -iu în *Grigoriu* dar *Pușcariu*. La numele proprii de proveniență străină sau accentuate conform unei tradiții istorice, se păstrează accentul consacrat: *Ankara*, *Carrefour*, *Kuweit*, *Modena*, *Nicosia* sau *Teatrul Nottara*. Excepție sunt toponimele care și-au românicizat, adaptat accentul în mod tradițional: de exemplu *Moscova* (Vintilă-Rădulescu, 2021, 110).

Dublete accentuale în omografe

Omografele sunt cuvinte identice din punctul de vedere al scrierii, al grafiei, dar diferite ca pronunțare și ca sens. În cuvintele omografe, accentul determină sensul cuvântului. În astfel de cazuri accentul are așadar funcție distinctivă, accentul are rol fonologic. Iată și câteva exemple de omografe, în care accentul determină sensul care se actualizează:

– *óchi* (substantiv, o silabă, accent pe ó) – *ochí* (verb, două silabe, accent pe í);

– *adúnă* (verb, indicativ prezent, accent pe ú) – *aduná* (verb, perfect simplu, accent pe á);

– *fórmă* (substantiv, accent pe ó) – *formá* (verb, accent pe á);

– *duduíe* (verb) – *dudúie* (substantiv, însemnând *femeie*);

– *háină* (substantiv, însemnând *îmbrăcăminte*) – *haínă* (adjectiv însemnând *rea la suflet*)¹⁴.

12 Semnul de exclamație marchează modificarea.

13 Dar și informații de pe https://dexonline.ro/article/2._Reguli_de_scriere_%C8%99i_de_pronun%C8%9Bare_literar%C4%83

14 <https://lexicologialimbiromane.ro/cuvantul/omografe/>

Exemple de omograme sau de dublete accentuale în propoziții:

- *Umbrele* copacilor se oglindesc în lac. (accentul cade pe al doilea „e”)
- Am fost într-un magazin în care se vând doar *umbrele*. (acc. cade pe ultimul „e”)
- Va pleca în *zori*. (accentul cade pe „o”)
- Îl *zori* ca să nu întârzie. (accentul cade pe „i”)
- *Voia* să vină și el la întâlnire. (accentul cade pe „a”)
- Nu se poate face totul după *voia* ta. (accentul cade pe „o”)
- Este o fire foarte *veselă*. (accentul cade pe primul „e”)
- Și-a cumpărat *veselă* nouă. (accentul cade pe al doilea „e”)¹⁵.

Omogramele pot fi *gramaticale*, deosebindu-se din punctul de vedere al conținutului gramatical (*adună* – prezent/ *adună* – perfect) sau *lexicale*, deosebirea de conținut fiind de natură lexicală (*copii* – *cópii*, *compánie* – *companie*, *umbréle* – *úmbrele* etc.) (Ilinca, 2010).

După Băcilă (2011, 40-43) omogramele se pot grupa astfel: *omograme lexicale*, *omograme gramaticale* și *omograme lexico-gramaticale*. Pe baza celor spuse de Băcilă (2011, 40-43) prezentăm câteva aspecte ce țin de categoria omografelor, o categorie specială a omonimelor, alături de omofone, pentru a putea selecta – și conștientiza astfel – din lista de exemple acele cuvinte care au o relevanță fonetică.

1. Omograme lexicale

– un substantiv nearticulat și o formă verbală de infinitiv, omonimă, la verbele de conjugarea a IV-a, cu cea de indicativ perfect simplu, persoana a III-a singular *altói*, s.n. – *altoí*, vb.; *croí*, s.n. – *croí*, vb.; *óchi*, s.m. – *ochí*, vb.; *poléi*, s.n. – *poleí*, vb.; *rățói*, s.m. – *rățoí*, vb.; *răzbói*, s.n. – *războí*, vb.; *șirói*, s.n. – *șiroí*, vb.;

– două substantive la singular (uneori, de genuri diferite): *colónie* – *colonie*; *compánie* – *companie*; *comédie* – *comedie*; *coréctor*, s.m. – *corector*, s.n.;

– un substantiv și un adjectiv în forma lor standard: *áugust*, subst. – *augúst*, adj.; *diréctor*, subst. – *directór*, adj.; *imóbil*, subst. – *imobil*, adj.; *mozaíc*, subst. – *mozáic*, adj.;

– un substantiv și un adverb sau o interjecție: *barém*, subst. – *bárem*, adv.; *iacá*, subst. – *iáca*, interj.;

– un pronume și un verb: *ínsuși*, pron. de întărire – *ínsuší*, vb.; *voí*, pron. pers. – (a) *voí*, vb.

– o prepoziție sau o interjecție și un verb la infinitiv: *cóntra*, prep. / adv. – *contrá*, vb.; *înapóia*, prep. – *înapoía*, vb.;

2. Omografe lexico-gramaticale

– un substantiv articulat și altul nearticulat, ambele la singular: *módul*, s.n. art. < mod – *modúl*, s.n.; *nódul*, s.n. art. < nod – *nodúl*, s.n.;

– forma de singular a unui substantiv și cea de plural a altuia: *filé*, s.n. – *fíle*, s.f. pl. < *filă*; *lamé*, s.n. – *láme*, s.f. pl. < *lamă*; *cunúnii*, s.f., G.-D. art. < *cunună* – *cununii*, s.f. pl. < *cununie*; *plébei*, s.f., G.-D. art. < *plebe* – *plebúi*, s.m. / adj. m. pl. < *plebeu*; *rafináarii*, s.f., G.-D. art. < *rafinare* – *rafináarii*, s.f. pl. < *rafinárie*; *viței*, s.f., G.-D. art. < *viță* – *viței*, s.m. pl. < *vițel* etc.;

– formele de plural ale unor substantive de genuri diferite: *cópii*, s.f. pl. < *copie* – *copii*, s.m. pl. < *copil*; *pósturi*, s.n. pl. < *post* – *postúri*, s.f. pl. < *postură*; *tórturi*, s.n. pl. < *tort* – *tortúri*, s.f. pl. < *tortură* etc.; *cástele*, s.f. pl. art. < *castă* – *castéle*, s.n. pl. < *castel*; *gázele*, s.n. pl. art. < *gaz* – *gazéle*, s.f. pl. < *gazelă*; *módele*, s.f. pl. art. < *modă* – *modéle*, s.n. pl. < *model*;

– forma unui substantiv și aceea a unui adjectiv: *cenúșii*, s.f., G.-D. art. < *cenușă* – *cenușii*, adj. m. / f. pl. < *cenușiu* / *cenușie*; *háină*, s.f. – *háină*, adj. f. < *hain*; *optíme*, s.f. – *óptime*, adj. f. pl. < *optim*; *vesélă*, s.f. – *véselă*, adj. f. < *vesel* etc.;

– un substantiv articulat la plural și un adjectiv pronominal demonstrativ: *ácele*, s.n. pl. art. < *ac* – *acéle*, adj. pron. dem., f. pl. < *acea*;

– formele unor adjective: *singuréi*, adj. m. pl. < *singurel* – *síngurei*, adj. f., G.-D. art. < *singură*; *tineréle*, adj. f. / s.f. pl. < *tinerel* – *tínererele*, adj. f. / s.f. pl. art. < *tânăără*;

– formele de plural ale unor substantive și adjective: *castánii*, s.m. pl. art. < *castan* – *castaníi*, adj. m. / f. pl. < *castaniu* / *castanie*; *frágile*, s.f. pl. art. < *fragă* – *fragíle*, adj. f. pl. < *fragilă*; *măslínii*, s.m. pl. art. < *măslin* – *măslínii*, adj. m. / f. pl. < *măsliniu* / *măslinie*; *neghiobii*, s.f. pl. < *neghiobie* – *neghióbii*, adj. m. / s.m. pl. art. < *neghiob*; *portocálii*, s.m. pl. art. < *portocal* – *portocalii*, adj. m. / f. pl. < *portocaliu* / *portocalie*; *trandafírrii*, s.m. pl. art. < *trandafir* – *trandafirii*, adj. m. / f. pl. < *trandafiriu* / *trandafirie*; *vișinii*, s.m. pl. art. < *vișin* – *vișínii*, adj. m. / f. pl. < *vișiniu* / *vișinie* etc.;

– forma articulată a unui substantiv feminin și cea de infinitiv (omonimă cu indicativul imperfect, persoana a III-a singular) a verbelor de conjugarea I: *adrésa* – *adresá*, *analíza* – *analizá*, *asasína* – *asasiná*, *clóna* – *cloná*, *colínda* – *colindá*, *cománda* – *comandá*, *consérva* – *conservá*, *cópia* – *copiá*, *crítica* – *criticá*, *dispúta* – *disputá*, *echípa* – *echipá*, *fábrica* – *fabricá*, *fóрма* – *formá*, *fórța* – *forță*, *frána* – *frână*;

– forma articulată a unui substantiv feminin și cea de indicativ imperfect, persoana a III-a singular, a unor verbe de conjugarea a IV-a: *vóia*, s.f. art. < *voie* – *voia* < vb. *a voi*;

– forma unui substantiv și o formă verbală de indicativ perfect simplu, persoana a III-a singular, la verbe de conjugarea I: *alármă*, s.f. – *alarmă* < vb. *a*

alarma; *analíză*, s.f. – *analiză* < vb. *a analiza*; *fórmă*, s.f. – *formă* < vb. *a forma*; *túrbă*, s.f. – *turbă* < vb. *a turba*; *vână*, s.f. – *vână* < vb. *a vâna*;

– un substantiv feminin, și forma de persoana a III-a singular și plural a indicativului prezent de la verbe: *colíndă*, s.f. / vb. – *colindă* (< vb. *a colinda*); *comándă*, s.f. / vb. – *comandă* (< vb. *a comanda*); *mătură*, s.f. / vb. – *mătură* (< vb. *a mătura*);

– forma de singular a unui adjectiv și o formă verbală: *índic*, adj. m. – *indic* < vb. *a indica*, ind. prez., pers. I sg.; *répede*, adj. m. / adv. – *repede* < vb. *a (se) repezi*, ind. prez., pers. a III-a sg.; *slóbod*, adj. m. – *slobod* < vb. *a slobozi*, ind. prez., pers. I sg. și a III-a p, *complétă*, adj. f. < *complet* – *completă* < vb. *a completa*; *coréctă*, adj. f. < *corect* – *corectă* < vb. *a corecta*; *intérnă*, adj. f. < *intern* – *internă* < vb. *a interna*; *ínversă*, adj. f. < *invers* – *inversă* < vb. *a inversa*;

– un substantiv și / sau un adjectiv la plural și forme ale unor verbe de conjugarea a IV-a: *áburi*, s.m. pl. < *abur* – *aburí*, vb.; *ácri*, adj. m. pl. / s.m. pl. < *acru* – *acrí*, vb.; *adánci*, adj. m. pl. < *adânc* – *adâncí*, vb.; *álbi*, adj. m. / s.m. pl. < *alb* – *albí*, vb.;

– forma unui pronume sau a unui numeral și o formă verbală: *únii*, pron. nehot., m. pl. < *unul* – *uní* < vb. *a uni*, ind. pft. s., pers. I sg.; *prímii*, num. ord., m. pl. < *primul* – *primí* < vb. *a primi*, ind. pft. s., pers. I sg.;

– două forme verbale diferite: *cerú* < vb. *a cere*, ind. pft. s., pers. I sg. – *ceruí*, vb., inf.; *fúřăm* < vb. *a fi*, ind. pft. s., pers. I pl. – *furám* < vb. *a fura*, ind. prez., pers. I pl.; *múți* < vb. *a muta*, ind. prez., pers. a II-a sg. – *muți*, vb., inf.; *reprí* < vb. *a reprima*, ind. prez., pers. a II-a sg. – *repríní*, vb., inf.;

– o conjuncție și un adjectiv: *deși*, conj. subord. – *déși*, adj. m. pl. < *des*.

3. Omografe gramaticale: la verbe de conjugarea I, unde locul accentului deosebește forme grafice identice din paradigma acestora – indicativul prezent și perfect simplu, persoana a III-a singular: *adúnă* – *adună*, *áflă* – *află*, *ajútă* – *ajută*, *apúcă* – *apucă*, *arúncă* – *aruncă*, *ascúltă* – *ascultă*, *cántă* – *cântă*, *gústă* – *gustă*, *íntră* – *intră*, *míșcă* – *mișcă*, *schímbă* – *schimbă*, *strígă* – *strigă*, *súflă* – *sufală*, *súnă* – *sună* etc. (Băcilă, 2011, 40-43).

În ceea ce privește elementele de gramatică contrastivă între limbile română și maghiară trebuie reținut că în limba română omonimia și omografia joacă un rol mult mai important decât în limba maghiară. Omonimia¹⁶, ca fenomen lexical care se referă la grupuri, de obicei perechi de cuvinte care au aceeași ortografie și/sau pronunție, nu joacă, în general, un rol semnificativ în limba maghiară, deoarece maghiara este în esență o limbă fonetică (fonemică). Iată, totuși, câteva exemple de omografe pentru limba maghiară: *egyek* (verb, însemnând *eu să mănânc*) și *egyek* (numeral, însemnând *unul*) respectiv *félre* (însemnând *la*

16 Deosebim în cadrul omonimiei **omografele** ca două lexeme care se scriu la fel, dar se pronunță diferit, respectiv **omofonele**, care se pronunță la fel, dar se scriu diferit, în ambele situații sensul fiind diferit.

o parte) și *félre* (însemnând *până la/spre jumătate*). Accentul nu joacă aici un rol de diferențiere semantică ca în cazul omografelor românești (mult mai numeroase, de altfel), deoarece în limba maghiară accentul cade pe prima silabă în fiecare cuvânt. În perechea de limbi română și maghiară asemănarea de formă și accentuarea diferită devine importantă în cazul prietenilor falși.

Prietenii falși, în limba maghiară *hamis barátok*, în limba franceză *faux-amis*, iar în limba engleză *false friends*, sunt perechi de cuvinte ai căror membri provin din limbi diferite, au forme și eventual trăsături morfologice asemănătoare, dar în ciuda asemănării formale au sensuri diferite.

- *Gimnaziu/gimnázium*
- *Colegiu/kollégium*
- *Iar/jár*
- *Rege/rege*
- *Mașină/masina*

Din punctul de vedere al pronunției și al accentului mai trebuie avut în vedere și acel inventar de lexeme care au circulat între limbi, au fost împrumutate dintr-o limbă în alta, suferind adaptări fonetice sau de accent¹⁷.

- *Aprod/apród*
- *Bir/bír*
- *Papricaș/paprikás*
- *Pipă/pipa*
- *Husar/huszár*

Din aceeași perspectivă fonologică în pronunție trebuie ținut cont de acele lexeme care formal sunt asemănătoare, ca sens sunt apropiate, dar diferă la accent și/sau pronunție¹⁸:

- *Fiu/fiú*
- *Auto/autó*
- *Figură/figura*
- *Actual/aktuál(is)*
- *Familia/família*
- *Cabinet/kabinet*
- *Creatura/kreatúra*
- *Roman/román*
- *Indiscret/indiszkkrét*
- *Banat/Bánát*
- *Terapia/terápia*

17 În afara acestor lexeme românești împrumutate din maghiară, se pot examina fonetic și câteva cuvinte maghiare provenite din limba română: *ficsúr* (cu sensul de „tânăr spilcuit”) < „fecior”, *furulya* < „fluier” (instrumentul muzical), *málé* „(prăjitură de) mălai; nătăfleț” < „mălai”, *mokány* (cu sensul „înfipt, încăpățânat”) < „mocan”, *pakura* < „păcură”, *palacsinta* (cu sensul de „clătită”) < „plăcintă”, *tokány* < „tocan”

18 *Cognates* în limba engleză.

Diferențe de pronunție și de accentuare pot exista și la așa-numitele *inter-naționalisme*:

- Algebra/algebra
- Automata/automata
- Motor/motor
- Casino/kaszinó
- Azur/azúr
- Detectiv/detektív
- Caviar/kaviár
- Import/import
- Epilepsia/epilepszia
- Geologia/geológia.

10.2. Intonația

Prin intonație se înțelege o modulație a vocii (variație de ton în timpul vorbirii). Intonația este un fonem suprasegmental fonic cu o extindere mai mare decât o singură silabă și cu implicații semantice și stilistice. „Intonația este unitatea suprasegmentală extensivă care constă în varierea înălțimii tonului pe parcursul unui enunț” (Ilincan, 1010, 20).

În limba română intonația nu are rol fonologic, functional, dar apare ca o marcă a:

- vocativului (*Lună tu, stăpâna nopții ...* – M. Eminescu);
- imperativului (*Zdrobiți orânduiala cea crudă...* – M. Eminescu);

Celor trei tipuri de propoziții (afirmativă sau enunțiativă, interogativă și exclamativă) le corespund trei contururi intonaționale diferite, după cum urmează:

- neutră, uniformă sau egală – caracterizează enunțurile sau afirmațiile (ton descendent): *Plec acasă.*;
- interogativă – caracterizează întrebările, având ton ascendent: *Pleci acasă?; Ce profesie îți vei alege?; Cine știe unde este cartea ?;*
- exclamativă – cu lungirea ultimei vocale din ultimul cuvânt al enunțului (*Ce bine!*).

Capitolul 11.

Ortografia, ortoepia și semnele de punctuație

Termenul ortografie (< lat. orthographia < el ὀρθογραφία orthographia ← ὀρθός orthos „drept, corect”) + γράφειν graphein „a scrie”) denumește un sistem de norme referitoare la scrierea corectă, normată a unei limbi. În raport cu regulile ortografice se apreciază corectitudinea sau incorectitudinea limbii scrise. Ortografia este, prin urmare, „un sistem de reguli precise, fixe și unitare, care constau din explicarea valorii semnelor dintr-un anumit sistem grafic de reproducere a unei limbi și din formularea condițiilor de folosire a acestor semne, sistem menit să generalizeze și să stabilizeze varianta cultivată a limbii” (Dragomirescu, 2012, 28).

Ortografia ca acel sistem de reguli și norme care vizează scrierea corectă într-o limbă cuprinde reguli referitoare la scrierea literelor, la combinarea lor în cuvinte precum și o serie de semne auxiliare: semnele ortografice¹ (apostroful [’], bara oblică [/], blankul [], cratima [-], linia de pauză [—], punctul [·], virgula [,]), semnele diacritice² (accentul, trema, sedila) și semnele de punctuație³. Unele dintre semnele ortografice sunt și semne de punctuație, ca de exemplu punctul [·] în abrevieri.

Regulile ortografice ale limbii române privesc scrierea sunetelor și grupurilor de sunete (foneme precum diftongi, triftongi, hiat) cu caracterele sau literele cu care este scrisă limba (numite și grafeme), scrierea cu majuscule și cu minuscule, de despărțire în silabe, reguli de distingere a cuvintelor compuse de grupurile de cuvinte omofone cu acestea, reguli de folosire a semnelor ortografice și/sau semne de punctuație.

1 https://dexonline.ro/articol/1.2._semnele_ortografice

Semnele ortografice în sens strict sunt semne auxiliare folosite în scris, de regulă, la nivelul cuvântului – în interiorul unor cuvinte, pe lângă segmente de cuvinte sau între cuvinte care formează o unitate –, precum și în unele abrevieri. Între unele dintre aceste semne există, în anumite situații, echivalență (deci posibilități de substituie), fiind posibilă și cumularea lor. Semnele folosite (și) ca semne ortografice sunt apostroful, bara oblică, blankul, cratima, linia de pauză, punctul, virgula.

2 <https://dexonline.ro/definitie/diacritic-semn-grafic-care-da-unei-litera-a-alfabetului-o-valoare-speciala>.

3 <https://gramaticalimbiromane.ro/punctuatia/semne-punctuatie/> Semnele de punctuație sunt simboluri grafice care marchează o situație de punctuație. În scrierea limbii române sunt folosite următoarele semne de punctuație: punctul [·], semnul întrebării [?], semnul exclamării [!], punctele de suspensie [...], două puncte [:], virgula [,], linia de pauză [—], punctul și virgula [;], parantezele [], ghilimelele [„”], cratima [-], bara oblică [/], linia de dialog [—].

Dacă ortografia se referă la regulile de scriere corectă, ortoepia, în schimb, conține regulile pronunției corecte a cuvintelor. Atât ortografia, cât și ortoepia sunt ramuri ale lingvisticii. Termenul ortoepie derivă din grecescul *ὀρθοέπεια*, unde *ὀρθός* *orthos* înseamnă „corect” iar *ἔπος* *epos* înseamnă „cuvânt”.

Principii ortografice ale limbii române

Ortografia limbii române se bazează pe principiul fonetic, adică scriem așa cum pronunțăm. La începuturi, limba română utiliza alfabetul chirilic, trecerea definitivă la alfabetul latin s-a desfășurat în secolul al XIX-lea. Prima ortografie oficială, valabilă și obligatorie în toate școlile românești, a fost votată de Academie în anul 1881 (cea mai importantă prevedere fiind trecerea de la o ortografie etimologică la una bazată pe principii fonetice). A urmat generalizarea treptată a principiului fonologic în ortografia limbii române prin reformele ortografice din 1904, în 1932, în 1953 și, ultima, în 1993. Regulile ortografiei actuale reflectă reforma din 1993, care a reglementat scrierea cu *â* în interiorul cuvintelor și folosirea formelor *sunt*, *suntem*, *sunteți* ale verbului *a fi*. (Dragomirescu, 2012).

Conform principiului fonetic (numit alteori tradițional-istoric) cuvintele se scriu așa cum se pronunță: *ecou*, *pat*, *scară*. Scrierea preponderent fonologică înseamnă că:

- nu există sinonimie între litere (cu excepția literelor *â* și *î*, care redau același sunet, dar au reguli de utilizare distincte și a unor litere care apar în cuvinte străine neadaptate grafic și fonetic: y-i semivocalic),

- majoritatea literelor sunt monosemantice, adică redau o singură realitate fonologică. (Dragomirescu, 2012).

În multe cazuri, norma ortografică și cea ortoepică se influențează reciproc sau se contrazic.

- Există cuvinte și forme gramaticale cum ar fi: *oaie*, *oaste*, *oare*, *oase*, *oameni* etc. care se scriu cu *o* însă ele sunt pronunțate, în realitate, cu un *u* semivocalic (*uaie*, *uaste*, *uare*, *uase*, *uameni*).

- Se scrie *eu* sau *el* și se pronunță *ieu* și *iel* (cu un *i* semivocalic la inițială).

- Pluralele *ei* și *ele* se supun aceleiași norme de pronunțare ca și unele forme gramaticale ale verbului *a fi*: *iești*, *ieste*, *ie*, *ieram*, *ierai*, *iera*, *ierau*. Rostirile *eu*, *el*, *este*, *eram* sunt incorecte sau hipercorecte, deci trebuie evitate.

- Pronumele de genul feminin *ea* se scrie întotdeauna cu *e*, dar se rostește la nominativ și la acuzativ cu *i* semivocalic: *ia*.

- Influența grafiei asupra pronunțării se vede și atunci când articolul hotărât *-l* se rostește fără a fi și necesar în vorbirea curentă. Putem să rostim în mod normal: *omu*, *copilu*, *elevu* etc., nu *omul*, *copilul*, *elevul*, care constituie pronunțări pedante. (Bizdună, 2005).

Alte principii luate în calcul

Alte principii luate în calcul (cf. Bizdună, 2005).

1. principiul silabic: unele litere (c, g, k) în contexte silabice diferite notează foneme diferite: k (codru, copt, *kaizer*); g (*galben, glob*); ǵ (*cireș, ceață*); ǧ (*chetă, chimir*); ħ (*gheară,*).

2. principiul morfologic: „ține seama de structura morfologică a cuvintelor. Pentru a înțelege și aplica acest principiu este necesară cunoașterea constituenților cuvântului discutat: radicalul, afixele lexicale și/sau gramaticale (prefixe, sufixe), desinențe.”⁴ Principiul morfologic explică scrierea cu *ea* și nu cu *ia* după *ch, gh* atunci când există forme alternante cu *e*: *cheamă / chem, încheagă / închege; gheară / gheruță, gheată / ghetete, gheață / ghețuri*. Acest principiu a rezolvat și o serie de probleme ridicate de singularul și pluralul unor cuvinte, cum ar fi cuvintele care au la plural *e* sau *i* prezintă la singulară (*case > casă; vaci > vacă*); vom putea distinge formele literare de formele dialectale ([*mătușe*]>*mătușă*; [*păpușe*]>*păpușă*); vom evita și confuzia cu pluralul în unele cuvinte (*birjă>birje; plajă>plaje*); vom putea deprinde ortografia cuvintelor compuse: *floarea-soarelui, buna-credință, bunăstare, bunăvoință, miazănoapte, untdelemn*.

3. principiul sintactic impune scrierea cuvintelor după sensul lor lexical și după valorile lor gramaticale, omografele și omofonele sunt relevante din acest punct de vedere: *-vorbește-mi, rugându-vă; -odată* („cândva”) – adverb; „*A fost odată ca niciodată...*”; *-o dată* („o singura dată”) – numeral; „*A repetat o dată și a reușit la examen.*”

4. principiul etimologic: conform acestui principiu unele cuvinte sunt scrise nu după principiul fonetic, ci ortografia este conformă cu tradiția istorică:

– forma din limba de origine: *kaki, kaliu, design, roaming*;

– se păstrează grafia numelor unor personalități așa cum au semnat acestea: *Kogălniceanu, Alecsandri, Tonitza, Russo*;

– se păstrează numele proprii străine (dacă sunt scrise cu litere latine): *Baudelaire, Bordeaux, Munchen, Shakespeare, Goethe* (scrise și pronunțate ca în limba de origine);

– s-a revenit la scrierea cu *u* în loc de *î*: *sunt / suntem* în loc de *sînt / sîntem*;

– se scrie cu *x* în cuvintele *fix, complex, ortodox*, și scriem cu *çș* la plural: *fiçși, ortodocși, complecși*;

– se scrie cu *cs* în cuvintele: *micsandră, îmbâcsi, catadicsi, rucsac*.

5. principiul simbolic. Un cuvânt poate fi scris diferit (cu inițială mare sau nu) în funcție de împrejurare, accepțiune sau valoarea simbolică: *-decembrie / Decembrie*: „*M-am născut la 1 decembrie*”; „*1 Decembrie este sărbătoare națională*”; *-Poartă / poartă*: „*Boierii români se închinau Porții otomane.*”; „*Vântul*

4 <https://foneticalimbiiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/principiile-ortografiei-limbii-romane/>

deschisese poarta.”; -*Semilună / semilună*: „*Armatele Semilunei aveau toate steagurile însemnate cu o semilună.*”; -*Capitală / capitală*: „*În Capitală au loc reparații capitale ale sistemelor de apă și gaze.*”. -*Radio / radio*: “*Lucrează la Radio.*” (*instituția*); “*Repară un radio.*” (*aparat de radio*); *Revoluție / revoluție, răsărit / Răsărit, apus / Apus, unire / Unire.* (Bizdună, 2005).

Norme ortografice și ortoepice pentru vocale⁵

Vocale și semivocale:

– se scrie și se pronunță *a* (nu *ea*), *e* (nu *ă*), *i* (nu *â/i*) după *ș, j* în rădăcina cuvintelor: *a* în alternanță cu *e*: *așeza – așază, înșela – înșală, jale – jeli*; *a* și *e* fără a fi în alternanță: *așa, mârșav, mișel, stejar, jertfi, vijelie* – *i*: *șir, leșin, mojić, prăjină, jindui*;

– se scrie și se pronunță *a* (nu *ea*) după *ș, j* – substantive și adjective la nominativ-acuzativ feminin singular articulat hotărât (*coaja, plaja, ușa, grija, păpușa*);

– se scrie și se pronunță *ă* (nu *e*) după *ș, j* – substantive și adjective la nominativ-acuzativ feminin singular nearticulat (*coajă, plajă, ușă, grijă*);

– se scrie și se pronunță *ă* (nu *a*) în mai multe cuvinte, înainte de o silabă care are vocala *a* accentuată: *păcat, sărac, bărbat, vărsat, mălai, lăsat*;

– se scrie și se pronunță *e* (nu [i̯e]) în cele mai multe neologisme care prezintă *e* la începutul cuvântului *est, eră, epocă, exemplu, evoluție, economie, emoție, electric, emisferă, episod*;

– se scrie *e* dar se pronunță [i̯e] la începutul pronumelor personale și la începutul verbului *a fi*: scris – *eu, el, ea, ei, ele*; *e, este, ești, eram, erau*, pronunțat – [i̯eu], [i̯el], [i̯ea], [i̯ei], [i̯ele]; [i̯el], [i̯este], [i̯ești], [i̯eram], [i̯erau];

– se scrie și se pronunță *e* (nu [i̯e]) în cuvintele: *vers, înversunat, ferăstrău, feronerie, împelițat, feruginos*;

– se scrie și se pronunță *i* (nu *e*) în cuvintele: *întuneric, jărat, trimite, singuratic, primăvărat, distructiv*;

– se scrie și se pronunță *i* (nu *î*) în neologismele care prezintă *i* la începutul cuvântului: *investiție, investi, incrimina, incrusta, infiltra, intitulă, incarna*;

– se scrie *i* dar se pronunță *î* (*i* asilabic) la sfârșitul unor pronume, adjective pronominale și adverbe formate cu *-și*: *același, aceeași, aceiași, totuși, iarăși, însuși, însăși, sieși*;

– se scrie *â* (nu *î*) în interiorul tuturor cuvintelor (*vânt, câine, mână, hotărât* etc.), cu excepția celor compuse sudate în care al doilea termen are inițială

⁵ Sinteza de aici este bazată pe regulile prezentate în DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), dar și pe <https://foneticalimbiiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/norme-ortografice-si-ortoepice>

î (*bineînțeles, semiîntuneric, supraînălțat, oriîncotro* etc.) și a celor derivate cu prefixe care au inițiala î (*subînțeles, neînduplecat, neîncrezător* etc.);

– se scrie î (nu â) în poziția inițială și finală a tuturor cuvintelor: *încet, înțeles, împărțire; izvorî, vârf, amărî, hotărî, coborî* etc.;

– se scrie și se pronunță â (nu î) în sufixul verbelor de conjugarea I la gerunziu: *afișând, aranjând, mâncând, îngrășând*.

Cazurile de hiat⁶:

– se scrie și se pronunță *a-e* (nu *a-ie*) – în cuvinte precum *aer, faeton, maestru, giuvaer, israelian*, în elementul de compunere *aero-* (*aeronautică, aeroport, aerotermă*) – la întâlnirea dintre elementele unor cuvinte compuse (*ultraeficient, contraexemplu, supraelastic*);

– se scrie și se pronunță *e-e* (nu *e-ie*) – în cuvinte ca (*feerie, feeric, gheenă*), la întâlnirea dintre elementele unor cuvinte compuse sau derivate cu sufixe ori prefixe (*teleenciclopedie, reedita, coreeni*, în substantive la nominativ-acuzativ feminin singular (*alee, idee, epopee*), în finalul unor substantive invariabile (*maree, onomatopee, azalee*), la formele de plural ale unor substantive neutre terminate în *-eu* (*licee, muzee, clișee, ghișee*);

– la formele de indicativ prezent, conjunctiv prezent (la anumite persoane) ale unor verbe de conjugarea I, care au rădăcina terminată în *-e* și începutul sufixului tot în *-e* (*creez, creezi, să creez, să creeze; agreez, agreezi, să agreez, să agreeze*);

– se scrie *e-a* în neologisme ca *agreea, agreeabil, alineat, bacalaureat, boreal, crea, creator, ideal*, în cuvinte compuse la întâlnirea dintre elementele componente *neadaptat, readuce, cineamator*;

– se scrie și se pronunță *i-a* – în verbe de conjugarea I la infinitiv, care au rădăcina terminată în *i*: *înfla, linia, paria, oficia, vicia, omagia*, în forma articulată a substantivelor feminine terminate în *i-e*: *familia, istoria, corabia, comisia*;

– se scrie și se pronunță *i-i* – în cuvinte derivate cu prefix *anti-* (*antiinfecțios, antiinflamator*) și cu sufixul *-ință* (*fință, înființa, desființa, știință, neștiință*), în cuvinte precum *viitor, scriitor, locțiitor, miime, sființă, priință*, la pluralul substantivelor feminine terminația la nominativ – acuzativ singular în *i-e* și al celor neutre terminate în *-iu*: *academiile, alifiile, viile; serviciile, artificiile, viciilor*, în verbe de conjugarea I la gerunziu (*apropiind, înmiind*) sau în verbe neregulate (*sfi, fiind, știind*);

– se scrie și se pronunță *i-e* în substantive feminine la nominativ – acuzativ singular (*vie, familie, istorie*), adjective (*hazlie, grijulie, sidefie*) sau substantive neutre la plural (*bisturie, chipie*);

6 Sinteza de aici este bazată pe regulile prezentate în DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), dar și pe <https://foneticalimbiiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/norme-ortografice-si-ortoepice>

– se scrie și se pronunță *o-e* (nu *o-ie*) în neologisme ca *boem, canoe, coe-
rent, poem, poet, poezie, goletă*, în cuvinte compuse la întâlnirea elementelor
de compunere ori derivate în care primul element se termină în *-o*, iar al doilea
începe cu *-e* *ortoepie, coexistă, proeminent, coechipier*;

– se scrie și se pronunță *o-o* (nu *o*) în neologisme ca *alcool, zoologie, zoo-
tehnice, zoosferă*, în cuvinte compuse sau derivate cu prefixe *coopta, coordona,
coopera, cooperativă, microorganism*;

– se scrie și se pronunță *u-e* (nu *u-ie*) în neologisme ca *afluent, confluent,
desuet, duel, influent, statueta, silueta*, în adjective feminine, la genitiv - dativ,
singular și plural *ambigue, asidue, continue, perpetue*, în verbe de conjugarea
I cu sufix (la indicativ prezent, la conjunctiv prezent) *(să) efectuez, (să) efectue-
ezi, (să) efectueze*;

– se scrie și se pronunță *u-a* în verbe de conjugarea I care au rădăcina ter-
minată în *u* *accentua, atenua, efectua*;

– se scrie și se pronunță *u-u* în neologisme ca *ambiguu, continuu, reziduu,
vacuum, asiduu*, în formele accentuate ale unor substantive neutre terminate în
-u iglu – igluul – igluuri; atu – atuul – atuuri; tabu – tabuul – tabuuri;

– se scrie și se pronunță *u-o* în neologisme ca *afectuos, defectuos, fastuos,
maiestuos, respectuos, somptuos*;

– se scrie și se pronunță *o-a* în neologisme ca *coagula, boa, croat, proto-
zoare*, în cuvinte compuse sau derivate la întâlnirea dintre elementele compo-
nente, în care primul termen se termină în *-o*, iar al doilea începe cu *-a* *coautor,
fotoamator, radioamator*;

– se scrie și se pronunță *a-a* în cuvinte derivate cu un prefix terminat în *-a*,
urmat de un cuvânt de bază care începe cu *a* *contraatac, supraalimenta*.

Cazuri de diftongare și triftongare⁷:

– se scrie și se pronunță *ea* (nu *a*) în sufixe verbale după *ș, j, s, z, ț, g', k'*
(afișează, aranjează, găsea, trezea, pătea, urechea, veghea), în sufixele *-eală,
ean, eață, ească greșală, prăjeală, mureșean, doljean, albeață, ofilească*, după
ch, gh când există forme alternante *blochează, cheamă, gheață, veghează*;

– se scrie și se pronunță *eo* după consoane *câteodată, vreo, pleoscăi*; există
cuvinte care pot fi pronunțate cu diftong (tempo normal) sau cu hiat (tempo
lent): *deodată, deoparte, deocamdată, vreodată*;

– se scrie și se pronunță *ia* (nu *ea*) la începutul cuvântului: *iarnă, iasă,
iască*, la începutul silabelor (de regulă): *băiat, femeia, aceluia, unuia, îndoială*,
după labiale și după *k', g'* atunci când alternează cu *ie*: *piatră (pietre), biată
(biete), viață (vieți), amiaza (amiezi)*, după consoane fără alternanță cu *ie*: *abia,
diavol, coniac*;

⁷ Sinteza de aici este bazată pe regulile prezentate în DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), dar
și pe <https://foneticalimbiiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/norme-ortografice-si-ortoepice>

– se scrie și se pronunță *ie* (nu *e*) la începutul cuvântului, a silabei și după consoane: *iederă, ieșire, ieftin, boier, obiect, proiect, piersică*;

– se scrie *oa* dar se pronunță [ua] la începutul cuvântului, silabei cu sau fără alternanță cu *o*: *oameni (om), oaste (oști), oală; furioasă, perioadă, linioară*, după consoane, cu sau fără alternanță cu *o*: *boală, coală, balansoar, culoar, coafa, coafor, fermoar, savoare*;

– se scrie și se pronunță *ua* după consoane, în neologisme ca: *acuarelă, cuarț, iguană, quasar, scuar, trotuar*, la început de silabă când există alternanța *ua/uă*: *ziua, basmaua, steaua, a ploua, a doua*;

– se scrie și se pronunță *uă* la început de silabă: *ouă, rouă, ziuă, plouă, două*;

– se scrie și se pronunță *eai, eau* (nu *ai, au*) după consoane la verbele de conjugarea a IV-a în sufixe verbale: *greșeai, greșeau*.

Norme ortografice și ortoepice pentru consoane⁸

– se scrie *b*, dar se pronunță *p* în neologisme, înaintea unor consoane surde: *absent, dedesubt, abține, obtuz, subtil* și în cuvinte formate cu elementul de compunere *sub*: *subcapitol, scris, subsemnat*;

– se scrie *c*, dar se pronunță *k* când este urmată de o consoană (mai puțin *h*), *a, ă, â, î, o, u* și la sfârșitul cuvântului: *cramă, act, acvilă, car, cârpă, vrac, arheologic, atipic, rac*;

– se scrie *c*, dar se pronunță *č* când este urmat de *i* sau *e*: *cifră, cilindru, ciment, civil; cere, cerc, ceapă, ceară*;

– se scrie *ch*, dar se pronunță *k'* când sunt urmate de *e* sau *i*: *chirurg, chintal, chirilic; chenar, chem, chin*;

– se scrie și se pronunță *g* când este urmată de o consoană (mai puțin *h*), *a, ă, â, î, o, u* și la sfârșitul cuvântului: *grad, gară, drag, prag*;

– se scrie *g*, dar se pronunță *ğ* când este urmată de *e* sau *i*: *ger, ager, gintă, blegi*;

– se scrie *g*, dar se pronunță *g'* când este urmată de *h* și *e* sau *i*: *gheață, zeghe, ghid, ghindă*;

– se scrie *giu*, dar se pronunță *ğu* în cuvinte precum: *colegiu, omagiu, privilegiu, cortegiu, solfegiu, orologiu, ravagiu*;

– se scrie *k* și se pronunță *k*, când este urmată de o consoană, *a, o, u* și la sfârșit de cuvânt: *kripton, quark, kaliu, Kosovar*;

– se scrie *k* și se pronunță *k'*, când este urmat de *e* sau *i*: *kerosen, kilogram*;

8 Sinteza de aici este bazată pe regulile prezentate în DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), dar și pe <https://foneticalimbiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/norme-ortografice-si-ortoepice/norme-ortografice-si-ortoepice-pentru-consoane/>

70 ■ 11. Ortografia, ortoepia și semnele de punctuație

– se scriu și se pronunță atât cu *g*, cât și cu *j*: *corigent* – *corijent*, *cartilagiu* – *cartilaj*;

– se scrie și se pronunță *m* (nu *n*), de regulă, înainte de *b* și *p*: *bomboană*, *limbă*, *ambulanță*, *împacheta*, *impropriu*, *împrejur*; excepție de la această regulă sunt neologismele și numele străine: *avanpost*, *avanpremieră*; *Istanbul*;

– se scrie și se pronunță *m* sau *n* înaintea consoanelor *f*, *v*, în funcție de origine sau tradiție: *confort*, *infrastructură*; *simfonie*, *pamflet*, *amfibiu*; *convoi*; *tramvai*, *cumva*;

– se scrie și se pronunță *s* înaintea consoanelor surde (*c*, *č*, *k'*, *f*, *h*, *p*, *s*, *ș*, *t*, *ț*): *deschid*, *descompunere*, *desface*, *răsturna*;

– se scriu și se pronunță cu *s* (nu *x*): *escadrilă*, *escadră*, *escadron*, *escaladă*, *escală*, *escapadă*, *eschimos*, *escortă*, *escroc*, *espadrilă*, *estradă*; dar următoarele se scriu cu *x* (nu *s*): *excava*, *exces*, *exclama*, *exclude*, *expedia*, *extaz*, *extenua*;

– se scrie și se pronunță *s* (nu *z*) în cuvinte precum: *episod*, *chermesă*, *disertatie*, *grimasă*, *premisă*, *sesiune*, *basma*, *disident*, *oclusiv*, *conclusiv*, *prismă*, *smalt*, *smarald*, *lesne*, *plesni*, *trăsnit*, *trosni*, *măslin*, *casnic*, *corosiv*;

– se scrie și se pronunță *z* (nu *s*) în cuvinte precum: *bezmetic*, *cazma*, *cizmă*, *piznă*, *zmeu*, *zmeură*, *beznă*, *poznă*, *razna*, *zloată*, *dezlănțui*, *dezminți*, *răzgândi*, *obraznic*;

– se scrie *x* și se pronunță *cs* la începutul unor neologisme, în cuvinte compuse cu xilo- și înainte de vocală: *xerox*, *ax*, *box*, *mixt*, *complex*, *fix*, *excelent*, *excursie*, *extemporal*;

– se scrie *x* și se pronunță *gz* în neologisme înainte de vocale: *exotic*, *auxiliar*, *exact*, *elixir*, *exil*, *exista*, *examen*, *executa*, *exemplu*, *exercițiu*;

– se scrie și se pronunță *cs* sau *gz*: *cocs*, *rucsac*, *sconcs*, *vacs*, *catadicsi*, *îmbâcsi*, *ticsi*; *zigzag* (*eczemă* se scrie și se pronunță cu *cz*).

Consoane duble

– se scrie *cc* și se pronunță *kč* (al doilea *c* este urmat de *e* sau *i*) în cuvinte ca: *accident*, *accelera*, *accent*, *accepta*, *acces*;

– consoanele duble se scriu și se pronunță în cuvinte compuse și derivate cu prefixe:

- *bb*: *hobby*,

- *ll*: *allegro*,

- *dd*: *addenda*,

- *mm*: *kilogrammetru*, *fotogrammetrie*;

- *rr*: *interregional*, *hiperrealism*, *curriculum*;

- *nn*: *înnoi*, *înnopta*, *înnegura*, *înnăscut*, *înnobila*, *înnota*, *înnămoli*, *Sânnicolau*;

- *ss*: *pianissimo*, *mass-media*, *răssemăna*, *grosso modo*, *gauss*, *loess*, *Russo*, *transsiberian*;

- *tt*: *porttabac, watt, larghetto, ad litteram, Rosetti*;
- *zz*: *mezzosoprană, pizza, Negruzzi*.

Principalele reguli de ortografie de reținut⁹

- după *j, ș*, în rădăcina cuvintelor se pronunță și se scrie numai cu *a* (nu *ea*): *dojană, deja, șagă, șase, jale*;
- se pronunță și se scrie *ea* după consoanele *j, ș* din sufixele *-ea* (frumusea) *-eală* (greșeală), *clujean, ieșean, oblojeală*;
- substantivele și adjectivele feminine se scriu cu: *-ă* la nominativ, acuzativ, vocativ: *plajă, coajă, cămașă, oă, avalanșă, gureșă, păpușă*; *-e/i* la genitiv și plural: *plaje, gureșe, cămăși*;
- se scriu cu *ee* neologismele: *alee, creez, licee, orhidee*;
- se scriu cu *ie* neologismele: *ierarhie, proiect, atribuie*;
- se scrie cu *b* în cuvintele: *abces, obcină, subtil*;
- se scriu fără *h* cuvintele: *arap, alandala, angara*, și se scriu cu *h* cuvintele: *heleșteu, huța*;
- înainte de *b* și *p* se scrie cu *m*: *ambulanță, amplasa*, dar regula nu se aplică neologismelor compuse: *avanpost, avangard*;
- la început de cuvânt se scrie întotdeauna cu *oa* (nu *ua*): *oameni* (nu *uameni*), *oaste, oare*;
- prefixul *des-* se scrie: *dez-* înainte de *m, n, l*: *dezlega, deznoda des-* înaintea consoanei sonore *z*: *dezăpezi*;
- se scriu cu *uu* cuvintele: *ambiguu, asiduu, reziduu, continuu*;
- se scrie cu *cks* cuvântul *sticksuri* și cu *cz* substantivul *eczemă*.

Semnele de ortografie¹⁰

Ortografia se bazează, în afară de litere, și pe anumite semne auxiliare, numite semne ortografice. Aceste semne sunt: pauza albă [], cratima [-], punctul [.], apostroful ['], bara [/], linia de pauză [-].

Pauza albă (grafică) [] este un mijloc de a delimita cuvintele după sensul lor lexical și după valorile lor gramaticale: „*A fost odată ca niciodată*” / „*Mai spune o dată*”.

Cratima sau liniuța de unire [-] este folosită în:

- scrierea cuvintelor disjuncte: *te-am, mi-a dat, într-o, te-am, facă-se*;
- la elidarea unei vocale: *ca-n povești*;

9 După DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), Bizdună (2005), <https://gramaticalimbiromane.ro/>, <https://foneticalimbiromane.ro>

10 După DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), Bizdună (2005) și <https://foneticalimbiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/semne-ortografice/>, <https://gramaticalimbiromane.ro/>

– indică și formarea unui diftong sau triftong între vocala finală a unui cuvânt și cea inițială a altui cuvânt: *mi-a spus, ți-i aduce, dă-i-o*;

– pronunțarea împreună a unor cuvinte obținute prin inversarea unor forme gramaticale analitice: *spus-a, pârându-ni-se*;

– scrierea unor cuvinte compuse: *floarea-soarelui, câine-lup, redactor-șef, nord-est, rea-voință, bună-credință, prim-ministru, dublu-decalitru, triplu-salt, gură-cască, nu-mă-uita, papă-lapte, trei-frați-pătați, albastru-azuriu, anglo-francez, nou-născut, sud-african, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Cluj-Napoca, Iezer-Păpușa, Popești-Leordeni, Ana-Maria, Micu-Clain, Rădulescu-Motru, Ali-Baba, Aleodor-Împărat, Baba-Cloanța, Mircea-Vodă, Rilă-Iepurilă, Zâna-Zânelor, Harap-Alb, Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne, Statu-Palmă-Barba-Cot*;

– în abrevieri: *d-ta, d-na, D-sa*;

– la despărțirea în silabe: *a-le-e, u-ri-aș, pom-pi-er, al-co-ol, po-lua-re, du-et, a-fec-tu-os, con-ti-nu-u, lu-nă, ic-ni, tic-sit, în-ger, sculptor, punc-ți-e, somp-tu-os, arc-tic, vâr-stă, Co-dlea, A-fri-ca*;

– în scrierea unor derivate cu prefixe: *ex-director, ultra-progresist, super-market* și sufixe: *voltaire-ian, shakespeare-ian, rousseau-ism*; în legarea desinenței sau a articolului hotărât postpus de un cuvânt cu aspect neobișnuit ca rostire ori ca scriere: *show-uri, O.N.U.-ul, pH-ul*;

– în repetiții imediate între cuvinte formând o unitate: *Treptat-treptat ei au plecat*;

– în aproximația numerică: *5-6 oameni, 2-3 lingurițe*;

– leagă desinența sau articolul hotărât de un cuvânt în cazul neologismelor neadaptate limbii române: *party-uri, Bruxelles-ul, IT-ist, soft-ul, week-end-uri*;

– înlocuiește o exprimare de forma „de la... până la...”, „între... și...” „dintre... și...”: distanța București[-]Constanța.

Punctul [.]

– Ca semn ortografic se întrebuițează numai în abrevieri: *vol., pag., etc., dr., nr., prof., dl.*;

Nu se pune punct:

1. când abrevierea este formată din inițiala unui cuvânt și finala lui vocalică: cca > circa, d-ta > dumneata;

2. după anumite abrevieri oficiale și simboluri din domeniul tehnico-științific: C > carbon, Cl > clor, cm > centimetru, E > est, N > nord;

3. la finalul titlurilor diverselor tipuri de texte.

Substantivele compuse din inițiale se pot scrie cu sau fără punct după fiecare abreviere literală (CEC, ONU, S.N.C.F.R.). Separarea literelor prin puncte este greșită atunci când este vorba de compuse în alcătuirea cărora intră fragmente de cuvinte (ADAS=Administrația Asigurărilor de Stat).

Apostroful ['] marchează:

– pierderi de sunete din corpul unui cuvânt: „*Las' că v-am găsit ac de co-joc*”, „*'mneța!*”, „*scoal'*”, „*dom'le*”;

– înlăturarea cifrelor, în special cele care indică anul: „*Revoluția din '48*”;

Apostroful este singurul semn exclusiv ortografic care marchează absența (accidentală sau nu) a unor sunete/grupuri de sunete/cifre: *'89; 'neața; sal'tare*.

Folosirea apostrofului ca marcă a eliminării unui sunet poate fi și semnul unei vorbiri neglijente, căci nu se folosește în limba literară, ci mai ales în vorbirea familiară, populară sau regional: *dom'le (domnule), 'neața (bună dimineața), 'mneata (dumneata), pân'la (până la)*.

Bara oblică [/] este folosită în abrevieri: „*Mașina mergea cu 70 km/h*”.

Folosirea barei oblice este legată de abrevierea unor formule distributive (*km/h, m/s*) sau pentru a abrevia prefixul *contra-* (*c/val = contravaloarea*)

Linia de pauză [–] se folosește la scrierea unor cuvinte compuse formate din termeni în care cel puțin unul este termen compus: *americano–sud-coreean, sud-est–nord-vest*.

Semne de punctuație¹¹

Sintagma *semn de punctuație* se poate referi atât la sistemul de semne grafice convenționale care au rolul de a marca părțile de propoziție, propozițiile, frazele, pauzele etc., cât și la ramura gramaticii care indică folosirea corectă a acestor semne. În limba română se folosesc, printre altele, următoarele semne de punctuație: punctul [.], virgula [,], punctul și virgula [;], două puncte [:], ghilimelele[„ ”] [<< >>], linia de pauză [-], semnul întrebării [?], semnul exclamării [!], punctele de suspensie [...] [<< >>] [-] [?] [!], parantezele, linia de dialog [–].

Punctul [.] ca semn de punctuație indică sfârșitul unui enunț declarativ. La sfârșitul unei propoziții sau fraze punctul marchează pauza finală însoțită de o intonație descendentă, într-un paragraf sau text, punctul separă enunțul declarativ de alt enunț declarativ sau de un enunț de o natură diferită.

Virgula [,] ca semn de punctuație este folosită atât în interiorul propoziției, cât și în interiorul frazei. În propoziție se pune virgulă:

– între două sau mai multe părți de propoziție de același fel, între două substantive sau între două atribute sau între două complemente: „*Merele, perele și cireșele sunt fructele mele preferate.*”;

– între părțile de propoziție coordonate prin joncțiune copulativă sau disjunctivă: „*Era nu numai interesat, dar și obligat să vină.*”;

– desparte adverbele de negație sau de afirmație când sunt echivalente cu o propoziție: „*Da, ai dreptate*”, „*Nu, n-am auzit.*”;

– izolează de restul propoziției cuvintele în vocativ: „*Vasile, du-te acasă!*”;

– izolează cuvintele incidente de restul propoziției: „*Ar fi vrut, desigur, să plece.*”;

11 După DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), Bizdună (2005) și <https://foneticalimbiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/semne-ortografice/>, <https://gramaticalimbiromane.ro/>

– desparte o interjecție de restul propoziției: „*Hei, vino aici!*”;

În frază desparte mai multe propoziții de același fel sau diferite subordonate de regentele lor: „*A venit ca să vadă, să evalueze și să propună soluții.*”;

În limba română **NU se pune virgulă între:**

– următoarele părți de propoziție: **subiect, predicat, complement direct și complement indirect;**

– între determinant și determinat, între verbul copulativ și numele predicativ, între regentă și subiective, predicative, complementive directe, complementive indirecte, indiferent de poziție;

– între regentă și circumstanțiale de timp, loc, mod, scop, dacă sunt post-puse.

Punctele de suspensie [. . .] marchează întreruperea comunicării (motivațiile subiectului vorbitor sunt multiple: consideră că destinatarul subînțelege ce urmează; imposibilitatea subiectului vorbitor de a se exprima în urma unei emoții puternice; o pauză intenționată a vorbitorului, după care urmează un cuvânt neașteptat, de obicei cu nuanță ironică).

Punctul și virgula [;] marchează o pauză mai mare decât cea redată de virgulă și mai mică decât cea indicată prin punct, desemnând o situație de semiizolare a elementelor pe care le desparte: „*Se simțea în aer cum se apropia furtuna; pădurea aștepta înfricoșată; cerul se năpustea asupra ei cu fulgere și tunete.*” (Calistrat Hogaș)

Două puncte [:] ca semn de punctuație are rolul de a atrage atenția și anunță:

– enumerarea „*În coș avea de toate: mere, pere, nuci și struguri*”;

– vorbirea indirectă „*Mi-a spus foarte convingător: Eu am mai fost pe aici!*”.

– o explicație sau o concluzie: *Până la urmă mi-am dat seama și eu: războiul se terminase.*

Ghilimelele [„ ”], [« »] se mai numesc și semnele citării și au rolul de a încadra reproducerea unui text sau titlul unei opere literare sau științifice: „*Am recitat cu plăcere „La Medeleni.”*”

– în propoziții încadrează nume de instituții, întreprinderi, titluri de publicații etc. sau încadrează un cuvânt ori o sintagmă cărora subiectul vorbitor le evidențiază sensul ironic prin intonație, acestea trebuind să fie înțelese cu sensul lor antinomic;

– în frază sau în text marchează un citat.

Cel de-al doilea tip de ghilimele, [« »], cunoscute și sub numele de *ghilimele franțuzești*, este întrebuințat în cazul folosirii unui citat în interiorul primului citat.

Linia de pauză [-] este semnul care preia rolul virgulei, delimitând cuvintele și construcțiile incidente: „*El nu este - explica Ilie Moromete - fratele meu [...]*”. (Marin Preda)

Semnul întrebării [?] este semnul folosit în scriere pentru a marca intonația unei propoziții sau a unei fraze interogative directe: „- *Mă, ce e cu tine? De ce tremuri ?*” (Marin Preda, *Moromeții*).

NU se pune semnul întrebării:

– după propoziția interogativă indirectă: *În clipa următoare se miră cum de nu l-a plesnit.*

– după titluri considerate a fi propoziții interogative indirecte: „*De ce iubim femeile*” (M. Cărtărescu).

Semnul exclamării [!] marchează în scris intonația unei propoziții sau a unei fraze exclamative sau imperative (care exprimă o chemare, o strigare, o mirare, o poruncă, un îndemn, un salut): „*Radule! Radule! Unde te-ai ascuns?*”; „*Hai! Bine ați venit !*”.

Astfel, semnul exclamării este folosit:

– în propoziții sau fraze care exprimă stări sufletești: *Aoleo!*

– sau după un cuvânt sau grupuri de cuvinte care imită zgomote din natură: „*Cum răsare soarele, cocoșul cântă: cucurigu!*”.

Linia de dialog [–] indică începutul vorbirii fiecărei persoane care ia parte la o convorbire. Se scrie întotdeauna la capătul rândului:

„ – *Mamițico, nu ți-am spus că nu se zice marinul?*

– *Da' cum?*

– *Marinal...*” (Ion Luca Caragiale, „D-l Goe”)

Parantezele (), [], / / sunt rotunde, pătrate, sub formă de bare paralele și izolează o explicație (cuvinte, propoziții) adăugate de altă persoană decât autorul în text sau marchează fraze incidente. Parantezele au rolul de a îmbogăți sau nuanța înțelesul propoziției sau al frazei.

Scrierea cu litere majuscule în limba română¹²

Se scriu cu inițială majusculă:

1. primul cuvânt al oricărui text și primul cuvânt care urmează după punct, semnul întrebării, semnul exclamării, puncte de suspensie:

„*Vin imediat. Te rog să mă aștepți. Strig: „Bubico! Bubico! Unde e băia-tul?” Alerg... Mi-l aducea dobitoaca pe brațe...*”;

2. numele de persoane (prenume și nume de familie), pseudonimele și poreclele: *Mihai Eminescu, Ion Barbu, Ion Torcălău* etc.;

3. numele proprii mitologice, folclorice, populare și religioase, numele (simple sau compuse) ale personajelor din povestiri sau basme, dar și nume proprii din domeniul religiei: *Atotputernicul, Dumnezeu, Allah, Buddha, Zeus, Păcală, Făt-Frumos, Baba-Cloanța, Strâmbă-Lemne, Mântuitorul, Sfânta Treime, Vechiul Testament* etc.;

12 După DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), Bizdună (2005) și <https://foneticalimbiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/semne-ortografice/>, <https://gramaticalimbiromane.ro/>

4. numele proprii date animalelor: *Azor, Bubico, Ursei, Lupu, Dușulache* (câini), *Puiu, Zefir, Breazu* (cai) etc.;

5. numele corpurilor cerești, ale astrilor și ale constelațiilor, dar și numele zodiilor: *Venus, Carul-Mic, Ursa-Mare, Steaua Polară, Terra, Uranus, Soare, Pluto, Capricorn, Pești, Taur* etc.;

6. denumirile instituțiilor, ale entităților economico-sociale, ale organelor și organizațiilor de stat și politice naționale și internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul (cu excepția cuvintelor ajutătoare): *Guvernul României; Organizația Națiunilor Unite; Ministerul Învățământului; Editura Didactică și Pedagogică; Facultatea de Litere; Institutul de Lingvistică, Parchetul General, Parlamentul European, Teatrul Național, Facultatea de Litere, Guvernul României* etc.;

7. denumirile evenimentelor cu excepția cuvintelor ajutătoare neașezate pe primul loc, numele evenimentelor, ale epocilor istorice: *Renașterea; Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor; Unirea Principatelor; Lupta de la Podul Înalt, Evul Mediu, Primul Război Mondial* etc.;

8. numele geografice și teritorial administrative (cu excepția cuvintelor de legătură): *Țara Oașului, America de Nord, Pitești, Timișul de Sus* etc.;

9. numele punctelor cardinale care constituie al doilea termen al unui toponim compus: *Ploiești-Sud, București-Est, Suceava-Vest, Buzău-Nord* etc. sau sunt folosite ca toponime: „*Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?... / Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?*”;

10. primul cuvânt din titlurile publicațiilor periodice, ale operelor literare, științifice, artistice, precum și primul cuvânt din denumirile documentelor de importanță națională și internațională: *Tineretul liber, România literară, Amintiri din copilărie* (de Ion Creangă), *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (de G. Călinescu), *Carul cu boi* (de N. Grigorescu), *Regulamentul organic* etc.;

11. denumirile sărbătorilor (cu excepția cuvintelor ajutătoare): *Crăciun, Paște, Anul Nou, 24 Ianuarie, Adormirea Maicii Domnului, Sfântul Andrei, Schimbarea la Față* etc.;

12. numele mărcilor de produse industriale: *Sony, Panasonic, Dacia* etc.;

13. numele proprii ale raselor, speciilor, varietăților de animale sau de plante; când numele este alcătuit din mai mulți termeni, majuscula este obligatorie numai la primul dintre aceștia: *Bazna, Mangalița, Marele alb* (rase de porci), *Granny Smith* (soi de mere) etc.;

14. unele simboluri și abrevieri pentru cuvinte comune ca: simbolurile elementelor chimice: C = carbon, Cl = clor, Ag = argint etc.; simbolurile punctelor cardinale: N = nord, V = vest, S-E = sud-est etc.; simbolurile unor unități de măsură: CP sau HP (=cal-putere), MW (=megawatt), GB (=gigabyte); abrevierile unor cuvinte sau ale unor expresii din limbi străine: Co. sau Comp. (=lat.

compania, engl. company), N.B (=lat. *nota bene*), O.K. (=engl. all correct, „în regulă”) etc.

15. Toponime sau denumiri geografice, denumiri de state, de formațiuni geografice: *Baia Sprie, Târgu Mureș, Rușii-Munți, Geoagiu-Băi, Sângeorz-Băi, Statul Cetății Vaticanului, Statul Israel, Marea Britanie, Europa Centrală;*

16. Clădiri publice, monumente istorice: *Ateneul Român, Arcul de Triumf, Palatul Cotroceni, Casa Albă, Palatul Victoria;*

17. Manifestări artistice de amploare: *Premiile Grammy, TIFF, Festivalul Cerbul de Aur;*

18. Cuvinte și sintagme folosite în adrese, etichete, plăcuțe indicatoare: *Aleea Nucșoara, Camembert, Băbească;*

19. Substantivele și pronumele cu valoare de simbol sau în semn de cinstit-re, în textele bisericești, istorice: *Ne Rugăm Ție, Doamne, mare mila Ta, Părinte, Soldatul Necunoscut* etc.

Scrierea cu inițială mică în limba română¹³

Se scriu cu inițială mică:

1. cuvântul care urmează după un semn de punctuație care nu este plasat la sfârșitul unei comunicări (semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, puncte de suspensie): „*Și... zic: haide să văz... o fi plecat Pricupescu? dacă o fi plecat, bine; dacă nu, merg cu el până-n târg... Azi o să fie o căldură... mai teribilă ca ieri...*”;

2. cuvintele de declarație care urmează după o comunicare reprodușă (vor-bire directă): „- *Te pomenești că se găsește! zice omul meu.*”

3. numele unor personaje literare folosite pentru denumirea de tipuri ome-nești corespunzătoare: *donjuan, harpagon, hercule* etc.;

4. numele unor personaje mitice, când sunt folosite ca nume comune: *iele, nimfe, rusalce* etc.;

5. numele unor obiecte denumite după orașul sau țara de origine: *havană* (țigară de foi fabricată din tutun adus din Cuba), *olandă* (țesătură de in de bună calitate, folosită la confecționarea lenjeriei) etc.;

6. numele unor obiecte, unități de măsură care au fost denumite cu numele inventatorului: *ford* (limuzină), *ohm, amper* (unități de măsură) etc.;

7. denumirile funcțiilor de stat, politice și militare: *deputat, general, mi-nistru, președinte, rege, senator, prim-ministru, șah, voievod, vodă* etc.;

8. denumirile epocilor istorice și geologice care n-au semnificația unor evenimente: *paleolitic, mezozoic, feudalism, capitalism* etc.;

9. numele de popoare: *albanez, bulgar, italian, roman* etc.;

13 După DOOM 3 (Vintilă-Rădulescu, 2021), Bizdună (2005) și <https://foneticalimbiromane.ro/ortografie-si-ortoepie/semne-ortografice/>, <https://gramaticalimbiromane.ro/>

10. numele punctelor cardinale: *nord, sud, est, vest, miazăzi, miază-noapte, răsărit, apus, orient, occident* etc.;

11. numele lunilor și zilelor săptămânii: *martie, aprilie, joi, vineri* etc.;

12. numele obiectelor sau disciplinelor de învățământ: *istorie, geografie, geologie, limba română* etc.;

13. numele raselor, speciilor, varietăților de animale sau de plante exprimate prin adjective sau prin substantive comune: *creșesc, ionatan (mere), bulldog, caniș (câine), astrahan, merinos, țigăie (oi)* etc.;

14. pronumele de politețe: *dumneata, dumnealui, dumneavoastră* etc.;

15. termenii generici urmați de un substantiv simplu sau compus, în formă de nominativ-acuzativ, neincluși în denumirea oficială a unui stat și care nu fac parte din numele geografice și teritorial-administrative, fiind atribuiți unei realități corespunzătoare sensului lor: *strada Spiru Haret, râul Argeș, pasul Oituz, fluviul Volga, județul Teleorman, comuna Lerești, parcul Herăstrău*;

16. pentru transmiterea unui anumit sentiment depreciativ, cuvintele scrise în general cu litere mari se pot scrie cu minuscule: *ceaușescu, pcr*¹⁴.

14 Să ne amintim de semnificația ortografierii cu literă mică a numelui propriu *Nemecsek* ca *nemecsek* din romanul lui Ferenc Molnár, *Băieții din strada Pál*.

Capitolul 12.

Fenomene fonetice de evitat

12.1. Cacofonia

Cacofonia este un fenomen de disonanță care constă în alăturarea de sunete discordante sau un amestec deranjant de sunete, o „asociație neplăcută de sunete”¹. Cele mai frecvente cacofonii sunt următoarele: ca/ca, ca/ce, ca/că, că/ca, că/co, că/cu, cî/câ, ma/ma, la/la, se/se, sa/sa etc. Deși par mai puțin dizgrațioase decât combinațiile dintre silabele care conțin sunetul k (ca candidat), exemple precum la lac, la lapte, să pară rău, să sădească, pe peron sunt și ele cazuri de cacofonie, adică de îmbinare supărătoare de sunete. Cacofonia are o tentă vulgară, inestetică și trebuie evitată.

În afară de alăturarea de silabe discordante, cacofonia se mai poate produce în comunicarea orală prin:

- nerespectarea hiatului: *Începe examenul*;
- succesiunea de consoane identice în cuvinte alăturate: *locul lor*,
- când vocalele *a* și *o* sunt întâlnite alăturat, adică la finalul unui cuvânt și la începutul cuvântului următor: *Ana Aslan*.

Cum să evităm cacofoniile?

1. Utilizarea de cuvinte fără accent între cele două cuvinte care alcătuiesc cacofonia: decăt, drept, faptul că, întrucât, asemenea etc. Ca cadru didactic, *el nu câștigă mult*./În calitate de/Fiind cadru didactic, *el nu câștiga mult*.

2. Reformularea: *A zis că casa s-a prăbușit la cutremur*./A zis că imobilul/locuința s-a prăbușit la cutremur.

3. Inserarea de cuvinte care nu schimbă sensul comunicării: *Muzeul Iulia Hașdeu are o cameră cu cale*/Muzeul Iulia Hașdeu are o cameră cu flori de cale.

Nu se recomandă plasarea unei virgule între cele două secvențe cacofonice sau inserarea lui *și*. În discursul oral nu se recomandă inserarea structurii „virgulă” (de exemplu eu ca virgulă coleg).

1 <https://dexonline.ro/definitie/cacofonie>

Care sunt cacofoniile acceptate de uzul limbii?

Există câteva situații în care limba română tolerează cacofonia pentru că nu există soluții de evitare a cacofoniei care să nu altereze sensul. Astfel de cacofonii acceptate sunt: *biserica catolică*, *epoca capitalistă/comunistă/contemporană*, *Ion Luca Caragiale* (dar și alte antroponime precum *Anca Călin*), *Banca Comercială*, *Banca Carpatica*, *tactica cavaleriească*, *fizică cuantică*, *marcă comunitară*, *politica comună*, *muzica corală*, *ordinea juridică comunitară*, *stenoză aortică calcificată*². În limba maghiară sunt perfect acceptabile structurile cacofonice următoare: *macskakarom* (gheare de pisică), *macskakaparás* (metaforic *scris foarte urât*, literal *zgârieturi de pisică*), *munkakapsolat* (relație de muncă), *pulykakakas* (curcan).

12.2. Hipercorectitudinea

Hipercorectitudinea este o greșeală de limbă care constă în aplicarea unei reguli lingvistice acolo unde nu ar trebui. Scopul este de a evita greșelile, dar tendința de a fi foarte corect în exprimare poate deveni și ea o greșeală prin hipercorectitudine.

Hipercorectitudinea poate fi de ordin fonetic (în pronunție), grafic (ținând de ortografia unor cuvinte împrumutate sau neologisme preluate din alte limbi) și gramatical (morfologic prin flexiuni greșite de tipul *noi-născuți* sau sintactice de tipul acordului incorect).

Situații de hipercorectitudine fonetică în limba română:

- pronunțarea diferitelor forme ale verbului a fi (*este*, *erau*, *erați*) cu e deschis sau fără preiotare sau iodizare³,
- pronunțarea pronumelor *eu*, *ea*, *el*, *ele* cu e deschis sau fără preiotare sau iodizare;
- fenomenul opus celui de sus, adică pronunția cu *ie* a cuvintelor care încep cu *e*: *iepoacă/epocă*;

2 Unele exemple au fost preluate din Hanț (2017) <https://limbaromana.org/revista/pseudoevitarea-cacofoniei/> <https://www.dictie.ro/ce-este-cacofonia-cum-o-evitam/> <https://destepti.ro/cacofonii-acceptate-in-limba-romana/> <https://publications.europa.eu/code/ro/ro-5010400.html>

3 <https://www.dictie.ro/preiotarea-iodizarea-in-limba-romana/> Preiotarea (iodizarea) este un fenomen fonetic care constă în apariția semiconsoanei [j] înaintea unei vocale aflate la început de cuvânt sau de silabă. În cazul limbii române, termenul se folosește mai ales cu privire la vocala inițială [e] în cazul în care aceasta este ortografiată e, dar se pronunță, conform ortoepiei actuale, ca [je].

– nesiguranța privind pronunția cu *e* sau cu *ie* poate duce la forme hipercorecte de pronunție precum *caet* în loc de *caiet*, *proect* în loc de *proiect* sau *femeea* în loc de *femeia*.

– scrierea cu un singur *i* sau cu doi *i* produce unele forme hipercorecte de tipul: *ai noștrii* în loc de *ai noștri* sau *niște membrii* în loc de *niște membri*;

– hipercorectă este și transformarea vocalei *u* în *o* (*autovehicol*, *genoflexiuni* în loc de *autovehicul*, *genuflexiuni*) sau *i* în *e* (*pureci*, *a peteci* în loc de *purici*, *a petici*);

– pronunția cuvintelor străine prin interferența pronunției din alte limbi: numele *Turnului Eiffel* pronunțat nemțește ca *aifăl* sau numele *Nobel* pronunțat după model german *Nobăl*⁴. În aceeași categorie de pronunție hipercorectă (numită și hiperurbanism⁵ prin hipergermanism, hiperfranțuzism, hiperenglezism) intră exemplele *șprei* pentru *sprei*, *ștat de plată* pentru *stat de plată*, *bleumaren* pentru *bleumarin*;

– tot o formă de hiperurbanism este și pronunția după regula din limba română a sunetului *x* (sub forma *ks*) a toponimului *Bruxelles* în loc de pronunția etimologică prin *s*;

– hipercorectitudinea fonetică latentă se referă la situațiile când unele forme greșite devin literare, de teama vorbitorilor de a nu fi identificați ca vorbitori de dialecte, căci forma originală sună a formă dialectală: de exemplu *jecmăni* a înlocuit *jăcmăni*, *je fui* a înlocuit *jă fui*.

4 <https://www.dictionar.ro/hipergermanisme-hiperenglezisme-si-hiperfranuzisme/>

5 <https://dexonline.ro/definitie/hiperurbanism>: Schimbarea formei corecte a unui cuvânt datorită unei analogii greșite și din dorința de a-l face să aibă un aspect mai literar.

Capitolul 13.

Interferențe lingvistice româno-maghiare

Interferențele lingvistice sunt fenomene de influențare reciprocă a două limbi aflate în contact. În cazul învățării unei a doua limbi, de obicei limba maternă influențează limba străină. În ceea ce privește influența limbii maghiare asupra limbii române, trebuie spus că această influență s-a manifestat cu precădere la nivel lexical, prin împrumuturi și prin calcuri. Morfologic, se remarcă lărgirea inventarului unor clase de verbe românești, deoarece toate verbele de origine maghiară s-au integrat în conjugarea a IV-a a limbii române, în [-ui] sau, mai rar, în [-i]) (Uță-Bărbulescu, 2019). Exemple în acest sens ar fi *a meșteri*, *a făgădui*, *a gândi*, *a închipui*, *a înșirui* etc.

Manifestările la nivel fonetic și fonologic sunt următoarele:

– consolidarea poziției sunetului *h*, care s-a extins în română prin împrumuturile slave și mai ales maghiare, sunetul *h*¹ la inițiala cuvântului doar în limba maghiară nu tinde să dispară (fiind o moștenire din protomaghiară);

– diacronic putem vorbi de transformarea sunetului *o* în *î/â* sub influența sonantelor *n* și *m* din română, care au puterea de a afecta natura vocalei precedente: *gond/gând* (Ionescu, 2019);

– tot un fenomen de ordin fonetic este modul de accentuare, deoarece accentul mobil specific limbii române a obligat multe cuvinte polisilabice de origine maghiară să își piardă accentuarea specifică pe prima silabă: *óriás/uriás*, *hitvány/vicleán*, *város/orás*;

– palatalizarea dentalelor: sunetele palatale *t*, *d* și *n* se palatalizează sub influența limbii maghiare și în Transilvania există pronunții similare cu sunetele *ty*, *gy* respectiv *ny* din limba maghiară: *foarte*, *unde*, *bine*;

– pronunțarea mai deschisă a vocalelor *a* și *e*, asemenea sunetelor similare maghiare: primul *e* din *mere*, *pere*;

– reducerea diftongului *oa* la vocala închisă *a*: *noapte*, *foarte*, *profesoară*;

– una dintre cele mai importante interferențe care conduce la pronunții greșite este interferența sunetului românesc *ă* cu sunetul maghiar *ö*, respectiv *î/â* cu *ü*.

Dintre fenomenele de mai sus cele care constituie greșeli, transferuri negative reprezintă, de fapt interferențe în sensul clasic al cuvântului în terminologia pedagogică². Celelalte exemple care sunt schimbări neutre sau pozitive sunt

1 H are multe variante în limba maghiară: palatovelară (*ihlet/inspirație*), velară (*dohos*, *pech*), guturală sau laringeală (*hat*).

2 Interferența reprezintă transferul negativ al cunoștințelor, al structurilor, al deprinderilor

numite fenomene de transfer. Erika Tódor sintetizează rolul acestor interferențe fonematice și suprasegmentale dintre limba maghiară maternă și română astfel: „Interferența fonetică se manifestă prin transferul modului de articulare a sunețelor limbii materne în cazul unor sunete specifice limbii române. Acest fapt se observă în cazul sunetelor *ă* și *î*, pronunțate după maghiara *ö* și *ü*, (de exemplu în cuvintele: pământ, pălărie, păcăleală) sau a sunetului *e*, pronunțat mai deschis în cuvinte ca: elev, citește, ce etc. (exemple preluate din Hazy 1999: 26). Pronunția interferențială apare și în cazul grupurilor de sunete specifice limbii române ca *che*, *chi*, *ghe*, *ghi* (de exemplu în cuvintele: chiar, cheamă, Gheorghe), sau în cazul diftongilor și al triftongilor, apărând frecvent pronunțarea simplificată sau separată, accentuată (de exemplu: sare în loc soare sau to-am-nă în loc de toamnă). O dificultate de învățare o constituie pronunția corectă a lui *i* final, în cazul formelor de plural ale substantivelor masculine articulate și nearticulate (de exemplu: oameni), deoarece elevii cu limba maternă maghiară au tendința de a pronunța *i*-urile finale ca fiind foneme autonome” (Tódor, 2020, 93).

Diferențe de utilizare a semnelor de punctuație în limbile română și maghiară

Virgula

- în limba română elementele unei adrese și ale unei date se despart prin virgulă: luni, 16 februarie, 2023 sau București, 3 decembrie 2020;
- în limba maghiară doar ziua sau localitatea este urmată de virgulă, elementele datei sunt despărțite prin punct: Bukarest, 2020. 12.03.;
- în limba română data se scrie astfel: 25.12.2019, 25 decembrie 2019;
- în limba maghiară data se poate scrie în patru moduri: 2019. december 25., 2019. 12. 25., 2019. dec. 25., 2019. XII. 25.;
- virgula servește și ca separator zecimal în română;
- pentru scrierea secolelor se pot utiliza cifre romane, astfel: secolul al XXI-lea; secolul XXI; sec. XXI.;
- în limba maghiară secolele pot fi scrise atât în litere, cât și în cifre (literele sunt preferate dacă textul este continuu și dacă forma cuvântului este scurtă): *XX. század*, *20. század*, *huszadik század*;
- citatele sunt despărțite prin virgulă de restul frazei, El spune, „Nu putem termina în timp util.”;
- este obligatorie folosirea virgulei în fața conjuncțiilor adversative *dar*, *iar*, *ci*, *însă*;

- nu se pune virgulă între părți de propoziție de același fel enumerate și legate prin *și, ori, sau*: *El și ea au sosit.*;
- ca și în limba română, în limba maghiară nu se pune virgulă înaintea de *și/és* doar în cazul în care conjuncția leagă propoziții între ele;
- în limba română perechea *nici... și nici* nu se desparte prin virgulă;
- în limba maghiară perechea *se...se, sem... sem / nici...nici* se desparte prin virgulă;
- în limba română nu se pune virgulă înaintea de *etc.* și *ș.a.m.d.*³;
- în limba maghiară nu se pune virgulă înaintea de *stb.* dacă înșirarea are doar două elemente (*kertünkben található virágok: rózsza, tulipán* stb.), dar se pune virgulă dacă înșirăm fraze separate prin virgulă sau punct și virgulă (*vendégeink múzeumba járnak, kiállításokat néznek meg, fesztiválokön vesznek részt, stb., A délelőtt programja: az érkezők köszöntése; a szálláshelyek elfoglalása; a tábor megnyitása; stb.*)⁴.

Ghilimele ⁵[„ ”] [<< >>]

În limba română se utilizează ghilimelele „” ca și în limba maghiară. Pentru citate incluse în cadrul unui alt citat în ambele limbi se folosesc ghilimelele franțuzești⁶ «...».

Utilizarea majusculei

În limba română în corespondența și cererile oficiale, formula de adresare (funcția și elementul deictic *doamnă, domn*) se scrie cu majuscule și este urmată de virgulă, în timp ce în limba maghiară se poate utiliza semnul exclamației sau virgula:

– *Domnule Director (Igazgató úr!); Doamnă Directoare (Igazgató asszony!); Domnule Profesor (Tanár úr!); Doamnă Profesoară (Tanárnő! sau Professzor asszony!); Domnule Doctor (Doktor úr!); Doamnă Doctor, (Doktornő!).*

Propoziția care urmează unui salut trebuie să înceapă tot cu majuscule, ca și în limba maghiară: *Domnule Director, Subsemnatul (Igazgató úr! ... Alulírott...).*

Salutul folosit în scrisori și comunicări private se supune aceluiași reguli: *Dragă Amice (Drága barátom!); Dragă Doctore (Kedves doktor úr!) Dragă Domnule (Drága uram!); Dragă Fiule (Drága fiam!); Iubite Frate (Szeretett testvérem!); Iubite Nepoate (Szeretett unokám!); Stimate Domnule (Tisztelt uram!);*

3 https://style-guide.europa.eu/o/opportal-service/isg?resource=pdf-web/ISG_ro_4web.pdf

4 <https://e-nyelv.hu/2009-09-06/stb-elotti-vesszo-2/>

5 Numite *macskaköröm* sau *idézőjel* în limba maghiară

6 Numite *lúdláb* în limba maghiară.

Stimată Doamnă (Tisztelt asszonyom!); Onorabile Domn (Tisztelt uram! (Farkas, 2010, 63).

Așadar, în ambele limbi există utilizarea majusculei în scris în contexte de comunicare respectuoasă sau ceremonioasă.

De reținut

– cele mai multe litere sunt comune în limbile română și maghiară, există însă câteva diferențe majore, litere și grupuri de litere care pot genera probleme: în privința limbii române o atenție specială trebuie acordată următoarelor: sunetele *ă, î/â*, diftongii *ea, oa, ie*, triftongii *iei, oai, eau* (Hazy, 1999, 108), numeroasele valori ale vocalei *i* (vocală, semivocală, vocală asurzită) și consoanele palatale. Vocalele *ă* și *î/â* se confundă cel mai des cu vocalele maghiare *ö, ü* dar se confundă și între ele respectiv cu *e*;

– folosirea lui *i* în scris pune foarte multe probleme, toate pornite de la concepția greșită că *i* final nu se pronunță, și dacă se pronunță, se scrie neapărat dublu. Trebuie aprofundate cunoștințele privind utilizarea lui *i* la formele articulate și nearticulate ale substantivelor (*prieteni, prietenii*), formele corecte ale substantivelor feminine la genitiv (*clădirea școlii*), toate formele verbului auxiliar a fi (*nu fi prost, fii bun?*), pronunția corectă a lui *i* final după consoane palatalizate (*același, fagi, brazi, frați*) etc.

– pronunția lui *i* cu valoare semivocalică poate altera și grupul consonantic *ch-, gh-*, când acestea se află în imediată vecinătate și unde acestea suferă interferența consoanelor maghiare *ty* și *gy* (*chiar, chior, ghiaur, maghiar*);

– datorită faptului că în limba maghiară două consoane alăturate se despart, vorbitorii maghiari tind să despartă consoanele în orice situație și în limba română chiar și acolo, unde nu ar trebui: de exemplu *r* și *l* precedate de o consoană, nu se despart de acesta: corect e *ca-pră* și nu *cap-ră**, ca în cuvântul maghiar *kap-tam* (*am primit*);

– dacă între două vocale se află trei sau mai multe consoane, în limba maghiară doar ultima trece la silaba următoare toate celelalte rămân la prima, în timp ce în limba română doar prima consoană rămâne la prima silabă și toate celelalte trec la a doua. Corect e să silabisim *in-tra-re* și nu *int-rar-re** (Hazy, 1999, 109);

7 Formele verbului **a fi** se scriu astfel:

– **Un singur i**

La infinitiv și la perfect: a fi, a fi fost

La imperativul negativ: nu fi măgar

La viitor și viitor anterior: voi fi, voi fi fost

La condițional optativ prezent și perfect: aș fi, aș fi fost

– **Doi de i**

La imperativul pozitiv, singular: Fii sigur că vine

La conjunctiv prezent, afirmativ și negativ: să fii sigur, să nu fii sigur

La gerunziu: fiind, nefiind.

– datorită faptului că în limba maghiară nu există semivocale doar vocale plenisone, fiecare vocală e centru silabic. În limba română există și semivocale în diftongi și triftongi, semivocalele nefiind centre silabice, ele nu se despart. Trebuie să avem grijă să nu despărțim diftongii și triftongii ca și când semivocalele ar fi vocale, datorită interferenței limbii materne.

– există câteva diferențe în tratarea literelor majuscule și minuscule în numele proprii, mai ales la numele geografice compuse; în limba română ambele cuvinte se scriu cu majusculă (*Marea Neagră*), în timp ce în limba maghiară doar primul lexem al sintagmei se scrie cu majusculă (*Fekete tenger*). Situația stă invers la titlurile unor publicații: majuscule în limba maghiară (*Matematikai Lapok*), doar primul cuvânt cu majusculă în limba română (*Gazeta de matematică*) (Hazy, 1999, 109-110).

**APLICAȚII ȘI EXERCITII
DE SEMINAR**

Capitolul 1.

Exerciții de pronunție și articulare

Exerciții de dicție

Exerciții de dicție (preluate din și adaptate după Ciocșirescu, 2017)

1. Citiți articulat următoarele lexeme

– E cu valoare semivocalică

Vorbea, vreo, rostirea, deal, teatru, scrierea, leagăn, depărtează, pronunțarea, șosea, noblețea, formează, bea, aceasta, urmează

– E scris se pronunță ie

Eu, este, ei, el, ea, ele, eram, erați, e, erau

– I cu valoare semivocalică

Doi, rai, leoaică, vedeai, băiat, mâine, mai, miere, voiam, cai, lei, gunoi, rai, tai

– I scris se pronunță i-scurt, asurzit la final de cuvânt

Elevi, pomi, te temi, șerpi, scapi, albi, gropi, plopi, șlapi, superbi, ciorapi, popi, lupi

– O cu valoare semivocalică, înaintea lui a precedat de consoană

Coadă, poală, boală, balansoar, scoală, doarme, roade, poate, fermoar, patinoar

– O scris se pronunță u semivocalic, înaintea lui a

prima oară, oare, superioară, oarbă, oală, cuvioasă, somptuoasă, grațioasă, oaste, oază, oase, oaie, vioară

– U cu valoare semivocalică

Nou, rău, acuarelă, leu, două, râu, viu, său (adaptate după Ciocșirescu, 2017).

2. Graiurile limbii române

Abateri de la limba română literară a graiului transilvănean

Deosebirile principale de limba literară sunt:

– transformarea lui –ea în –ia, ea *cafea - cafia, a mea - a mia*

– a din silaba anterioară silabei accentuate se transformă în ă, *dator - dător, papuci - păpuți, capac - căpac, saltea - săltea*

– diftongul –oa se transformă în –o, *doare - dore, moșă - moșă*

– dispăre –r din grupul –str, devenind –st., *nostru - nost, vostru - vost*

Abaterile graiului bănățean

92 ■ 1. Exerciții de pronunție și articulare

Deosebirile principale de limba literară sunt:

- transformarea lui -ie în -e, *piele - pele, piept - pept*
- transformarea lui -e după s, z, ț, ș, j în -ă, *șed - șăd, semn - sămn*
- transformarea lui -i după s, z, ț, ș, j în -â, și șâ, *ieși - ieșî, ține - țâne*
- transformarea lui -ea după s, z, ț, ș, j în -a, *seară - sară, înseamnă - în-samnă*
- transformarea lui -ci, -ce în -și, -șe, *ce faci - șe fași, face - fașe, nici - niși*
- transformarea lui -di, -de în -gi, -ge, *divan - given, comedie - comegie, râdea -râgea*
- transformarea lui -gi, -ge în -ji, -je, *merge - merje*
- transformarea lui -ti, -te în -ci, -ce *așept - așcept, frunte - frunțe, altele-alcele, multe - mulce.*

Graiul moldovenesc

Deosebirile principale de limba literară sunt:

- transformarea lui -e, în final de cuvânt în -i, *bine - bini, de bine - di bini, carne - carni*
- transformarea lui -ă, în final de cuvânt în -â, *frică - fricâ, vodă - vodâ*
- transformarea lui -e după s, z, ț, ș, j în -ă *semn - sămn, semăna - sămana*
- transformarea lui -i după s, z, ț, ș, j în -â *zid - zâd, singur - sângur*
- transformarea lui -ea după s, z, ț, ș, j în -a *seara - sara, seamă - samă*
- transformarea lui -ă în -a *grătar - gratar, bărbat - barbat, măgar - magari*
- transformarea lui -ia în -ie *băiat - băiet, tămâia - tămâiet*
- transformarea lui -ci, -ce în -și, -șe *ce faci - șe fași, facem - fașim, ce vrei - și vrei*
- transformarea lui -gi, -ge în -ji, -je *mergi - merji, merge - merje*

Graiul muntenesc

- ă după ș, j devine e *ușă - ușe, mătușă - mătușe*
- e devine ă *de la - dă la, de atâta timp - dă atâta timp, pe el - pă el, pe masă - pă masă* (adaptate după Ciocșirescu, 2017; Sala, 1989; Ursan, 2008).

3. Citiți clar și articulat următoarele texte (preluate și adaptate după Ciocșirescu, 2017)

Exerciții pentru vocala A

Mare îmi era mirarea dimineața pe cărarea spre ambasada pe care o are țara mea în Canada! În aroma banală de banană, iarbă și lavandă, apare o țafă cu o basma legată cu ață și o frunză de varză albă de sarma, pe sanda! Ce extravagantă era matahala, cu haina care o acoperea, făcută din salamandra Caudata! Ce să fac? Să tac? S-o atac? Chiar n-o plac! Mă prefac detașat și înaintez neobservat. Am un camarad cu păr rar și glas clar, care are pojar. Are un dar special de a scăpa de program! Nu-i sunt dușman sau tiran, dar e anormal pentru un banal agent vamal, să spună săptămânal că e bolnav.

Exerciții pentru vocala E

Mie, în colivie, de la anemie, îmi stă pe gingie o astenie, ca-n pustie și robie: pirpirie, fistichie, dar vie. Nu zic cu trufie, zic cu smerenie: e democrație, nu vreau terapie, sunt o ființă vie, nu sunt stafie! Tinerețele mele efervescente, mereu, mereu, cu fel de fel de defecte, de la plete, de la ghetete, spre efecte și piruete grele pe vertebrele mele ca niște inele, ca niște lalele, le poartă pe nemnele mele semene spre stele!

„Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Câte oare le vor sparge
Vânturile, valurile?” Mihai Eminescu

Exerciții pentru diftongii EA, IA

Cât el o zărea,	Domnul se-ndura,
Inima-i sărea,	Ruga-i asculta,
În genunchi cădea	Norii aduna,
Și plângând zicea:	Ceru-ntuneca
Dă, Doamne, pe lume	Și curgea deodată
O ploaie cu spume,	Ploaie spumegată
Să facă pâraie,	Ce face pâraie
Să curgă șiroaie,	Și umflă șiroaie.
Apele să crească,	Dar oricât cădea
Mândra să-mi oprească,	Mândra n-o oprea,
S-o oprească-n vale	Ci ea tot venea,
S-o-ntoarcă din cale!	Și s-apropia.

Biata Ileana! Abia-și ducea caietele. Dacă o vedeai cum se vaietă, nu puteai să stai ca o vergea. Cred că durerea o năvălea ca o ghiulea, dacă se jelea așa. Nici nu-i putea zicea cineva ceva, poate o jignea că se uita la ea, în starea în care era. Parcă era o cucuvea care stătea pe nea și vedea cum o urmărea piaza cea rea.

Exerciții pentru vocalele O, U

Cugetare fără grandoare. Oare câte indicatoare și orare au păsările călătoare? Sunt individuale sau e doar o insinuare jignitoare? Drumurile lor nu sunt întâmplătoare, parcă au jaloane laborioase. Rândunelele le au sub balcoane? Pupezele pe copaci, la picioare? Privighetorile caută o anumită floare? „Găinușă nouă, Ouă nouă ouă.” (adaptate după Ciocșirescu, 2017, 72-73)

Exerciții fonetice amuzante sau frământări de limbă pentru vocalele Ă, Î¹

Armura arămie a asprului atrid Agamemnon, atârnată asupra altarului antic, atrăgea așadar atenția armatorilor anatolieni, amici ai anticelor armate arhaice, așteptând atenuarea ațățarilor anarhice ale aprigului Ahile.

1 Exemplele au fost selectate din https://ro.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A2ntur%C4%83_de_limb%C4%83, <https://www.logorici.ro/framantari-de-limba/>, <https://medclub.eu/articole/diverse/antrenam-dictia/>, <http://vorbestecorect.ro/Home/Framantari>, <https://www.salvaticopiii.ro/afila-mai-multe/noutati/framantari-de-limba>

Balaban Bălăbănescu bâlbâiește bâlbâituri bâlbâite pe negândite.

Bubulina, gospodina, macină până se termină făina! Bubulina, gospodina, nu-ți dă pace până nu face ce-ți place! / Bubulina, gospodina, gătește pân' se stinge lumina.

Cărămidarul cărămidărește cu cărămida cărămidarului din cărămidărie.

Tăt am zâs c-am zâs c-oi zâce, da' dă zâs io tăt n-am zâs. Da' dă zâs io tăt oi zâce, ca să știu c-am zâs c-oi zâce!

Creață isteată, zâmbitoare și glumeață, scandează cu dicție fără interdicție fel de fel de poezii - azurii - cu copii și făclii, pe hârtii, mii și mii apoi pe-un cal merg la bal triumfal.

Capra neagră calcă-n clinci. Clinciul crapă-n cincii, crape capul caprei-n cincii, precum a crăpat clinciul-n cincii.

Capra neagră calca-n clinci, / Crăpa-i-ar capu caprii-n cincii / Cum a călcat capra-n clinci.

Capra calcă piatra. Piatra crapă-n patru. Crăpa-i-ar capul caprei precum a crăpat piatra-n patru.

Capra neagră-n piatră calcă, cum o calcă-n patru crapă! Crapă capul capri-n patru, cum a crăpat piatra-n patru!

Un cocostârc s-a dus la descocostârcărie, unde se descocostârcăreau și alți cocostârci nedescocostârcăriți, ca să se descocostârcărească de cocostârcăria lui.

Cocostârcărel s-a dus la cocostârcărie să se descocostârcărească de cocostârcăroaica lui.

Lângă un gard gânsacul și găasca găgâie îngândurați: ga-ga-ga, ga-ga-ga!

Gândind-mă că te gândești / Că mă gândesc la tine, / Gândește-te că mă gândesc / Că te gândești la mine.

Rică nu știa să zică „râu, rățușcă, rămurică”. Dar de când băiatu-nvață poezia despre rață, Rică a-nvățat să zică „râu, rățușcă, rămurică”.

Știu că știi că știuca-i știucă. Dar mai știu că știi că știuca-i pește. Și că știuca se mănâncă. Și că știuca se prăjește.

Știu că știi că știuca-i pește, dar mai știu că știi că știuca-i știucă.

Știu că știu că știu că-i știucă și mai știu că știuca mușcă.

În tâmplăria unui tâmplar s-a întâmplat o întâmplare. Alt tâmplar, care, din întâmplare, auzise de întâmplarea întâmplată tâmplarului, s-a dus să vadă ce i s-a întâmplat tâmplarului în tâmplărie și, din întâmplare, s-a lovit cu tâmpla de tâmpla tâmplarului și a tâmpit.

Dacă s-o întâmpla să se întâmple întâmplător vreo întâmplare și ne-am întâmpla să fim de față la întâmplarea care s-o întâmpla să se întâmple, o să zicem că s-a întâmplat o întâmplare întâmplătoare și din întâmplare nu s-a întâmplat să oprim ce era să se întâmple...

Stă trântit Tândală-n tindă. Trândav trântorul se-ntinde.

Vânturai vara mălai, vânturunga punga lungă.

4. Citiți alternativ o frântură de limbă cu *ă/ö* respectiv *î/â/ü*²

Ö și Ü pot fi rostite încruntat, Ă și Â se pot rosti zâmbind.

Se poate începe cu un exercițiu de vocalizare de tipul: *ho-ho-ho/ hö/hö/hö/hö/hä/hä/hä/ha/ha/ha* respectiv *hi/hi/hi/ hü/hü/hü/hu/hu/hu/ hí/hí/hí*

Ă	Ö
O babă bălană mănâncă o banană babană.	Szerencsés csősz cserszömörccs szörpöt szürcsöl.
O barză brează face zarvă pe-o varză. Găina ouă, Nouă ouă, Nouă ouă nouă.	Meguntam gyönyörű Győrnek gyöngyvárában laktomat, mert a Duna, Rába, Rábca rákja rágja lábomat
Un zburător răzbătător războia azurul lozincii izbite.	Öt ördög görget görgön görbe úton görgő gömbbé gömbölyödött öt görögdinnyét.[
Soră Sară, n-ai sărit aseară să vezi carnea cum se sară?	Öt török ördög öt görög ördögöt döngönyöz örökös örömök között
E pestriță prepelița pestriță, dar mai pestriți sunt puii prepeliței pestrițe.	Két kurta kövi kígyó kovakövön kúsz, mit tíz-hús hízott hiúz híz
Rar morar fără mărar, morăriță și mai rar.	Sárga bögre, görbe bögre.
Doisprezece cocostârci stând pe casa lui Kogălniceanu.	Göndör görög görnyedve, görögdinnyét görgetve, göröngyre lépett.
Iată două gărgărițe	Kőkapui kapukő, kapukőben laputó, laputóból lapu nő, lapus lesz a kőkapui kapukő.
În hăinuțe rubinii	Láttam szőrös hörcsögöt.
Se tot leagănă pe frunze.	Éppen szörpöt szörcsögött.
Oare-s vii sau jucării?	Ha a hörcsög szörpöt szörcsög rátörnek a hörcsög görcsök.

Î/Â	Ü
Am o vâjâitoare care vâjâie ca un avion vâjâitor. Vâjâie tare vâjâitoarea, dar mai tare vâjâie avionul vâjâitor.	Mit sütsz, kis szűcs? Tán sós húst sütsz, kis szűcs?
Unui tâmplar i s-a-întâmplat o întâmplare. Alt tâmplar, auzind de întâmplarea tâmplarului de la tâmplărie a venit și s-a	Mit sütsz, kis szűcs? Tán sós, szusiszószos húst sütsz, kis szűcs? Meguntam Győrnek gyönyörű gyöngy várában laktomat, mert a Duna, Rába, Rábca rákja rágja a lábamat.

2 Exemplele au fost selectate din https://ro.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A2ntur%C4%83_de_limb%C4%83 , <https://www.logorici.ro/framantari-de-limba/> , <https://medclub.eu/articole/diverse/antrenam-dictia/> , <http://vorbestecorect.ro/Home/Framantari> , <https://www.salvaticopiii.ro/afla-mai-multe/noutati/framantari-de-limba> , <https://www.okosjatek.hu/nyelvtorok> , <https://beszedero.hu/nyelvtorok-top-100/> , <https://mondokak.hu/nyelvtorok/>

Î/Â	Û
<p>lovit cu tâmpla de tâmplăria tâmplarului cu întâmplarea. Unui tâmplar i s-a întâmplat o întâmplare întâmplătoare în strada Tâmplăriei pe când tâmplărea în tâmplărie și a lovit din întâmplare tâmplăreasa-n tâmplă. O-ntâmplare-ntâmplătoare, S-a-ntâmplat din întâmplare: Că tâmplarul a tâmplat... Pe tâmplăriță... Drept în cap a nimerit-o... Și-a tâmpit-o! Gândindu-mă că te gândești că mă gândesc la tine, gândește-te că mă gândesc că te gândești la mine. Cântecul cântat de cântăreața încântătoare încânta cântărețul încântat de cântarea cântăreței.</p>	<p>Bent sincs kuncsaft, künn sincs kuncsaft. Boltban pang, csőd csüng, koccintsunk csak! Vonaton egy örült, Melléje egy örült. Örült az örült, Hogy mellette egy örült. Csütörtökön ütött sütőtököt sütök, ötöt.</p>

5. Citiți alternativ cuvintele cu ă/ö respectiv î/â/ü

Ă	Ö
<p>Apă, ară, păr, măr, cufăr, odă, oja ouă, bagă, ușa, udă, bară, cadă, baltă, doză, fașă, crapă, sună, mamă, rază, prună, coadă, ciună, știucă, fată, fugă, hală, tonă, bonă, rămas, hăitaș, seamăn, bălan, mită, notă, pasăre, rață, față, rudă</p>	<p>öv, övtáska, öt, ötven, ölel, öleb, önt, őseber, ösvény, ősz, őszibarack, öszvér, őz, ök, ór, öreg, tök, szög, főz, kör, tőr, gyöngy, könyv, völgy, rönk, kötény, bölény, szőnyeg, kötél, körte,, befőtt, bögre, görbe, tejföl, pöfékel, köszméte, gőz, fűz, szűr, ökör</p>

Î/Â	Û
<p>cuvânt, avânt, râde, râpă, deznodământ, pământ, curând, râs, mână, română, zvâc, mâncare, săptămână, cântec, încredere, înzăpezit, încercare, întotdeauna, înțelept, încrucișat, în, a coborî, a urî, a hotărî, a doborî, împreună, înnăscut, înot, amân, atât, găză, râd, râie, râme, zână, bând, brânză, mânăz, când, cânt</p>	<p>kesztyű, sün, szegfű, szemüveg, süveg, ül, fülel, szüretel, tüsszent, repülő, gőz, fűz, szűr, tűr, sűrű, repül, ül, Tünde, süt, fésű, bökk, szűk, üst, tűr, szűk, gyűrű,</p>

6. Citiți alternativ cuvintele/expresiile:

Limba maghiară ³	Limba română
Öt törpe	Haină de damă
zöldellő mező	Bună bufonă
törött bögre	Zonă atonă
pöttyös köntös	Școală normală
tömött bőrönd	Sală muzicală
csöpögő eső	Rață hoață
gőzölgő tők	Fată roșcată
görbe szög	Pată uscată
hörög a görög	Cojocăreasă răpănoasă
tüskés sün	Cuvânt sfânt
szürke kesztyű	Cântecul vântului
üres fűzet	Bătrână hapsână
szűk gyűrű	Înconjurând curând pământul
sült füge	Urât și amărât
fütyülő fülemüle	Stăpân spân

Curiozități fonetice în limba română⁴

– singurul cuvânt din limba română care conține toate cele opt vocale (a, â, â, e, i, î, o, u) este *autoînsămânțările* = 17 litere;

– cele mai lungi cuvinte care conțin principalele 5 vocale repetate de două ori sunt: *ultrarevoluționarei*, *semiautopropulsatei* = 19 litere;

– cele mai lungi cuvinte formate în întregime din alternări de vocale și de consoane sunt: *citomegalovirusurilor*, *mucopolizaharidozelor* = 21 de litere;

– cel mai lung cuvânt din limba română este termenul medical *Pneumonoultramicroscopicsilicovolcaniconioza* = 44 litere (o boală pulmonară cronică ce apare mai ales la mineri în urma inhalării prelungite a pulberilor de bioxid de siliciu);

– *elenofonele* este cel mai lung cuvânt palindrom (se citește la fel din ambele capete) din limba română (11 litere) și înseamnă *femeile vorbitoare de limbă elenă*;

– cele mai folosite cuvinte din limba română sunt prepozițiile precum „pe”, „de” sau „la”, conjuncțiile coordonatoare precum „și”, „sau”, ori verbele auxiliare „a avea” și „a fi”;

– cele mai multe cuvinte din limba română încep cu litera c. (19.750 de cuvinte din dicționar);

3 Exemplele au fost adaptate după Barta (2019).

4 După <https://www.cuvintecare.ro> respectiv <https://www.jocuridecuvinte.ro/diverse.htm>

- *abces* este singurul cuvânt românesc conținând grupul de litere ABC;
- singurul cuvânt care se pronunță la fel în toate limbile este interjecția *huh*;
- cel mai lung cuvânt alcătuit doar din vocale este „uiuiu“ (5 litere);
- limba româna este singura limbă europeană în care se poate face o propoziție completă, formată din 5 cuvinte, care conțin doar vocale (cu un total de 11 litere): *Oaia aia e a ei*.
- cuvântul *ultrarevoluționarei* (19 litere) are toate cele cinci vocale principale repetate exact de două ori. Alte cuvinte cu aceeași proprietate sunt: *euro-obligațiunea* și *semiautopropulsăției*;
- cel mai lung cuvânt care conține toate cele cinci vocale principale (a, e, i, o, u) doar o singură dată este *bildungsromanesc* (16 litere);
- cuvântul *autoînsămânțările* conține toate cele opt vocale din limba română (a, ă, â, e, i, î, o, u). Pare să fie singurul cu această proprietate;
- cel mai lung cuvânt care conține două vocale: *transplant*;
- cele mai scurte cuvinte care conțin toate cele cinci vocale principale (a, e, i, o, u) sunt: *oleiau, ouatei, moaieu, noaieu* (6 litere), *aurorii, buboaiie, butoaiie, opiaceu, sequoia, lupoaiie, ursoaie* (7 litere);
- în limba română există 11 cuvinte care nu conțin niciuna dintre vocalele uzuale (a, ă, â, e, i, î, o, u). Aceste sunt: *brr, hm, prr, pst, schwyz, ss, sst, st, tt, zvr*;
- cele mai lungi cuvinte univocalice: A - *abracadabrantă* (14 litere); Ă - *răscărăcăna* sau *răscărăcăra* (10 litere); Â - *zgâlțânând* (10 litere); E - *degenerescențele, regenerescențele* (16 litere); I - *indistinctibilii*, (16 litere), *inscriptibilii* (14 litere); O - *protocromozom, hodoronc-tronc*, (13 litere), *fosforoscop* (11 litere); U - *hurduz-burduz* (12 litere), *grupusculul, scrupulumul* (11 litere);
- cel mai lung cuvânt care conține o singură consoană este: *acioaiei* (8 litere);
- cele mai lungi cuvinte care conțin aceeași consoană: *ciocoaiiei, lălăieliile, liliialului, loialului* (10 litere);
- cel mai lung cuvânt care conține doar două consoane diferite (fără a lua în considerare semnele diacritice) este: *neintenționatei* (15 litere). Ținând cont de diacritice cele mai lungi cuvinte de acest tip sunt: *atretouetriei* (14 litere) și *treierătoarea* (13 litere);
- consoana cea mai frecventă în cuvintele limbii române este R, urmată de T;
- în afara literelor Q, W, care nu sunt specifice limbii române, cea mai rară consoană în cuvintele limbii române este X, urmată de J;
- printre cele mai lungi cuvinte formate în întregime din alternări de vocale și consoane se numără: *citomegalovirusurilor* (21 de litere) și *imunopolizaharidelor* (20 de litere);
- Cel mai lung cuvânt care începe și se termină cu o vocală, iar în rest nu conține decât consoane este: *înspre*;
- cea mai lungă denumire de localitate din România ar putea fi: *Stațiunea Climaterică Sâmbăta* (27 de litere), un sat din jud. Brașov; cea mai lungă denu-

mire de localitate din România formată dintr-un singur cuvânt: Streisângeorgiu (15 litere), iar cea mai scurtă denumire de localitate din România: Ip (2 litere);

– cele mai lungi cuvinte alcătuite dintr-o singură silabă: *strinchi* (regionalism pentru „ciorapi“), *strâmpți*, *strimpți* (variante pentru „strâmți“) (8 litere) *ștreang*, *trunchi*, *sconcși*, *sfincși*, *prompti*, *șchiopi* etc. (7 litere)

Capitolul 2.

Exerciții cu vocale, semivocale, diftongi, triftongi și cazuri de hiat

1. Subliniați cu o linie vocalele, cu două linii semivocalele din cuvintele de mai jos:

Joasă, poezie, vizual, neputincioasă, doarme, veghează, creatură, tăiat, abdomen, acardie, soare, fuior, dormita, poantă, limită, înzăpezit, bucluc, zvăpăiat, cuib, nea, zvonuri, leagăn, zoofit, reformă, macadam, înjura, învierea, albuș, suav, yuani

2. Subliniați cu o linie diftongii și cu două linii triftongii din cuvintele de mai jos:

Tatuaj, băiat, ecuație, statueta, grăiau, geam, croitoreasă, leoarcă, cioară, busuioc, gheață, ambuteiaj, coajă, relua, duios, steaua, ceas, cioară, voios, iarbă, doreai, piuă, pleopă, ploua, suiau, îndoială, unduioase, pleiadă, relua, inimi-oară, odioasă, creioane, ciob, crâmpeie, încondeiere, cuvioasă, boiaua, roi, a roi

3. Subliniați diftongii cu o linie, vocalele în hiat cu două linii din cuvintele următoare:

Albicios, biata, unuia, loial, cutie, ducea, fiul, iepure, ființă, cereală, decamdată, geană, coagula, coopta, rodea, acneea, epopee, mergea, zoofag, lua, supraalimentat, luând, meseană, trofee, unguent, bacterian, știucă, cooperare, barieră, copii, bastion, supraaprecia, banii, iasomie, vacuum, treacă, nucleu, teologie, influență, momirea, dulăpior.

4. Dați exemple de cuvinte (câte două) care să conțină următoarele vocale în hiat: a-a, e-e, i-i, o-o, u-u.

5. Indicați hiatul din cuvintele:

cauteriza, făină, văita, gheene, păun, pârâul, igluu, reziduu, cârâi, mârâi, desfrâu, peisaj

6. Subliniați formele corecte din perechile de cuvinte de mai jos:¹

afectos – afectuos	aversiune – adversiune
avocat – advocat	bleumaren – bleumarin
aripe – aripi	cabluri – cable
casierie – caserie	conjunctură – conjunctură
coperte – coperți	creem – creăm
datine – datini	dividend – dividend
dragile – dragele (mele)	escroc – excroc
fierăstrău – ferăstrău	filigran – filigram
greșală – greșeală	genuflexiuni – genoflexiuni
indentitate – identitate	intinerar – itinerar

7. Găsiți cuvinte care să conțină diftongii ia sau ea

8. Găsiți cuvinte care să conțină hiaturile: a - a, a - e, e - a, e - e, i-a, i - e, i - i, o-a, o-e, o-o, u-e, u-u.

9. Treceți la plural substantivele, explicați schimbările fonetice care intervin și alcătuiți propoziții: mînz, boală, discipol, coadă, minte, turneu, coajă, coală, nuia, floare, tambur, ninsoare, sare, oară, poartă, leafă, moschee, roată, filtru, seară, fenix, obraz, stropitoare, oglindă, școală, sarma, zahăr, chibrit².

10. Alcătuiți câte două cuvinte cu fiecare dintre diftongii și triftongii dați: ia ea oa iai ioa oai

11. Identificați diftongii și triftongii din cuvintele de mai jos și explicați comportamentul lor silabic: aveau, aur, beau, cheamă, chioșc, geamgiu, mergeai, perpetuu, pârâu, poartă³

1 După Nitulescu Mădălina, Vocabular și fonetică. Teorie și exercitii cu răspunsuri https://www.academia.edu/26961086/VOCABULAR_%C5%9EI_FONETIC%C4%82_teorie_si_exercitii_cu_raspunsuri

2 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

3 După Bârlea-Cerkez (2005).

Capitolul 3.

Exerciții privind consoanele

1. Dați exemple de cuvinte în care:

- a) litera x se pronunță *cs*;
- b) litera x se pronunță *gz*;
- c) în locul literei x se folosește grupul de litere *cs*.

2. Formați pluralul masculin al substantivelor și al adjectivelor: complex, convex, linx, perplex, prolix, sfinx, ortodox.

3. Se pronunță [cs] în cuvintele:

- a) galaxie, hexagon, lexic, exact, maxilar;
- b) expoziție, exercițiu, expresiv, extemporal, fix;
- c) exil, boxă, convex, excursie, expedia;
- d) axiomă, box, exemplu, circumflex, claxon;
- e) anexă, aproximație, asfixia, ax, exod.¹

4. Se pronunță /gz/ în cuvintele:

- a) oxigen, relaxa, saxofon, sintaxă, taxă;
- b) taxi, textil, toxic, xantofilă, xilofon;
- c) xilogravură, explozie, fox, convex, perplex;
- d) exact, exala, execută, exil;
- e) linx, prolix, sfinx, exista, xerox.²

1 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

2 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

Capitolul 4.

Ortografia și ortoepia prin exerciții

1. Ortografiati următoarele cuvinte scrise aici așa cum se pronunță: blomarin, cau-boi, chici, dizel, fer-plei, hobi, living-rum, intermețo, pic-ap, randevu, marcheting, menegement, uichend, autsaider, bestselăr, biznis, brigi, copirait, iancheu, imbrolio, minion, spici, spreii, striptiz, șou, Bordo, B.P. Hajdeu, Al. Filipide, Mirnhen, C. Negruți, Niu-iorc, Șecspir.¹

2. Precizați care serii de cuvinte conțin formele corecte:

- a) auxiliar, cocs, complexi, așază, jecmăni, șeluț, șetrar, poiezie;
- b) micsandră, eczemă, complecși, șăluț, șătrar, poezie, statuie, statueta, proroc;
- c) mixandră, egzemă, așează, jăcmăni, augziliar, statue, statuietă, erbicit, prooroc;
- d) ierbicid, osmoză, pleonazm, cismă, seziune, trăznet, premiză, chermeză, preerie;
- e) osmoză, cizmă, pleonasm, trăsnnet, sesiune, premisă, chermesă, izmă, prerie.²

3. Indicați variantele corecte ale cuvintelor de mai jos:

- a) antilopă / antelopă, deseară / diseară, distructiv / destructiv, dizenterie / dezinterie, feminin / femenin, genitiv / genitiv, infirmerie / infermerie, împiedica / impedica, întunec / întuneric, jărat / jăratec, petec / petic, pedică / piedică, piersică / persică, sălbatec / sălbatic, tomnatic / tomnatec;
- b) alee / aleie, azaleie / azalee, agreez / agreez, coexistență / coexistență, constituie / constitue, contribuie / contribue, corneie / cornee, epocă / iepocă, epopeie / epopee, eșire / ieșire, către / cătră, doișpe / doisprezece, finețe / fineță, ideie / idee, iezer / ezer / iezăr, mătasă / mătase, păreche / pereche, răzima / răzema / rezema, serviciu / servicii, diforma / deforma, dumeri / dumiri, încălica / încăleca, împelițat / împielițat, înverșuna / învierșuna;
- c) ferăstrău / fierăstrău, ecran / iecran, helicopter / ielicopter / elicopter, poem / poiem, poiezie / poezie, erudit / ierudit, evolua / ievolua, ieșita / ezita, muzeie / muzee, liceie / licee, el /iei, era / iera, eu / ieu, ierbar /erbar, ierbivor / erbivor, erbicid / ierbicid, erbaceie/ erbacee;

1 După Popa-Popa (2006).

2 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

d) băjbâi / băjbâi, cârâi / cârâi, dârdâi / dârdâi, fâșai / fâșai, hârâi / hârâi, pârâi / pârâi, sfârâi / sfârâi, sâsâi / sâsâi, țâțâi / țâțâi, vâjâi / vâjâi, zbârnâi / zbârnâi;

e) familia / familia, via / via, istoria / istoria, ia / ia, rochia / rochia, familie / familie, vie / vie, istorie / istorie, rochie / rochie, ie / ie.³

4. Subliniați formele corecte de singular din perechile de cuvinte de mai jos:

a) așază / așază, înșeală / înșală, jale / jeale, jear / jar, șa / șea, șapte / șapte / șapte, șeade / șade, birjar / birjear, coșear / coșar;

b) coaje / coajă, cârjă / cârje, grije / grijă, ușii / ușei, mănușă / mănușe, gogoășe / gogoășă, păpușe / păpușă, vițelușă / vițelușe, năvășe / năvășă, cămașe / cămașă;

c) înșela / înșală, jălui / jelui, jeratic / jărativ, șăluț / șeluț, șănțuleț / șențuleț, șeada / șădea, șegalnic / șăgalnic, șetar / șătrar;

d) sângur / singur, stânge / stinge, mașină / mașină, subțare / subțire, zic / zâc, blajin / blajân, șâr / șir, țântă / țintă, urzică / urzică, zâmți / zimți.⁴

5. Alegeți formele corecte ale cuvintelor de mai jos:

a) incrimina / încrimina, infiltra / înfiltra, încarna / incarna, încrusta / incrusta, implica / împlica, inculpat / inculpat, indemnizație / îndemnizație, inhala / înhala, insera / însera, insinua / însinua, insufla / însufla, intona / în-tona, investi / învesti, investiție / investiție, încasa / incasa;

b) auricol / auricul, cuprinde / coprinde, fascicul / fascicol, fascicolă / fasciculă, marmoră / marmură, matricolă / matriculă, mosafir / musafir, pericol / pericul, plapomă / plapumă, tentacul / tentacol, vehicul / vehicol, repaus / repaos;

c) adaos / adaus, articol / articol, ridicul / ridicol, batjocori / batjocuri, horticol / horticol, haus / haos, oracol / oracol, receptacol / receptacol, secol / secul;

d) affluent / afluent, menuiet / menuet, ambiguie / ambiguie, statueta / statuetă, asiduie / asidue, duiel / duel, duet / duet, efectueiez / efectueez, situeiez / situeez, perpetueiez / perpetueiez, confluență / confluență, influent / influent, influență / influență, siluetă / siluetă, piruietă / piruetă, puieril / pueril, respectos / respectuos;

e) ambigu / ambiguu, atu / atu, continu / continuu, rezidu / reziduu, vacuum / vacuum, discontinu / discontinuu, perpetuu / perpetuu;

f) acoare / acuară, angușă / angoasă, balansor / balansoar, exploata / exploata, explora / exploara, igoană / iguană, fermuar / fermoar, pavuza / pavuza, pledoarie / pleduarie, savuare / savoare;

3 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

4 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

g) conștiință / conștință, cunoștiință / cunoștință, desființa / desfința, fică / fiică, ființă / fință, încunoștiința / încunoștința, înfința / înființa, înștința / înștiința, recunoștiință / recunoștință, știință / știință;

h) acelaș / același, aceeași / aceiaș, aceeaș / aceeași, aceluiași / aceluiăș, iarăș / iarăși, însuși / însuș, totuș / totuși.⁵

6. Corecți textul:

Copii sau întors în grădină și au văzut că petalele flori lor preferate se ofilesc. Alina la întreat pe profesorul de științe naturale care e cauza, de-și la ora de botanică au învățat. Era deja târziu când au plecat a casă. -Tu ști ce temă avem pentru mâine la istorie? zi-se Mircea. -Da, știu, avem de făcut o compunere despre perioada lui Mircea cel bătrân.⁶

7. În următoarea propoziție semnele de punctuație nu au fost puse intenționat. Încercuți, după părerea voastră, răspunsul corect:

- *Bine nene păcatele mele de ce n-ai venit la berărie...*

a) Bine nene, păcatele mele de ce n-ai venit la berărie...

b) .Bine, nene păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?...

c) Bine, nene păcatele mele! De ce, n-ai venit la berărie?...

d) Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?...⁷

8. Subliniați forma corectă a următoarelor cuvinte:

concluzie / conclusie, erbicid / ierbicid, simposion / simpozion, start / ștart, ștampilă / ștambilă.⁸

9. Alege și scrie variantele formale corecte ale cuvintelor:

idée/ideie; creez/creiez; fică/fică; alcool/alcol; duet/duiet; gheață/ghiață; ieșire/eșire; chee/cheie; șcenă/scenă.⁹

5 <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

6 După Ursulescu Miličić et alii (2012).

7 După Ursulescu Miličić et alii (2012).

8 După Ursulescu Miličić et alii (2012).

9 După Bârlea-Cerkez (2005).

Capitolul 5.

Accentul și pronunția corectă în limba română prin exerciții

1. Pronunțați corect următoarele cuvinte: *episoade, eră, eu, eram, emoție, est, eveniment, el, extaz, examen, extins, extingător, Europa*¹

2. Precizați accentul corect al cuvintelor:
*antic, dușman, bolnav, caracter, frânghie, gingaș, profesor, sever, vedem, vultur, protector, regizor, amplifică*²

3. Identificați diferențele de sens sau de valoare gramaticală care ar putea fi provocate de folosirea accentului în cuvintele:
*veselă, mări, cântă, haină, formă, zări, zori, umbrele, duduie*³

4. Puneți accentul corect pe cuvintele de mai jos și explică regula folosită:
*arșiță, avarie, bolnav, caracter, doctoriță, duminică, furie, ianuarie, prevedere*⁴

5. Dați câte trei exemple de cuvinte care să aibă accentul:

- a) pe ultima silabă;
- b) pe penultima silabă;
- c) pe antepenultima silabă;
- d) pe a patra silabă.

6. Dați câteva exemple de cuvinte cu scriere identică, dar cu accent diferit, precizând ce rol îndeplinește accentul.

7. Precizați care silabă este accentuată în cuvintele:

popor, masă, pasăre, prepeliță, viezure, lapoviță, câmpie, felie, măsea, topor, scaun, repede, cameră, șaptesprezece, astronaut, mormane, margine, vizită

1 După Bârlea-Cerkez (2005).

2 După Bârlea-Cerkez (2005).

3 După Bârlea-Cerkez (2005).

4 După Bârlea-Cerkez (2005).

8. Precizați accentul corect al următoarelor cuvinte:

actor, antic, avarie, bolnav, butelie, caracter, debut, fenomen, editor, matur, diplomă, unic, epocă, intim, duminică, ianuarie, lozincă, penurie, prevedere, preceptor, regizor, scrutin, sever, șervet, trafic, verigă, simbol, vatman, corector, debit

9. Indicați varianta accentuată corect a următoarelor cuvinte:

antic - antic, avarie - avarie, caracter - caracter, debut - debut, fenomen - fenomen, ianuarie - ianuarie, matur - matur, simbol - simbol.

10. Folosiți în enunțuri omofonele (cuvinte pronunțate la fel, dar scrise diferit):

altădată - altă dată, bineînțeles - bine înțeles, cuminte - cu minte, încontinuu - în continuu, nicidecum - nici de cum, numaidecât - numai de cât, degrabă - de grabă, totodată - tot o dată⁵.

5 După Nitulescu Mădălina, Vocabular și fonetică. Teorie și exerciții cu răspunsuri https://www.academia.edu/26961086/VOCABULAR_%C5%9EI_FONETIC%C4%82_teorie_si_exerciții_cu_răspunsuri

Capitolul 6.

Despărțirea în silabe

1. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos:

bidon, bilion, biliard, creație, idee, liant, liană, poezie, sinuos, furioasă, înflorat, înfioară, surioară, rouă, plouă, trăiau, veneau, ghimpe, lumânare, ocară, zăpadă, stăteau, grădiniță, poieniță, asfalt, canton, testament, permanent, arcuș, varză, zarvă, buclă, pâclă, ciclul, cornișă, covrig, gudron, vatră, sticlă, somptuos, instinctiv, constructiv, funcțiune, sanctuar, gangster, filtru, hârtie, jertfă, contrast, monstru, echimoză, cimilitură, dezmembra, descotorosi, expatria, exsudat, necruțator, invalidat, cooperant, contraatac, transdisciplinar, tri-bord, antiteză, biolog, antiaerian, fotometrie, microscopic.¹

2. Despărțiți în silabe cuvintele următoare:

acuarelă, ambiguu, anorganic, cais, caisă, chioșcuri, coafa, coafor, cuantă, cuarț, cuaternar, despre, dezaproba, dinapoi, dreptunghi, ecuator, ecuație, funcție, geografie, guașă, hieroglifă, iguană, ineficacitate, inerent, înăcri, jertfă, poliomielită, sanctuar, scuar, seif, siglă, subaprecia, subiect, subiectivă, sublimare, sublinia, subofițer, subordonat, transalpin, vârstnic, bacalaureat, antarctic, preocupare, analfabet, august, binoclu, bojdeucă, chintesență, duios, fiică, inospitalier, mausoleu, tablă, subestima, transoceanic, elicopter, dizenterie, somnambul, diftong, sinonime, obiectiv, obiect, obiecție, baobab, protozoare.

3. Cuvintele geografice, hieroglifă conțin:

- a) 4 silabe;
- b) 5 silabe;
- c) 3 silabe;
- d) 6 silabe;
- e) 7 silabe.²

4. Sunt despărțite corect în silabe cuvintele din seriile:

- a) onc-tu-os, sub-li-ni-a, top-o-ni-mi-e, in-a-li-e-na-bil, bi-o-psi-e, su-bli-ma-re, su-biec-tiv;
- b) co-a-fa, a-nor-ga-nic, su-bo-fi-țer, vârst-nic, a-poi, si-glă, ca-i-să
- c) cuan-tă, de-spre, dez-a-pro-ba, ge-o-gra-fi-e, gua-șă, i-gua-nă, po-li-o-mi-e-li-tă;

¹ După Bârlea-Cerkez (2005).

² <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

d) a-cu-a-re-lă, an-al-fa-bet, hie-ro-gli-fă, su-bor-do-na-tă, î-nă-cri, un-de-va, alt-un-de-va;

e) am-bi-gu-u, de-zar-ma-re, a-co-lo, drept-unghi, trans-al-pin, scu-ar, cu-art.³

5. Este corectă despărțirea în silabe a cuvintelor din seria:

- a) re-a-jus-ta-re, dez-e-chi-li-bra, ab-ro-ga, sin-op-tic;
- b) re-a-jus-ta-re, de-ze-chi-li-bra, a-bro-ga, si-nop-tic;
- c) re-a-jus-ta-re, dez-e-chi-libra, a-bro-ga, si-nop-tic;
- d) re-a-jus-ta-re, de-ze-chi-li-bra, ab-ro-ga, sin-op-tic;
- e) re-a-ju-sta-re, de-ze-chi-li-bra, a-bro-ga, si-nop-tic.⁴

6. Următoarele despărțiri în silabe:

- 1) in-o-fen-siv, trans-o-cea-nic, an-al-fa-bet, in-e-gal;
- 2) i-napt, dez-al-co-o-li-za-re, se-if, in-sa-lu-bru;
- 3) alt-ci-ne-va, i-nu-man, a-mo-ral, in-de-cent;

sunt corecte astfel:

- a) 1 și 2;
- b) numai 1;
- c) 1 și 3;
- d) 2 și 3;
- e) nici una.⁵

7. Cuvintele ianuarie și februarie se despart corect în silabe:

- a) ia-nua-ri-e, fe-brua-ri-e;
- b) ia-nu-a-ri-e, fe-bru-a-ri-e;
- c) i-a-nua-ri-e, feb-rua-ri-e;
- d) ia-nua-rie, feb-rua-rie;
- e) i-a-nu-a-ri-e, fe-br-ua-rie.

3 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

4 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

5 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

Capitolul 7.

Exerciții de ortografie și semne de punctuație

1. Analizați fraza din punct de vedere fonetic și rezolvați cerințele:

Ioana și Andrei au mers pe o alee unde au cules lacrimioare.

- a) scrieți care sunt vocalele din primul cuvânt:
- b) transcrieți cuvintele care conțin diftongi:
- c) transcrieți cuvintele care conțin hiat:
- d) transcrieți cuvintele care conțin triftongi:
- e) despărțiți în silabe cuvântul răspunde și puneți accentul la locul potrivit:¹

2. Corectați următoarele enunțuri, punând semnele de punctuație și de ortografie corespunzătoare:

- a) Copiii nuli mai supărați pe colegul vostru.
- b) Ce cadou țiar plăcea să primești de ziua ta!
- c) A venit, primăvara cea îndelung așteptată.
- d) Miau spus să aduc înghețată, sau ciocolată
- e) Brr ce frig e astăzi?
- f) Cât de minunat este acest răsărit de soare.
- g) Sporturile lui preferate sunt fotbalul; înotul, și tenisul de masă!
- h) Prietenul nostru, a reușit să ajungă pe vârful aceluia munte;

3. Alcătuiți contexte potrivite în care să rezolvați echivocul grafic și fonetic al următoarelor cuvinte:

acele, bară, haină, lumină, modele, torturi, mări, sări

4. Puneți semnele de ortografie și de punctuație necesare:

Cu cine vii Maine va ploua Afara e liniște Ai un stilou Unde ai fost La ce iti trebuie 11. Taie varianta greșita: Sosesc cocorii Cum ai ajuns Cand pleci

5. Precizați care serie de cuvinte conține formele corecte:

- a) să invoace, să convoace, abreviază, constituie, să continue, pitorească, burlească, grotescă, ghiață, cheabur, ghiaur, întemeiez, agreiez, să iese;
- b) să invoce, să convoace, abreviază, constituie, să continue, pitorescă, burlescă, grotescă, ghiață, chiabur, gheaur, întemeez, agreiez, să iese;

1 După Ursulescu Miličić et alii (2012).

c) să invoce, să convoce, abreviează, constituie, să continue, pitorească, burlescă, grotescă, ghiață, chiabur, ghiaur, întemeiez, agreez, să iasă;

d) să invoce, să convoace, abreviază, constituie, să continue, pitorească, burlescă, grotescă, gheață, chiabur, ghiaur, întemeiez, agreez, să iasă;

e) să invoce, să convoace, abreviază, constituie, să continue, pitorească, burlescă, grotescă, ghiață, cheabur, ghiaur, întemeiez, agreez, să iese.²

6. Alegeți formele corecte:

a) înșală, jale, jar, șapte, șa, deja, jalbă, înfățișăm, coajă, ușă;

b) înșeală, jale, jar, șapte, șea, deja, jalbă, înfățișem, coaje, ușe;

c) înșela, jelui, jărat, jecmăni, șanțuleț, eram, erau, eu, el, alee, eroism, ecuator, idee, poet, erbivor, erboriza, ierbar, erbacee, erbicid;

d) înșela, jălui, jărat, jăcmăni, șanțuleț, eram, erau, eu, el, aleie, eroism, iecuator, idee, poi, ierbivor, erboriza, erbar, erbacee, ierbicid;

e) basma, cazma, casnic, dosnic, obraznic, paznic, plasmă, caznă, izlaz, pleonasm, prismă;

f) bazma, cazma, casnic, doznic, obrasnic, plazmă, caznă, islaz, pleonazm, prizmă.³

7. Alegeți formele corecte:

a) conștiință, cunoștință, încunoștință, înființa, înștiința, recunoștință, destructiv, infirmerie;

b) conștință, cunoștință, încunoștiința, înființa, inștința, recunoștință, destructiv, infermerie;

c) adaus, articol, auricol, fascicol, fascicolă, marmoră, repaos, ridicul, vehicol, tentacul, plapomă;

d) adaos, articol, auricul, fascicul, fasciculă, marmură, repaus, ridicol, vehicul, tentacul, plapumă;

e) affluent, ambigue, asidue, contribue, constitue, duel, duet, efectueiez, si-tuie, confluență, influiență;

f) affluent, ambigue, asidue, contribuie, constituie, duel, duet, efectuez, si-tuez, confluență, influență.⁴

8. Precizați care sunt formele corecte:

a) cirilic, frustra, oprobriu, orhestră, apropiata („a-și însuși”), expropriata;

b) chirilic, frustra, oprobriu, orchestră, apropiata („a-și însuși”), expropriata;

c) halva, elicopter, hieroglifă, igienă, muschetar, scenă, sceptic, șpaclu, spalier, spicher, șpiț, stat de plată, strangula;

2 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

3 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

4 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

d) halva, helicopter, ieroglifă, igienă, mușchetar, scenă, șceptic, spaclu, șpalier, șpicher, șpit, ștat de plată, ștrangula;

e) asbest, azvârli, glazvant, presbit, zgomot, zgură, aizberg, glazbeton, jurisdicție, izvor, năzdrăvănie, zbiera, răsbate, besmetic;

f) azbest, azvârli, glasvand, prezbit, zgomot, zgură, aisberg, glasbeton, jurisdicție, izvor, năzdrăvănie, zbiera, răzbate, bezmetic.⁵

9. Precizați care sunt formele corecte:

a) escadrilă, escalada, excavator, excela, escadron, escapadă, excelent, excreție, eschimos;

b) excadrilă, excalada, excavator, excela, excadron, excapadă, excelent, excreție, ex-chimos;

c) expadrilă, experanto, expedia, exploata, expoziție, expune, explica;

d) espadrilă, esperanto, expedia, exploata, expoziție, expune, explica;

e) estetică, extaz, estompat, extemporal, estradă, extrage, estuar, extremitate, extraordinar;

f) estetică, extaz, extompat, extemporal, extradă, estrage, estuar, extremitate, extraordinar.⁶

10. Cum este corect? începe/âncepe; reîncepere/reâncepere; hotărâtor/hotărîtor; târâș/târîș/tîrîș; alergând/alergînd; coborâ/coborî; bineînțeles/bineânțeles.

11. Alcătuiți câte un enunț care să exprime mirarea, respectiv indignarea.

12. Alcătuiți enunțuri în care punctul și cratima să fie, pe rând, semn de punctuație și de ortografie.

13. Recunoașteți varianta corectă:

a) Va trăii continuu în sufletele noastre.

b) Va trăi continuu în sufletele noastre.

c) V-a trăi continuu în sufletele noastre.

d) Va trăi continuu în sufletele noastre⁷

14. Alegeți varianta corectă:

a) Nu mai fii nervos!

b) Nu mai fi-i nervos!

c) Nu mai fi nervos!

d) Nu mai fiii nervos!

5 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

6 <https://www.scribd.com/document/474559114/Fonetic%C4%83-1>

7 <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/punctuatie-si-ortografie-exercitii459.php>

15) Alegeți variantele corecte (una din cele două sau ambele):

adineaori/adineaori; aragaze/aragazuri; capot/capod; cearsaf/cearceaf; corigent/corijent; defectos/defectuos; desumfla/dezumfla; diseara/deseara; gre-seala/gresala; inopinat/inopinant; maieu/maiou; piuneza/pioneza⁸

16) Rescrieți corect textele și traduceți-le în limba maghiară:

a) Mama nea trezit de dimineață și nea trimis la ne-a Vasile. Pe drum, nea prins ninsoarea. Ninge cu fulgii moi de nea. Când nea văzut nea Vasile; nea spus că semănăm cu niște omuleții de nea. Ne-a scuturat și nea băgat în casă unde ne-a dat un ceai fierbinte care ne-a încălzit. (adaptat de pe: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

b) Ce mai faci! Bine, mulțămesc! Dar tu. Mai vrei să viii la ziua mea? Desigur doar mai invitat. Atunci te aștept pe 15 Mai la mine acasă pe strada 1 mai. (adaptat de pe: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

c) Maria și Corina vor să se meargă pe deal. Își iau pătura, mâncarea, mingea și pornesc. Pe, drum se întâlnesc cu un coleg deal lor Andrei.

– Nu vii cu noi pe deal! îl întreabă fetelor. Desigur, dar vreau săl i-au și pe un prieten deal meu, dacă sînteți deacord. (adaptat de pe: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

d) Albinele umbl-au bezmetice de colocolo. Văzându--le așa, Harap-alb își scoate pălăria o pune pe iarbă cu gur-a-n sus și se dănr-o parte. Roiul coborâ ciotcă în pălărie, bîzâind pe la urechea binefăcătorului! Flăcăul găsește neântârziat un buștean putregăios, puțin înoroit, îl scobește și face urdiniș. Așază întrînsul niște țepușe înnnădite co sforcică îl freacă cu buruienii mirositoare, răstoarnă albinele frumușel din pălări-e-n buștean și îl întoarce binișor. La acoperit apoi cu niște frunze mari de lipan, ca stropii ploii și soarele să nu răzbată în-ăuntru, și ia găsit loc pe câmp exact între maci îmbujorați și florile de numă-uita. Pe dată i-sa înfățișat o crăiasa a albinelor, zicându-i-i: Harap-Alb, pentru că te-ai ostenit de ne-ai făcut adăpost, vreau săți fac și-i eu un bine: i-a aripa asta și, la nevoie, aprindeo și ieu îndată am să-ții vin întrajutor. Mulțumesc pentru dar și na-m să uit al folosii, crăiasă! zise el și hotărî săși vadă de drum după ce-ș-i luă rămasbun. (adaptat de pe: https://www.isjbraila.ro/file_comp/resedu/1548903689_LLRCls%20a%20IVa_Items%20pentru%20formarea%20deprinderilor%20de%20scriere%20corecta_autor%20Daniela%20Lupu_Scoala%20Gimnaziala%20Ion%20Creanga%20Braila.pdf)

e) Ma-r mira săi găsesc la ora pe care m-i-ai indicat-o în acelaș loc. Uniii cred c-ă sau dus dea lungul bulevardului, apoi reîntorcându-se și ne-întâlnindu-mă a-u plecat săi caute pe ceilalții. Binear fii să nuși fii pierdut vremea! Ție greu să înțelegi cît mam supărat din cauza acestor concesi ce l-i sau făcut. Fi

8 <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/punctuatie-si-ortografie-exercitii459.php>

prudent și im-pune-ți un efort continuu spre ați atinge țelul. Nu fii ne-răbdător, căci cea ce va neliniștit a trecut. (adaptat de pe: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

f) „Întro zi friguroasă de sfârșit de iarnă cei mai trecu prin cap bătrânei? Î-i dădu fetei o haină neagră și murdară și î-i spuse să să ducă la râu, să îl spele până când haina v-a deveni albă.

Biata fată, ce să facă! Nu îndrăznea să se întoarcă acasă cu haina murdară, de-și frigul aproape c-a o transforma-se întrun sloi de ghiață.

Atunci trecu pe acolo un flăcău chipeș ce purta la pălărie o floare roșie. Flăcăul stătu puțin pe gânduri, apoi îi spuse fetei: Eu sunt mărtișor, fiul Primăverii, voi încerca să te ajut. Dar mai întâi, puneți aceiastă floare roșie în păr. Zicând acestea, Mărtișor î-și luă floarea de la pălărie și-io dăruî fetei.

– Acum mai spală încă o dată haina și dute acasă?

Fata făcu în-tocmai, spală încăo dată haina, o puse în coș și se întoarse cu spaima în suflet acasă.

Dochia cea răutăcioasă o aștepta în prag:

– Ei, i-a să văd, miai îndeplininit porunca, ori da?

Fata scoase haina din coș și, ce să vezi? Haina era curată și albă ca neeaua. Dochia a rămas mut de uimire, la fel și fata. Dar când aceasta sa a plecat să i-a haina, floarea rosie ia căzut din păr pe zăpada, albă. Baba Dochia a văzuto și a zis:

– Au înflorit florile, înseamnă că a venit primăvara, v-oi pleca cu oile pe muntele. (adaptat de pe: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

g) Matusa mea, mia, mia spus ca o sa imi faca o surpriza de ziiua mea. Ea mia adus cadoul un miel alba cu lana moale si pufoasa.

– Nici a mia oara nas fi ghicit, tanti Mia.

Ii voi pune numele Mia, ca tare mult mia placut surpriza pe care mia facuto matusa mia. (adaptat de pe: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

h) Cainele este cel mai credincios prieten al omului. el este cel care pazeste curtea, casa si cel cel apara pe stapan la nevoie. El e cel ce sta afara in soare sau frig si cel ce latra atunci cand nu il cunoaste pe cel ce se apropie pe casa. (adaptat de pe: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

i) Ceai zis?ântreba Ionut. Am zis ca tare ar fii bun un ceai fierbinte, casa ne mai incalzim putin, raspunse Alin.

– Hai s-o rugam pe mama sa ne dea cate un ceai.

– De ceai vrea sa fie ceaiul.

– Mi-e imi place de tei, dar poate fi si de alt fel. (adaptat de pe: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

j) – Am săi spun mamei căi vrea să vi să vezi ce căi avem. Dacă nuti e frica, poți săi și calarești.

– Crezi căi putea să ma înveți? Desigur. Nu e greu deloc. Avem doi căi pe care cred căi putea săi încăleci fără probleme. (adaptat de pe: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

k) Bunicul a urcat sacii cu graț în car și am plecat la moară. Auzisem car face faină bună la moară această. Când am ajuns, n-eam asezat la rand. Am numarat, car lângă car, vreo douăzeci. Bunicul a socotit car trebui să ne vină randul c-am peste vreo cinci ore. Să gândit car fi mai bine să rămănem peste noapțe la moară, car fi periculos să mergem noaptea pe drum. (adaptat de pe: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

l) – Vii maine la piscină?

– S-ar putea să vin, dar să știi că mi-e teama să sar de la trambulină.

– Nici eu nu știu să sar, deși as vrea să învăț.

– Am putea să ne uităm la cei ce sar și să învățăm și noi.

– Ai dreptate. Nu cred că s-ar supăra cineva dacă ne-am uita cum sare.

(adaptat de pe: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

m) Erau odată doi frați tare ne-astîmpărați. Și într-o bună zi, mergînd ei prin pădure, sau depărtat de casă. În adîncimile pădurii sau întîlnit cun lup de care sau speriat foarte tare. Și au luat-o careși de care: unul într-o parte și unul înalta și sau rătăcit. La un frate era numele Cucu, da la celălalt era numele Ion. Tot atunci, prin locurile acelea, trecea Dumnezeu cu Sfîntul Petrea. Și întrebă Sfîntul Petrea:

– Doamne, zice, de ce așa năcăjiți copiii aceștia?

Dumnezeu îi răspunse:

– Iată, acești doi copii sunt frații, însă sau rătăcit și sau prăpădit unul de altul. A ieșit lupul înaintea lor și ei au fugit unul în-tr-o parte și unul înalta:

Atunci Sfîntul Petrea zi-se:

– Păcat. Da oare ei nu sar găsi? Te rogu Doamne ia și îi ușurează căutarea, fă- pe unul o pasere și poate așa sor găsi mai degrabă.

Dumnezeu în timpul acela a făcut semnul crucii cu mîna și la făcut pe Ion pasărea. Imediat cum sa pre-făcut în pasăre, Ion sa ridicat sus, înînalțul cerului, și zboară de atunci peste păduri, peste cîmpuri, peste dealuri și tot strigă: Cucu, Cucu și Cucu. Da Cucu....nicăieri. (adaptat de pe: <https://folclor.net/legenda-cucului/>)

17) Adăugați semnele de punctuație și pe cele de ortografie astfel încât să obțineți o scriere corectă a fragmentelor citate:

„Leftere nu știi nimica

Ce

Ieri s-au tras lotariile noastre
 Ei
 Am castigat
 Nu ma-nnebuni Cat” (I. L. Caragiale)⁹

18) Rescrieți următoarele propoziții, corectând greșelile de orice natură ar fi:

1. Miar place să vizitez grădina zologică.
2. Ți-e? Și mi-e, evident.
3. Poate, vom ajuge vreo dată.
4. Noul președinte a fost anunțat de către mijloacele massmedia.
5. Votatai pe cineva?
6. Da, votatam.
7. Trebuie să anexezi alăturat această cerere.
8. Tu nu ai o caligrafie frumoasă.
9. Făcutușia planurii de vitor.
10. Î-mi crez eu destule complicați, numi m-ai creea și tu, fiari tu să fi.
11. Mii jenă mai mult de iel, decât de propri copiii.
12. Dacă a-ți fii m-ai integriii, decât asprii aceea de arbitrii, nu mași fi sfiit să vă accord tuturor aceiași atenție.
13. Dei vedea pe vecini mei, spunele că nu mii teamă de loc de iei.
14. Din cauza efortului, a făcut o hemoragie de sânge.¹⁰

19. Corectați textul din toate punctele de vedere, găsiți în el toate fenomenele fonetice studiate și traduceți apoi textul în limba maghiară:

Despre ȚepeșVoda, fiul lui dracula sa dus vestea peste secole de felul cum știia sa împarta dreptatea, încat poporul asuprit alerga ca la-un parinte și aștepta judecata lui. Și nu era pricina cat de grea și de încurcata pe caredomnitorul sa no dez-lege și sa nu pedepseasca pe rau-facatori. Î-i luase-ra friica toții cei care se simțeau cu musca pecaciula, și decat sa să afle în fața lui la judecata, mai bine dea dreptul în pamant. Adesea la scaunul domnesc erau înfațișați pricini foarte grele și încurcate.iata cum judeca aceste pricini Vlad Țepeș.

Întruna din zile lui Iulie ale anului 1460, venira dinaintea lui Voda doi oameni cu totul diferiți: un boier gras și rumen la fața, cu straie stralucitoare, și un țaran numai pielea și osul și în niște zdrențe care abia se maițineau pe el. Țaranul cauta sprijin la domnul țarii, punanduși ultima speranțe în dreptatea lui Țepeș. Venise sa spuna ca avusese și el pe tecul lui de pamant, dar boierul il rapi-se, del lasa-se sarac lipit. Boierul, dimpotriva, zicea cațaranul minte și

9 <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/punctuatie-si-ortografie-exercitii459.php>

10 <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/punctuatie-si-ortografie-exercitii459.php>

ca pamantul tot cat îl avea el era moștenire din tata-n fiu de la stra-bunicii sai. Dupa ce termina-ra ce aveau de spus, cei doi așteptara. În sala, ca întotdeauna, se lasa o tacere grea, timp încare domnitorul cumpanea dreptatea. Și nu trebuira sa aștepte prea mult. Ai putea sa-mi arăți hrisoavele de stapanire a-supra pamantului cu pațania ?

– Nu pot, Marite doamne, spuse șiret boierul. Ca primul meu conac a ars, și o-data cu el au disparut și dovezile.

– Dar tu, țarane, a-i vre-un asemenea hrisov ?

– Nam, va-i de zilele mele, ca mi la luat boierul o data cu pamantul.

– Atunci, spuse țepeș, trebuie sa mergem la fața locului sa vedem cum stau treaba.

– Sa mergem, se grabi sa zica boierul.

În curand ajunsera acolo. Țepeș îl întreba pe țaran :

– Care zici c a fost pamantul tau ?

– Acesta, marite doamne, spuse țaranul. Și î-i arata cu mana un petic de pamant saracacios, care se întindeaspre padure.

– Boierule, întreba i-ar voievodul. Tu tot o mai țiii ca e pamantul tau ?

– Pot sa și jur, doamne, ca e al meu din moșii stramoși și ca țaranul minte. Țepeș se întoarce atunci catră un capitan cu care statu-se de vorba întâina cand se aflau pe drum:

– Spunemi, acesta este locul de care miai grai ?

– În tocmai, marite.

– Preabine, zise Țepeș. Boierule, pre cum se vede, ai dreptate. Pamantul e al tau, și nu al țaranului. Poți sați-l iei în stapanire.

– Î-ți mulțumesc pentru dreptatea pe care mia-i facuto ! se ploconi boierul.

– Numai ca nu am terminat, îl întrerupse voda. Pentru pamantul asta pe carel a-i v-a trebui sa mori, boierule.

– Sa mor ? ! Dar pentru ce, marite ?

– Pentru ca el ascunde o comoara. Sunt bani de aur furăți din vistieria țarii, înca din timpul cand domneatatal meu, Dracula. Acest batran capitan a recunoscut locul unde ia îngropa hoțul. Este locul acesta al. tau. Deci tu, find stapanu, ești tot odata și hoțul !La auzul acestor cuvinte, boierul cazu în genunchi și începu sa se roage :

– Iartama, marite, dar nu sunt vinovat. Locul acesta nu este al meu, ci al țaranului. Țaranul va trebui sa piara, ca el este cu siguranța hoțul !

– Ba tu vei pieri, boierule. Și nu pentru ca ai fii furat vre-o comoara și ai fii ascunso aici. Aceasta a fost o nascocire a mea, ci pentru ca a-i furat pamantul țaranului, așa cum ai recunoscut, de spaima.Și Țepeș porunci ca boierul sa fie tras în țeapa dreptăți sale, iar bietul țaran sași i-a înapoi peticul de pamantcare i-i s-e furase. (adaptat de pe https://e-povesti.ro/povesti/dreptatea_lui_tepes/)

Capitolul 8.

Evitarea cacofoniei și a greșelilor fonetice

1. Eliminați structurile cacofonice pe care le conțin următoarele exemple și scrieți-le, păstrându-le sensul:

- a) Chiar dacă câteodată greșește, să nu-l pedepsești.
- b) Nu știa că mama sa s-a dus la serviciu.
- c) Nu știu dacă au fost acolo sau s-au dus altundeva.
- d) Îți comunică că nu va mai merge în excursie.
- e) Ce cere el este greu de găsit.
- f) Prima mașină este un autoturism de teren.
- g) La laminor lucrează mulți salariați.
- h) El dispune de destui bani pentru a face o mare investiție.
- i) Trebuia să se ducă cu el până acolo.¹

2. Evitați structurile cacofonice din următoarele propoziții²:

- a) Dacă cade guvernul, avem alegeri anticipate.
- b) Am trecut două cuvinte în rubrica calificativelor.
- c) A lucrat ca corespondent de presă.
- d) Mi-a spus că comisia se va reuni mâine.
- e) Poți trăi ca casnică toată viața.
- f) Nu l-aș dori pe el ca coleg de echipă.
- g) Ea arată ca colega mea.
- h) În țara lui el e cunoscut ca caricaturist.
- i) Mi-a dat o floare ca cadou.

3. Corectați textul, eliminați cacofoniile și traduceți în limba maghiară:

O cioara trăia în pădure și era absolut mulțumit de viața sa. Însă într-o zi a văzut o lebedă...

“Aceasta lebedă este atât de albă”, sa gândit cioara. “Și eu sunt atât de neagră. Această lebedă trebuie să fie cea mai fericită pasăre din lume.”

Cioara ia comunicat lebedei ceea ce gândea.

“Defapt”, îi-a răspuns lebedă, “simțeam că sunt cea mai fericită pasăre din împrejurimi până când am văzut un papagal care avea două culori. Acum cred că papagalul este cea mai fericită pasăre care a fost creată”.

¹ <https://www.scribd.com/document/397058640/foneticaexercitii>

² Exemplele sunt adaptate după <https://abest.ro/aspectul-fonetic-in-limba-romana-cacofonia/>

Apoi cioara la abordat pe papagal. Papagalul ia esplicat: “Am trăit o viață foarte fericita până când am văzut un păun. Eu am doar două culori, însă păunul are o multitudine de culori.”

M-ai târziu, cioara a vizitat un păun de la gradina zoologică și a văzut că sute de oameni sau adunat ca să o vază. După ce oamenii au plecat, cioara sa apropiat de păun. “Dragă păun”, a spus cioara. “Ești atât de frumoasă, în fiecare zi miii de oameni vin să te vadă. Când oamenii mă văd pe mine, imediat mă gonesc. Cred că ești cea mai fericită pasăre de pe planetă.”

Păunul a răspuns: “Am crezut dintotdeauna că sunt cea mai frumoasă și fericita pasăre de pe planetă. Însă din cauza frumuseții mele, sunt închis în aceasta gradină zologică. Am cercetat cu atenție gradina zologică și am realizat că cioara este singura pasăre care nu este închisă într-o cușcă. Așa că zile trecute m-am gândit că dacă a-și fi ocioară, a-ș putea să hoinăresc fericit pretutindeni.” (adaptat de pe <https://mirelabuhus.blogspot.com/2016/02/po-vestea-ciorii.html>)

Capitolul 9.

Texte pentru dictare

1. Fluturile își ia zborul. El zboară printre crengile copacilor. Păianjenul i-a întins o plasă. Fluturile a căzut în ea. Degeaba se zbate acum. Păianjenul a venit la el și i-a spus: - Ia nu te mai zbate atâta! Oricum nu vei reuși să pleci! Dar licuriciul i-a venit fluturului în ajutor. A pus lumina în ochii păianjenului. Așa a putut pleca fluturașul. El i-a mulțumit din suflet licuriciului. (sursa: https://www.oportunitatiegale.ro/pdf_files/Texte_pentru_dictari.pdf)

2. Maria i-a spus mamei:

- Aș vrea să ne ia și pe noi tata cu mașina.

- Nu poate să ne ia acum. I-a promis prietenului său, care i-a dat telefon, că merge să îl ia de la gară. (sursa: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

3. Mă e vecina mea. Într-o zi, mi-a arătat o carte cu animale.

- E grozavă! De unde o ai?

- Mi-a adus-o mama de la biblioteca. Mi-a spus că dac-o citesc, îmi mai aduce și alte cărți. (sursa: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

4. Afara e tare cald. Anca îi spune Mariei:

- Ce-ai spune să mergem pe terasă să bem un ceai?

- Numai dacă au ceai cu gheață.

- Si ce-ai să faci dacă te va durea gâtul?

- Am să beau cât mai mult ceai, răspunse râzând Maria.

(sursa: <https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>)

5. Costel i-a spus lui Mihai să vină la el. Când s-a dus, Mihai i-a zis:

- Ia uite ce am primit, și i-a arătat o bicicletă nouă.

- E grozavă, a exclamat Costel. De unde o ai?

- S-a dus tata să o ia tocmai de la București!

(sursa: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

6. Cristi și Matei i-au anunțat pe părinți că vor să meargă pe deal. -Eu iau mingea, zise Cristi.

- Atunci eu iau o pătură, spuse Matei.
- Ce mâncare să iau la noi? întrebă Cristi.
- Tu ia ce vrei. Eu o să iau biscuiți și o sticlă cu suc.

După ce i-au spus mamei la ce oră se întorc, își iau bagajele și pornesc la drum. (sursa: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

7. - M-ai chemat la tine să îmi dai un nai?

- Da. Credeam că te vei bucura.
- N-ai știut că mai am un nai primit în dar de ziua mea în luna mai?
- Nu, nu știam.
- N-ai vrea să îl ții pentru tine și să cântăm împreună la nai?
- Aș vrea, dar nu știu să cânt la nai.
- De ce n-ai spus că nu știi? Tata cunoaște un profesor de nai de care n-ai auzit. El te învață să cânti la nai așa de repede, cum nici n-ai gândit.

(sursa: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

8. E o zi călduroasă de vară. Soarele încălzește cu putere. Dintr-o dată, începe să bată vântul și cerul se înnorează. Afară s-a înnegurat, de zici că se înnoptează.

Vine furtuna...Stropi mari și reci de ploaie îneacă pământul. În curând, totul e acoperit de apă.

Deodată, ploaia încetează. Cerul înnegrit începe să se însenineze și soarele strălucește din nou. A trecut... (sursa: <https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>)

9. Credeai c-avea să se dărâme dintr-o clipă într-alta, atât era de veche și sărăcăcioasă casa! La mansardă, exact în fața odăii, atârna colivia. Stăpânul n-avusese la îndemână niciun păhăruț din care să-i dea păsării să bea apă și-i pusese-n loc un gât de sticlă în care vârf un dop. Fără a-i păsa nicio clipă de urâtenia dimprejur, bietul canar țopăia neîncetat de pe-o stinghie pe alta. - Hei, da' ție îți dă mâna să fii vesel! i-a spus într-o zi gâtul de sticlă. Bunul Dumnezeu nu te-a schilodit. Tare mi-aș dori să văd ce-ai face dac-ai fi în locul meu și te-ai pomeni pe înnoptat că nu ți-a mai rămas teafără decât gura și aceasta, astupată c-un dop! Dar dac-ai avut noroc, n-ai decât să cânti, canarule! În ceea ce mă privește, cum să-mi mai ardă de cântec? Mai fredonam și eu când eram o sticlă întreagă și-n pântec îmi gâlgăia vinul! Oamenii chiuiiau neîntrerupt în cinstea mea, sărbătorindu-mă. Ce lucruri de duh auzitu-mi-au urechile! Parc-ar fi fost ieri... H. Ch. Andersen – Povestea gâtului de sticlă

(sursa: https://www.isjbraila.ro/file_comp/resedu/1548903689_LLRCls%20a%20IVa_Itemi%20pentru%20formarea%20deprinderilor%20de%20scriere%20corecta_autor%20Daniela%20Lupu_Scoala%20Gimnaziala%20Ion%20Creanga%20Braila.pdf)

10. Curtea-i strâmtă și-n curte crește iarbă fragedă și grasă. O tot retează un purceluș și-o ciugulește ciocul găinii. Căsuța neîncăpătoare, zgribulită parcă sub acoperișul de paie, nu seamănă cu cele două case de piatră ce-i stau de-a dreapta și de-a stânga. Ușa e veche, cu brazde adânci fix deasupra clanței. Pe lângă pragul înnoroit care s-a ros în timp, poate intra găina în bunăvoie la ouat în tindă. Dar când intră și cocoșul, din căsuța ce ți s-ar părea pustie se-aude numai: —Hâș, hâș, cocoșule, mânca-ți-ar ciorile creasta! —Da' ce-ai, babo? Doar n-a venit iar cocoșul? sare moș Ghionea auzind-o bombănind. —Ba a venit... Bătrâna mai ocărfi o vreme, după care nu se mai auzi nicio vorbă.

(sursa: https://www.isjbraila.ro/file_comp/resedu/1548903689_LLRCls%20a%20IVa_Itemi%20pentru%20formarea%20deprinderilor%20de%20scriere%20corecta_autor%20Daniela%20Lupu_Scoala%20Gimnaziala%20Ion%20Creanga%20Braila.pdf)

11. Fericească-l cine-o vrea, dar mie nu mi-ar conveni succesul pe care l-a câștigat el. Totdeauna m-am străduit să-mi fac în așa fel datoria, încât propria-mi conștiință să fie împăcată. Mi-e străină intenția de a-mi cuceri popularitate și apreciere ponegrindu-i pe alții sau fălindu-mă cu rezultatele unei cercetări ce nu-mi aparține. I-am apreciat și-i voi aprecia mereu pe oamenii modești. Nu-i onorabil să devii un încrezut dacă ți s-au arătat calitățile. (sursa: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

12. Admiratu-i-am și admiratu-i-voi și în viitor pe marii savanți sau excepționali artiști, mânați în întregă-le activitate numai de dorința de a-și sluji patria, de a-i face pe semenii lor mai fericiți, de a contribui la progresul omenirii. (sursa: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

13. V-am spus că s-au schimbat unele dispoziții privind desfășurarea excursiei și voi v-ați bucurat. Fiindcă întotdeauna mi-a plăcut disciplina, spune-le să nu întârzie, întâmple-se orice. Fii atent și pregătește-te până nu-i prea târziu. Nu fi neliniștit c-am vorbit așa, dar povestea aceea m-a mâhnit. Vedeți-vă de treabă și îndemnați-i și pe ei să-și pună totul la punct ca să nu întârzie. (sursa: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

14. Odată soarele coborî într-un sat, la horă, luând chipul unui fecior. Un zmeu l-a pândit și l-a răpit dintre oameni, închizându-l într-o temniță. Lumea se întristase foarte tare. Păsările nu mai cântau, izvoarele nu mai curgeau, iar copiii nu mai râdeau. Nimeni nu îndrăznea să-l înfrunte pe zmeu.

Într-o zi, un voinic s-a hotărât să plece în căutarea soarelui și să-l salveze. Mulți dintre pământeni l-au condus și i-au dat din puterile lor ca să-l ajute să-l biruie pe zmeu și să elibereze soarele. S-au înfruntat zile întregi până când zmeul a fost doborât. Slăbit de puteri și rănit, tânărul a eliberat Soarele. (sursa: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

15. A fost odată o toamnă dulce și lungă, cum au mai fost și altele, însă nu la fel în totul și întocmai ca toamna aceea. Păsările călătoare ajunseseră cu bine în țara caldă, unde aveau să trăiască până ce trecea gerul și se topea zăpada de la noi.

Văzând că încep să îmbătrânească și că unele din ele nu o să mai aibă puterea să se întoarcă de două ori înapoi, pasările au ținut sfat laolaltă și s-au hotărât să zidească un palat. (Tudor Arghezi. Piatra pițigoilui) (sursa: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

16. Luminându-se nițeluș, oamenii au găsit urșii colindând prin sat și, speriați, au ieșit cu furcile și i-au gonit. Cu vântul împotriva, cu oamenii împotriva. În vizuini îi așteptau puii, copiii lor cu botul mare, cu ochii mici, și vedeau, la ceasornicul din perete, că părinții întârzie și nu mai vin. Ursul mângâie dulce cu laba lui de fier, când își dezmiardă puui, făcându-și-o de mătase și de catifea, și mama ursoaica își face nasul moale când și-l vâra să-i gâdile între șale. Unde s-au dus urșii alungați din sat, nu știe să ne spună nimeni: până la primăvară, când încep să se întoarcă nevăstuicile la staul și florile încep să scoată scufii albastre și albe, din arăturile cârțiței negre”. (Tudor Arghezi. Cătu-nul de sticlă) (sursa: <https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>)

17. Demult, demult, pe vremuri de mult uitate, gâscanul avea în picioare niște papuci galbeni, foarte frumoși, parcă erau de aur. Și se mândrea cu ei, lucru mare ! Odată, gâscanul nostru a vrut să treacă pe o punte, dar nu știu cum s-a întâmplat, că a scăpat papucii în apă. Să fi văzut atunci jale și vaiete pe bietul gâscan ! Auzindu-l cum se jeluia, toate neamurile lui au alergat acolo să vadă ce-i. – Vai de mine și de mine, mi-au căzut papucii-n apă! striga gâscanul cu gura mare. Ssssăracul de mine, am rămas desssssscuț! Ce mă fac eu acuma ?! Repede, repede, neamurile auzind așa săriră în apă, să-i caute papucii. Căutară ele „zi de vară până-n seară”, dar papucii nicăieri nu-i găsiră. Au venit atunci și rațele în ajutor; însă tot degeaba ! Papucii nicăieri... Și din vremea aceea se zice ca rațele și găștele, când înoată, tot vara ciocul în apa

și se cufundă ca să caute papucii găscanului. Iar dacă treci pe lângă un cârd de găște, în mod sigur, găscanul sâsâie, se ia după tine și te apucă cu ciocul de haină, de parcă ar vrea să te întrebe: – Vaaaaai, n-ai găsssssit papucii!? Sssspune-mi iute unde-mi sssssssssunt papucii!!! (sursa: https://e-povesti.ro/povesti/papucii_gansacului/)

Capitolul 10.

Cuvinte cu implicații de ordin fonetic

Interjecții (*indulatszók*) și onomatopee (*hangutánzó, hangulatfestő szavak*)

În gramaticile românești nu există o delimitare clară între interjecții și onomatopee, care sunt considerate o subgrupă distinctă în cadrul interjecțiilor. În limba maghiară situația diferă: Bokor (2007) tratează interjecțiile și onomatopeele ca două categorii distincte. La fel, Gerstner (2006) tratează într-un subcapitol interjecția, în care nu amintește de onomatopee, și în alt subcapitol cuvintele onomatopeice (din clasa morfologică a verbelor și substantivelor). Tot aici sunt amintite și „interjecții onomatopeice”. A. Jászó (2007) tratează separat interjecția și onomatopeea ca pe două categorii de cuvinte propoziții (mondatszók, adică acele cuvinte care pot fi folosite singure pentru a forma un enunț, acționând semantic ca o propoziție fără a fi un verb. Un exemplu pentru aceste diferențe de opinii ar fi acele cuvinte-propoziții care se referă la sunete umane nearticulate, dar dotate cu sens precum *üüm* (având sensul de da, răspuns afirmativ, acord), tradus în română prin *îhî*. A. Jászó (2007) le consideră apropiate de interjecții, iar pentru Balogh (1971) sunt onomatopee. Tot de problema delimitării ține și statutul cuvintelor prin care se mână sau se gonesc animale. În gramaticile care includ onomatopeele printre interjecții, acestea sunt și ele incluse aici, A. Jászó le include printre interjecții, iar după Gerstner (2006) constituie o grupă specială a interjecțiilor și a onomatopeelor

Interjecția este o parte de vorbire neflexibilă care exprimă: o stare sufletească (*ah!*, *vai!*, *uf!*, *oh!*, *aha-aha!*), o poruncă sau un îndemn (*hai*, *haide*, *haidem!*, *uite!*, *înainte!*, *liniște!*), imitarea unor sunete sau zgomote din natură – onomatopee (*buf!* *boc!* *trosc!* *zdup!* *cucurigu!* *miau!* *cirip-cirip!*), un mod de adresare (*bre*, *măi*, *adio!*, *noroc!*, *ia!*)¹. „ Interjecția este partea de vorbire neflexibilă care sugerează (nu denumește), cu ajutorul unei intonații specifice și într-un anumit context, stări fizice și psihice sau imită sunete și zgomote din natură și care exprimă (nu denumește) expresia afectivă directă a atitudinilor, stărilor și reacțiilor omului față de realitatea înconjurătoare („*Hapciu!*”, „*Zât! de aici!*”, „*Di! căluțele!*” etc.). Sunt formate dintr-o vocală, o consoană, o silabă sau un număr redus de silabe, adesea repetate („*o!*”, „*sst!*”, „*vai!*”, „*bâldâbâc!*”). În cuprinsul lor pot apărea sunete sau grupări de sunete care nu apar în restul vocabularului („*br!*”)”².

1 <https://gramaticalimbiromane.ro/morfologia/parti-vorbire-neflexibile/interjecția/>

2 <https://www.dictie.ro/interjecția-in-limba-romana/>

Interjecțiile imitative se apropie de onomatopee, cuvinte care, prin elementele sonore, imită cu aproximație diferite sunete sau zgomote³. Onomatopeea constă dintr-un cuvânt care sugerează sau imită sunete naturale, cum ar fi tropotele, foșnetele, de exemple bang!, bâz!, boc!, bâldâbâc!, buf!, cirip!, cotcodac!, cucu!, cucurigu!, gogâlț!, ham!, haț!, hor!, mârr!, piu!, pleosc!, trosc!, zdup!, zvâr!⁴

Clasificarea interjecțiilor o facem după informațiile cuprinse pe <https://www.dictie.ro/interjectia-in-limba-romana/>. Astfel, distingem:

După etimologie:

– interjecții moștenite ah! aho! au! boc! balang! bâr! cea! dang! ehei! fâș! gâl! hei! jap! leop! oleoleo! măi! nea! pleosc! scârț! tronc! țac! uf! vâj! zbr! vai! zău! etc.

– interjecții neologice (venite din alte limbi): aleluia! amin! of! (oh!) – din (slavă); aferim, aman, bre, haide, halal, haram (turcă); bogdaproste, huideo, ia, iată, na; țibă (cu care se alungă câinii) (ucraineană); alo, aport, marș (franceză); basta! bravo! (italiană și franceză); stop!

– interjecții formate din substantiv sau din verb prin conversiune: fa (fă) < fată; drace! < drace; doamne! < doamne; păi < apoi; poftim! < poftim.

După formă:

– interjecții simple (alcătuite dintr-o singură unitate de expresie): vai, of, na, bravo! aho! hăi! pac! trosc! zdup! etc.

– interjecții compuse (alcătuite din două sau mai multe unități de expresie – interjecții diferite): balanga-linga! cioc-boc! haida-de! hăp-șă! hei-rup! hodoronc-tronc! șart-part! tronca-tranca! tropa-leopa! trosc-pleosc! etc.

După implicațiile semantice:

– interjecții care sugerează o stare fizică sau o stare emoțională: a! adio! ah! aha! au! brr! bravo! de! ehe! ei! ha! halal! huo! măre, o! of! pții! sâc! uf! ura! vai! etc.

– interjecții care sugerează o stare volițională: aho! alo! aport! bâr! bre! cea! dii! fa, hai, hăis! iată, marș! măi! na! nani! pardon! poftim! sst! stop! uite, zât! etc.

– interjecții de tipul onomatopee: boc! bang! behehe! bâldâbâc! buf! câr! clanț! cotcodac! cucurigu! crau! cucu! gogâlț! groh! ham! haț! hârști! mâr! oac! pac! pleosc! sfâr! teleap! trop! țâști! zdronc! etc.

– interjecții specializate (specifice) (cu folosire specifică, bazată pe un sens unic, fundamental): adio! (regretul), aferim! (aprobarea), halal huo! (disprețul), hm! (îndoiala), sâc! (satisfacția), ura! vivat! (entuziasmul, bucuria); alo! haț! haide! mersi! nani! pardon! stop! bâr! cea! hăis! marș! odâr! zât! buf! cotcodac! pitpalac! ham! plici! puf! sforr! țuști! zvr! etc.

– interjecții cu valori multiple (nespecifice) (cu mai multe folosiri, în funcție de contextele variate în care apare): ah! (durere, milă, deznădejde, teamă,

3 <https://dexonline.ro/definitie/onomatopee>

4 <https://scriecorect.ro/x/care-sunt-interjecțiile-imitative-ce-este-o-onomatopee/>

nostalgie, regret, ciudă, satisfacție, îngâmfare, dispreț, admirație, dorință fierbinte etc.), mă (amenințare sau nemulțumire – adresare) etc.

– interjecții care redau o senzație fizică sau o stare sufletească:

durere: au! ah! of! phu! uf! vai! văleu!

frig: bruh! brr!

oboseală: uf! vai!

teamă, spaimă: ah! aoleo! brr! hait! vai!

nemulțumire: dec! eh! na! of! Ț!

dispreț: ptii! ptiu! halal!

saturație, plictiseală: uf! ei!

mâhnire: a! of!

supărare, amărăciune, deznădejde: a! vai! oh!

ciudă, necaz: iii! phii! ti! uf!

amenințare: auleo! vai!

regret: auleo! de! hei! măre! o! uu! vai!

nostalgie: ah! ehe! vai!

îndoială, nesiguranță: de! hm!

nerăbdare: of! vai!

mirare, uimire, surpriză: aa! au! bre! ha! ira! mă! măre! o! oho! phii! ptiu!

satisfacție: a! ah! ha! o! sâc! aha!

admirație: a! ah! bre! ehe! mă! măre!

entuziasm, aprobare: aferim! bravo! ura!

În ceea ce privește **traducerea** acestor unități lingvistice cu implicații fonetice, un rol deosebit revine următoarelor categorii de lexeme cu potențial imitativ:

– sunete scoase de animale: *miau, vau-vau*;

– verbe referitoare la sunete de animale: *a mieuna (nyávogni), a lătra (ugatni)*;

– sunetul fenomenelor naturale: *vâj, trosc, pleosc, bang!, bâz!, boc!, bâl-dâbâc!, buf!, cirip!, cotcodac!, cucu!, cucurigu!, gogâlț!*;

– sunete emise de oameni: *ham-ham, nani-nani!, tralala! cuțu-cuțu!, haidel, hăis!, pst!, ptiu!, pui-pui!, stop!, zât! hei-rup!*;

– verbe referitoare la sunete emise de oameni: *trillázik/a scoate triluri, a cânta*;

– zgomote din mediul înconjurător: *poc, tam-tam*;

– verbe referitoare la zgomote: *a pocni, bâzâit*;

– lexeme cu o sonoritate specială referitoare la mișcări: *csobog/gâlgâi, morajlik/murmură, zuhog/plouă torențial, poroszkál/buiestru*;

– lexeme cu o sonoritate specială referitoare la caracteristici: *lomha/molatic, banga/bangău*.

Exerciții cu interjecții și cuvinte onomatopice

1. Căutați cuvintele onomatopice și interjecțiile în poemul lui Sándor Petőfi *Az alföld* respectiv analizați felul în care acestea apar în traducerea românească⁵

Az Alföld (Magyar)

Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzetem hegyvölgyedet nem járja.

Lenn az alföld tengersík vidékin
Ott vagyok honn, ott az én világom;
Börtönéből szabadult sas lelkem,
Ha a rónák végtelenjét látom.

Felröpülök ekkor gondolatban
Túl a földön felhők közelébe,
S mosolyogva néz rám a Dunától
A Tiszáig nyúló róna képe.

Délibábos ég alatt kolompol
Kiskunságnak száz kövér gulyája;
Deleléskor hosszú gémmű kútnál
Széles vályú kettős ága várja.

Méneseznek nyargaló futása
Zúg a szélben, körmeik dobognak,
S a csikósok kurjantása hallik
S pattogása hangos ostoroknak.

A tanyáknál szellők lágy ölében
Ringatózik a kalászos búza,
S a smaragdnak eleven színével
A környéket vígan koszorúzza.

Idejárnak szomszéd nádasokból
A vadludak esti szürkületben,
És ijedve kelnek légi útra,
Hogyha a nád a széltől meglebben.

Câmpia (Román)

Ce-mi mie Carpații sumbri
Cu ținut romantic de brădet!
Doar, te admir, dar nu te ador,
Pe acolo nu voi pribegi.

Jos, plaiul lat al câmpiei,
Unde-s acasă, lumea mea;
Sufletul vultur scapă din arest,
Dacă privesc nemărginirea.

Mă voi înălța acum în gând
Sus de la pământ, atingând cerul,
Și se uită zâmbind la mine,
De la Dunăre la Tisa, șesul.

Sub cerul plin de vrajă, clopoțind,
Din Kiskunság, cireada grasă;
La prânz, la fântâna cu cumpănă,
Un jgheab dublu o așteaptă.

Galoparea hergheliei
Răsună-n vânt, copitele izbind,
Chiotele stăvarilor răzbat
Și larma bicelor, pocnind.

Pe sânul moale de cătună
Spicele de grâu se clatină,
Și cu nuanța smaraldului
Împrejurimea o ridică.

Aci vin din stuțișuri din jur,
În amurgul serii, găștele,
Și se vor repezi speriate,
Dacă în vânt stuțișul foșnește.

5 https://www.magyarulbabelben.net/works/hu/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor-1823/Az_Alf%C3%B6ld/ro/74918-C%C3%A2mpia

A tanyákon túl a puszta mélyén Áll magányos, dőlt kéményű csárda; Látogatják a szomjas betyárok, Kecskemétre menvén a vásárra.	Dincolo de cătune, în pustă, Este un han, coșul e să cadă; Călcat de haiduci setoși, Spre Kecskemét, la târguiaică.
---	--

A csárdánál törpe nyárfaerdő Sárgul a királydinnyés homokban; Odafészkel a visító vércse, Gyermekektől nem háborgatottan.	Lângă han pădurea de plopi Galbenă în nisip de pepeni; Având cuibul și vindereul, Nederanjat de băieței.
--	---

Ott tenyészik a bús árvalányhaj S kék virága a szamárkenyérnek; Hús tövéhez déli nap hevében Megpihenni tarka gyíkok térnek.	Acolo crește trista năgară, Ciulinul cu flori albastre; În zăduf, la cotorul răcoros, De tihnă, vin șopârle bălțate.
---	---

Messze, hol az ég a földet éri, A homályból kék gyümölcsfák orma Néz, s mögöttük, mint halvány ködoszlop, Egy-egy város templomának tornya.	Depart, unde-i orizontul, Culmi de pomi albaștri, doar, Și în urmă, ca stâlp de ceață, Turn de templu la câte un oraș.
---	---

Szép vagy, alföld, legalább nekem szép! Itt ringatták bölcsőm, itt születtem. Itt boruljon rám a szemfödél, itt Domborodjék a sír is fölöttem.	Pustă frumoasă, măcar mie! Unde m-am născut, m-au legănat. Aci mă va acoperi vălul, Și mormântul ce va fi înălțat.
--	---

2. Traduceți propozițiile în limba română, atenție la interjecții și onomatopee⁶:

Cirmi egy lomha macska.
Dörmögi úr vidáman bandukolt az erdőben.
Berci sokat pepecselt az ajándék becsomagolásával.

3. Traduceți lexemele în limba română și alcătuiți propoziții cu ele:

– nyávog brekeg cincog ugat nyerít mekeg, rőfög, csipog brummog kukurikú, sziszeg, süvít dörög zizeg csobog recseg
– kattog csörög sistereg ketyeg zúg csobog, loccsan. csörren, fröcsög zizeg csattog pattog döcög recseg potyog fröccsen zizzen csattan pattan döccen reccsen pottyán dobog susog ropog zizeg
– köhög böfög horkol szipog szuszog, tüsszentés, szuszog, jajdul csámcsog, hörög; dadog, nyafog;

6 Exemplele au fost preluate de pe https://www.magyarnyelvtan.hu/hangutanzo_es_hangulatfesto_szavak

4. Traduceți în limba română următoarele cuvinte:

Verbe: baktat, cammog, battyog, bandukol, kódorog, cselleng, araszol, ténfereg, pepecsel botorkál, somfordál, elsompolyog, elsomfordál

Adjective: bámul, bamba, bambul, banga, báva, bárgyú, tutyimutyi, cammog, hebehurgia, gömbölyded locsifecsi, bamba, incifinci, lopakodik bamba, gügye, pipogya, fancsali, hóbortos

5. Traduceți următoarele în limba română:

Verbe: vihog, suhan, biceg, összekuporodik, totyog, gurgulázik, csipeget, füllent, hímez-hámoz, cammog, matat

Adjective: pipogya, virgonc, sóvárgó, hebehurgia, toprongyos, alamuszi, csélcsep, piperkőc tutyimutyi, hebehurgia, gömbölyded

Expresii: lélekszakadva menekül, fellélegezve láttam, csiripelő kismadarak, rekkenő hőség, reccsenő faág, osonó macska

Enunțuri: - Hogyan mozog az, aki ugrabugrál? - Hogyan mozog az, aki totyog? - Hogyan eszik az, aki csámcsog?

6. Traduceți următoarele texte în limba română⁷**Ég a karám!**

A havason kigyullad a karám. A bárány azt mondja: „Ja-aj be-e me-eleg van!” – Kisvártatva megszólal a vén juh is: „Meg-é-é-égünk!” – Egy idő múlva már a szamár se bírja tovább s elordítja magát: „U-után-nam!”

A vadgalamb és a szarka

A vadgalamb arra kéri a szarkát, hogy tanítsa meg öt fészket rakni. A szarka rá is áll, s közben mind azt mondogatja: – Csak így, csak úgy! – A vadgalamb sem állhatja meg szó nélkül, s rámondja: – Tűdom, tűdom, tűdom! – A szarka végül megharagszik, s ott hagyja a vadgalambot. Azóta sem tud fészket rakni, azóta lakik fa odvában

Gémes Gál

Egy Gál nevezetű (szentgáli) parasztemberről szól, aki a nádasban elvesztett lovait keresvén, gémm kiáltását hallja: – Gál, gál! Azt hiszi, hogy isten szólott hozzá, s így válaszol: – Itt vagyok uram, keresem a lovamat! Majd bakcsó (varjú) repül el fölötte: – Vak, vak, vak! – kiáltással, ennek meg azt feleli: Az volt uram teremtőm, mind a két szemére!

A csizmadia és a disznó

Az egyszerű csizmadiát Györgynek hívták. A malaca mikor a csordáról hazafutott, mindig azt visította: Gyuri, Gyuri. A csizmadia haragudott rá, hogy miért nem hívja őt a tisztességes nevén, ezért megleste, s mikor a malac szaladt be visítva a kapun, fejbevágtá. A malac nyomban fölfordult, azt hörögte, hogy:

7 Acestea sunt texte cu implicații fonetice preluate de pe <https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/e-e-724A7/eg-a-karam-724BA/#Lexikonok%5ENeprajz-Lex-%C3%89g%20a%20kar%C3%A1m!>

György, György – és ki is adta a párját. Az ember elégedetlenkedett, amiért a malac csak a másvilágon vette észre, hogy őt Györgynek hívják.

7. Traduceți interjecțiile în limba română/maghiară:

kikirikí, nyihaha, miau;
cupp, haptic, hukk;
bumm, durr, puff, kipp-kopp.
gogâlț-gogâlț, pif-paf-puf.

8. Traduceți propozițiile în limba maghiară:

Cioc în ușă!
Și el, bândâbâc în apă.
Se-auzea câte un [...] trosc, pleosc [...].
Cloșca cum l-a văzut a început să strige cârr clonc clonc.
A intrat păș-păș în cameră.

9. Traduceți în limba maghiară⁸:

Hai la masă!
Iată o pisică!
Iepurele atunci țuști!
Deodată se aude în ușă: cioc! cioc!
Era vai de ea.
În receptor, am auzit: alo, alo!
Din colțul camerei se aude un sunet enervant: Bâz! Bâz!
Câinele lătra cât îl ținea gura: ham-ham-ham!
Ura! Am câștigat concursul!
Ah! Cred că mi-am luxat mâna!
Uau! Ce aproape de sol zboară acel avion!
Măi, vino aici!
Măi Vasile, vino aici!
Măi oameni buni, ascultați-mă!
Hai cu noi!
Na-ți banii înapoi!
Hai, că întârziem!
Hai! mișcă-te că e târziu!
Ia să văd ce ai acolo.
Ia ascultă și tu!
Ha-ha-ha! Ce glumă bună!

8 Exemplele sunt preluate de pe <https://gramaticalimbiromane.ro/morfologia/parti-vorbi-re-neflexibile/interjectia/>

He, he dacă eram mai tânăr.
Acu-i acu!
Pe naiba!

10. Traduceți în limba maghiară⁹:

Ce spun atunci când mă lovesc? Au – au.
Cum face lupul? Auuuuuuu.
Când se aude bândâbâc, bândâbâc? Când sunt bule în apă. Dar atunci când cade jucăria în apă, cum se aude? Plosc – plosc.
Cum se aude când pornește motocicleta? Bârrr – bârrr.
Cine face bâzzz – bâzzz? Albina sau țânțarul.
Cum vorbește oaia? Beee – beee.
Când se aude ding – dong? Atunci când bate clopotul.
Dar clopoțelul cum se aude? Cli – clin – cling.
Cum se aud tastele de la telefon? Bip – bip.
Cum se aude atunci când scăpăm jucăria din mână? Bufff – bufff.
Cine face bu-hu-huu – bu-hu-huu? Bufnița.
Batem toba: bum – bum.
Cum face șoricelul? Chiț - chiț.
Cum face ciocănițoarea? Cioc – cioc.
Dar vrăbiuța? Cip – cip – cirip.
Când se aude clic – clic – clic? Când folosim mouse-ul.
Cum face găina? Cot – cot – cot – codac.
Dar greierele? Cri – cri – cri.
Cum chemăm cățelușul? Cuțu – cuțu. Dar pisica? Piss – piss – piss.
Cum face cioara? Crrra – crrra – crrra.
Cum face cucul? Cu – cu.
Dar cocoșul, cum cântă? Cucuriguuu.
Ce spunem atunci când mănăm caii? Diii – diii.
Cum se aude atunci când zboară pasărea? Fâl – fâl – fâl.
Acum vântul, când adie se aude fff – fff, când bate puțin mai tare se aude fâșșș - fâșșș, iar înainte de furtună se aude vâjjj – vâjjj.
Dar ploaia cum se aude? Pic – pic – pic.
Cum strănutăm? Hapciu.
Cum oftăm? Of – of – of.
Cum face găscă? Ga – ga – ga.
Cum face curcanul? Glu – glu – glu.
Cum face porcul atunci când îi este foame? Guiț - guiț. Dar după ce a mâncat? Groh – groh.

9 Exemplele sunt preluate de pe <https://www.psiholog-timisoara.ro/atasamente%20pentru%20descarcate/Onomatopee%20si%20interjectii.pdf>

Cum face câinele când e vesel? Hau – hau. Dar atunci când e trist? Ham – ham.

Cum face rața? Mac – mac.

Cum se aude când merge rața? Lipa – lipa.

Cum face măgarul? I-ha – i-ha.

Cum face pisica? Miauuu – miauuu. Cum face ursul? Morrr – morrr.

Cum face vaca? Muuu – muuu. Cum face broscuța? Oac – oac.

Cum face puiul? Piu – piu – piu.

Dar pupăza? Pu – pu – pu.

Când e prea multă gălăgie mama spune: psss – psss.

Cum face șarpele? Sssss.

Cum se aude când tăiem cu foarfeca? Țac - țac - țac.

Cum se aude atunci când merge căluțul? Trop – trop.

Dar când merge iepurașul? Țup - țup.

Cum se aude claxonul? Tiiit – tiiit.

Dar ceasul? Tic-tac – tic-tac.

Cum se aude trompeta? Ta – ta – ta.

Dar trenul? U – ci – ci.

11. Traduceți în limba maghiară interjecțiile:¹⁰

a!, aba!, aferim!, ah!, aha!, aho, aiurea!, alelei, aoleu, au, ah, bang!, bâl-dâbâc, boc, bre!, bufl, bum!, câr, câș, cea!, cioc!, cirip, clanț, clap, clonc, clic!, dang, ding, ee...!, ehei, ete, evrika, eh, fâl, fâs, fâș, fleoșc, gâl, ghiorț, ha, ha!, hai!, haide, haihui, hăis, halal, ham!, hap, hâr, hârști, haț, hei!, hodoronc, hodoronc-tronc, hop!, hopa, hopaa...!, ia, iaca, iată!, îhî!, jap, lip, mac, măi, măi, măi!, mâlc, miau!, mucles, na, na!, o!, oac, of, oho!, ole, ooo...!, pa!, pac, pfu, pis(i)!, piu!, pleoșc, plici, poc!, pui, sâc, sal, salut!, salve!, servus!, sictir, șontâc, știobâlc, țac, țanc, țâr, tic, tranca, tronc, trop, trosc!, tuști, uau!, uf, ura, vai!, vaea, vâleleu, vâleu, vivat, zău!, zbang, zbâr, zbârn, zbughi, zdrang, zdup

Căutați pe internet contexte în care apar aceste interjecții românești.

12. Traduceți în limba română interjecțiile:

– care exprimă emoții: jaj, ó, hurrá, fúj, pszt, au, juj, hoppá, Juhú!, Azta!, Pfu! hé, csitt, zsupsz jaj, óh, juj, hű, ejnye, ejha;

– care exprimă voința sau creează o relație, organizează conversația: szia, izé, aha, nosza;

– care imită sunete: bumm, vau, cic-cic, hess.

¹⁰ Exemplele sunt preluate de pe <https://ro.wikipedia.org/wiki/Onomatopee>

13. Traduceți în limba română propozițiile:

Jaj, de boldog vagyok!
 Pszt, kicsit csöndesebben!
 Ej, de jól laktam!
 Óh, ha gazdag lennék!
 Nahát, ma sem ért haza időben!
 Francba!

14. Completați tabelul:¹¹

Limba română	verb corespunzător	Limba maghiară sunet și verb corespunzător
Bufff-bufff (căderea unui obiect)		Puff, puffan
Trop-trop (căluțul)	a tropăi	trapp-trappol
Bee (capra)		
Cotcodac (găina)		
Cucu (cucul)		
Cucurigu (cocoș)		
Ga-ga (gâsca)		
Ham-ham (cățeluș)		
A-ia-ia! (când mă mir)		
Bâldâbâc (bulele de apă)		
Chiț-chiț (șoricel)		
Cri-cri-cri (greier)		
Crrra-crrra (cioara)		

11 Exemple preluate după https://www.academia.edu/22835145/EXERCITII_FONETICE_INTERJECTII_SI_ONOMATOPEE

Limba română	verb corespunzător	Limba maghiară sunet și verb corespunzător
Cuțu-cuțu (chemăm cățelușul)		
Dârrr-dârrr (când e frig)		
Diii-diii (mănăm caii)		
Fâl-fâl-fâl (fluturele)		
Gru-gru-gru (porumbelul)		
Hapciu! (strănutul)		
I-ha-i-ha (măgarul)		
Oac-oac (broscuța)		
Pic-pic (plouă)		
Ssst!sssst! (liniște)		
Trosc-trosc (creanga)		

15. Completați tabelul:

Limba română	Limba maghiară
	károg
	kuruttyol
miaună	nyávog
	mekeg
	lefetyel
	kárál

140 ■ 10. Cuvinte cu implicații de ordin fonetic

Limba română	Limba maghiară
	nyerít
guiță	röfög
	makog
	cirpel
ciripește	csiripel
	zümmög
	sziszeg
behăie	mekeg
	hápog
	huhog

Capitolul 11.

Exerciții recapitulative

În textele următoare găsiți exemple pentru vocale, consoane, semivocale, vocale asurzite, diftongi, triftongi, hiat, cacofonie, greșeli de ortografie, de punctuație, interjecții, cuvinte onomatopeice, fonetisme speciale, variante regionale, foneme nespecifice limbii române etc. Corectați greșelile și traduceți apoi fiecare text în limba maghiară:

1. – Dacă te doare dintele acela trebuie să mergem la un dentist. Sper că nu ți-e frică.

– Nu tăticule.

– Așa te vreau, curajos. Să știi că dentistul nuți face nimic!

– Dacă e așa, ce rost mai are să-l deranjăm? (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

2. – De ce cârâie cioara când zboară?

– Schimbă viteza. (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

3. Un copil plângea pe hol. Profesoara îl vede.

– Copile, de ce plângi!

– Un copil mi-a furat plăcinta!

– A fost cu intenție?

– Nu, cu brânză.....(sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

4. Familia merge într-un parc de distracții și la un concurs câștigă un ursuleț de pluș. Tatăl îi strânge pe copiii și îi întreabă:

– Ia să vedem... cine este cel mai cu minte și ascultător, cine nu face mof-turi nici odată, cine nu iese din cuvântul mamei?

Copiii, fără să stea prea mult pe gânduri, răspund în cor:

– Bine, tati... i-a tu ursulețul! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

5. – Ași dori, tăticule, să ajut un om învârstă. Îmi dai niște bani, măcar trei, patru mii de lei?

– Da, băiatule, bravo, e un gest foarte frumos. Uite, i-a zece mii de lei. Unde e omul acela sărman ?

– Pe trotuar, la colț. Vinde înghețată. (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

6. Un preot observă pe cealaltă parte a străzii un copil care nu ajungea la sonerie, deși se chinuia de numa', numa'.

Traversează și sună el, după care se apleacă spre micuț:

– Și acum ce facem, puișor?

– Acum... fugiiiiiiiiim! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

7. Profesoara:

– Bulă, cum se numesc persoanele care continuă să vorbească altora, deși e clar că în cele din urmă nu mai sunt interesate de discuție?

Bulă: – Se numesc profesori, doamnă. (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

8. O mamă a cumpărat fiului ei un costum de Halloween, ca săși sperie prietenii.

– Mamă, ar trebui să scot eticheta cu prețul nu?

– Nu, lasă-l, s-l speriem și pe tatăl tău! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

9. – Bunico, mâine avem ședință cu părinții. Poți să ajungi?

– De ce mă chemi în totdeauna pe mine la ședință?

– Pentru că tu nu auzi așa bine. (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

10. Întrebare la un post de radio:

– Cum pot să-mi învăț copilul cât înseamnă TVAul?

Răspuns:

– Mâncând-u-i un sfert din înghețată. (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

11. Profesorul de matematică, de vorbă cu cei 3 elevi corijenți:

– Nu vă intra deloc matematica în cap. Dacă vreți să treceți clasa, faceți și voi câteo faptă bună săptămâna asta...

Trece o săptămână, ultima oră de matematică din an:

– Ei bine? I-a sa vedem, tu ce faptă bună ai făcut săptămâna trecută? întrebă profesorul pe primul corigent.

– Domn' profesor, eu am ajutat o bătrânică s-ă treacă strada!

– Sună bine, nu extraordinar, dar... este bine la bătrânețe să fii ajutat. Tu? îl întreabă pe al doilea corigent.

– Domn' profesor, și eu am ajutat o bătrânică să treacă strada!

– Ce coincidență, ați ajutat amândoi o bătrânică să treacă strada. „Întrăde-văr, este o probabilitate destul de mare să fie mai multe bătrânici pe stradă”, se gândește profesorul. Ok, și tu?, îl întreabă pe al treilea corijent.

- Domn’ profesor, și eu am ajutat o bătrânică să treacă strada!
- E-i asta-i prea de tot, deci toți 3 a-ți ajutat câte o bătrânică să treacă strada?
- Nu câte o bătrânică, domn’ profesor! Aceeași bătrânică!
- Cum aceeași bătrânică? Nu era de ajuns unul să-o ajute?
- Ab-ia am reușit toții trei domn’ profesor, pentru că nu voia să treacă strada! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

12. Un băiat vrea să cucerească o fată:

- Te cheamă cumva „Google?”
- Nu, de ce? întreabă contrariată fata.
- Pentru că ai tot ce caut eu.
- Pe tine te cheamă cum va „YahooAnswers?”
- Nu, de ce? întreabă contrariat băiatul.
- Pentru că pui întrebări proaste. (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

13. – Ai venit la țanc, bunico! (zise băiețelul deschizându-i ușa).

Tata spunea că nu mai dumneata m-ai lipseai! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

14. În sala de operație – chirurgul către asistent:

- Anestezie.
- De-a noastră sau de import?
- De import.
- De import s-a terminat.
- Atunci de-a noastră.
- Nani, nani... (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

15. Era odată un pescar cam ghinionist. Un trecător cam curios îl întreabă:

- Are balta pește?
- Are... of-of... da-i acoperit de apă! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

16. Ce i-a spus tornada uraganului?

Sunt cu ochiul pe tine! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

17. – Merge iepurașul la magazin și întreabă vânzătoarea:

- Doamna vânzătoare, aveți înghețată care curge p-aiși și p-aiși? (arata colturile gurii)

144 ■ 11. Exerciții recapitulative

- Nu avem! Vino mai târziu poate primim.
Vine iepurașul a doua zi:
 - Doamna vânzătoare, aveți înghețată care curge p-aiși și p-aiși? (arată din nou colțurile gurii)
 - Nu avem! Vi-no mai târziu.
Vine iepurașul a treia zi și întreabă:
 - Doamna vânzătoare, aveți înghețată care curge p-aiși și p-aiși? (arată din nou colțurile gurii)
 - Iar ea răspunde:
 - Da, avem!
 - La care iepurașul î-i spune:
 - Se scârbos! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

18. Un motan se apropie de un acvariu și privește cu lăcomie la peștișorul din-ăuntru. Întinde laba să prindă peștișorul. Acesta îl vede și, foarte speriat, strigă:

- Ham, ham! Apoi începe să mârâie întocmai ca un câine.
Motanul se sperie și fuge. Peștișorul în gâna fericit:
 - Ce bine că am învățat o limbă străină! (sursa: <https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>)

19. Bulă, fiind la școală, primește o întrebare neașteptată... din partea profesoarei.

- Elev Bulă, cine a scris colindul „O, brad frumos!”?
- Un ungar.
- Cum adică un ungar?
- Păi, dacă era român, scria „Un brad frumos”! (<https://bancuri365.ro/bancuri-cu-bula/>)

20. Doi ciobani merg la un restaurant mediteraneean.

- După ce citesc meniul, î-l întreabă pe chelner:
- Domnule, ce sunt acelea fructe de mare?
 - Ca racatiță, ca lamar, rac, creveți, răspunde chelnerul.
 - Apoi bag de seamă, zice unul dintre ciobani, după cum zici dumnea-ta, vulpea, ursul și lupul sunt fructe de pădure. (sursa: <https://bancuri365.ro/bancuri-cu-ciobani/>)

21. Doi ciobani intră cu un câine într-un magazin din Suceava.

- Animalele nu au voie în magazin, zi-ce vânzătorul.
- Bre, Gheorghe, atunci eu și Lăbuș te așteptăm afară. (sursa: <https://bancuri365.ro/bancuri-cu-ciobani/>)

22. Noile reguli pe care trebuie să le respecte ciobanii

Iată că ciobanii vor trebui să respecte și ei legea, cei din capul țării gândindu-se că tare ar fi bine să le reglementeze și lor activitatea. Astfel că sau adunat un card de ... și au legiferat niste regulii pe care vor trebui să le respecte. Iată în continuare câte va (cele mai importante) reguli de care trebuie să țina cont ciobanii

Când ies cu oile la păscut, ciobanii vor fi obligați prin lege să meargă în urma lor și să le strângă cacarezele în pungi biodegradabile.

Dacă vin lupii, ciobanii sunt rugați să anunțe autoritățile și să aștepte în liniște sosirea lor.

Stănele trebuie să aibă acordul de funcționare ISU, MISU, PISU și CANISU.

Se va considera abuz și act de cruzime asupra animalelor folosirea unor cuvinte precum “hoooo”, “dâââr”, “mar?”.

Dacă turma trece de la munte la șes, doi câini din trei vor putea fi trimiși în concediu cu plată sau concediați cu trei salarii compensatorii.

Câinii de la stâna sunt obligați prin lege să poarte botnițe, să fie castrați, cipați, vaccinați și deparazitați.

Stănele cu o vechime mai mare de două ierni vor avea o bulina roșie pe gard.

Ciobanii care pasc turme în Ardeal se vor adresa oilor atât în limba română, cât și în limba maghiară. De asemenea, câinii sunt obligați să latre bilingv.

Câinii vor avea voie să latre doar în afara orelor de odihnă stabilite prin legea.

Este interzisă fumatul în spații închise și vânzarea de țigari către oile minore.

Berbecul care conduce turma va fi ales de către oi prin vot secret, democratic.

Oile vor putea fi tunse doar cu acordul lor scris.

Oile negre vor fi ținute în același țarc cu cele albe și orice formă de discriminare bazată pe culoarea blănii lor va fi aspru sancționată de lege. Dacă în schim, un berbec este de culoare neagră, va candida pe locuri separate pentru postul de conducător de turmă. (sursa: <https://bancuri365.ro/bancuri-cu-ciobani/>)

23. În timpul unui curs, profesorul își adresează unuia dintr-e studenți:

– Te rog săl trezești pe colegul tău!

Studentul:

– Trezi-ți-l dumneavoastră, că dumneavoastră l-ați adormit! (sursa: <https://bancuri365.ro/bancuri-cu-studenti/>)

24. - Ma, Ioane! Io tăta zăua calc, spăl geamuri, spăl vase, gătesc! Iar tu în tăt timpu ăsta stai în fata televizorului si aștepți să-ți aduc ceva de rontăit! Da dăo în-colo de treabă!

- Ce fel de om ești tu, mă???

- Răbdător! (sursa: <https://bancuri365.ro/bancuri-cu-ardeleni/>)

25. Un țăran venea o dată cu un car plin de saci. Caii erau slabi și foarte obosiți.

La bariera este oprit.

- Ceai în saci, bre? Întreabă vameșul.

Țăranul se pleca la urechea funcționarului vamal siii spuse o vorbă la ureche.

- N-am înțeles, spune mai tare, omule! se răstește vameșul.

Țăranul spuse a doua oară vorba,dar functionarul tot nu înțelese.

- Am ovăz, dom'le! zise țăranul, dar foarte încet.

- Ei, și apoi de ce nu vorbești mai tare ?

- Ca să nu mă auzi caii!!! (sursa: <https://tikaboo.ro/13-snoave-amuzante-si-cu-talc-pentru-copii/>)

26. C-F-R organizează nunți în tren: Te însori la Satu Mare, iar când ajungi la Constanța, faci nunta de aur. (sursa: <https://bancuri365.ro/radio-erevan/>)

27. Undeva, într-un sat, un boier avea într-un pom două zarzăre. Atunci și-a chemat argatul, care era însuși Păcală, în carne și oase.

- Măi Păcală, zise boierul din cerdac, i-a urcă-te tu în copac și scoboară cele două zarzăre.

- În dată, cucoane. Se urcă, ajunse la zarzăre și vazândule cât sunt de coapte și mălăiețe, nul răbda inima și scăpă una pe gât, aproape ne mestecată. Se dădu jos din pom și-i întinse boierului zarzărea rămasă teafără.

- Dar, unde-i zarzărea cealaltă, măi Păcală?

- Am mâncato, cucoane!

- Cum ai mâncat-o, Păcală?

- Așa, bine, cucoane!

- Cum bine, Păcală?

-Uiteașa, cucoane! Și hap! o înghiți și pe a doua. (sursa: <https://tikaboo.ro/13-snoave-amuzante-si-cu-talc-pentru-copii/>)

28. Doi amici se întâlnesc. Se întreabă, se cercetează de sănătate. Apoi unul din ei zise:

- Ei! Ce faci tu azi? Unde ai să petreci seara?

- Astăzi sunt invitat la masă la un amic al meu intim. Dacă vrei, vino și tu; el stă în strada Frântă, nr... ; avem să petrecem bine la el.

– Însă eu îl cunosc pe amicul tău numai din auzite, cum o să merg eu la masă la el?

– Ceți pasă? El este un om cum se cade și te v-a primi bine, când v-a auzi că-mi ești amic. La 6 ore punct să fii acolo.

Amicul acesta se întâlnește cu altul și, crezând că în puterea amicitiei amicului său v-a putea fi primit la masă și celălalt amic, îl invită dar și îi spuse ora pre scrisă.

Acesta, iară bazat pe ce îi spusese amicul său, invită și el pe altul, și așa mai departe, până veni seara.

La ora mesei, amfitronul nostru aștepta cu mare mulțumire să-i vină amicul, care nu întârzie dea veni. Însă rămase surprins, când văzu că după dânsul vine altul, până ce se află în fața a doisprezece musafiri.

Ca să se dumirească de această neașteptate onoare, amfitronul se adresează către invitatul său:

– Cine este domnul, amice?

– Domnul este un amic al meu, pe care l-am invitat eu însumi, încredințat de bunătatea Dumitale și bazat pe amicia noastră.

– Prea bine. Dar domnul cine este?

– Este un amic al amicului meu.

– Și astai bine. Dar domnul?

– Amicul amicului acestui domn, care și el îmi este amic.

În astfel de chip se făcură recomandățiile, până la cel din urmă.

Văzând că astfel merge treaba, domnul casei se coboară în bucatărie și dă ordinele trebuincioase pentru ospăț.

După câțva timp, gazda își pofti la masă pe toți musafirii, cunoscuți și necunoscuți.

Aceștia, cum văzură aranjamentele mesei, se așteptau la un ospăț foarte elegant și copios. Curățenia mesei, a serviciului și regula cu care erau așezate lucrurile fiecare la locul său le ațâța și mai mult apetitul.

Se așezară la masă și bucatele începură a sosi în castroane mari, curate și scumpe.

– Ce este asta ce se puse pe masă, scumpul meu amic? Întrebă invitatul pe gazdă.

– Aceasta este papără, dragul meu prieten. Ea deschide apetitul.

– Prea bine; dar ceea ce se aduse în celălalt castron ce este?

– Păpara păpării.

– Bine. Dar ceea ce vine după aceasta?

– O păpară a unei păpare a păpării.

Și tot astfel merse lucrul până la castronul al doisprezecelea.

Musafirii, de unde se așteptau la cine știe cefură nevoiți amânca păpara. (sursa: <https://tikaboo.ro/13-snoave-amuzante-si-cu-talc-pentru-copii/>)

29. – Tată, am găsit un bou ieftin; bine ar fii săl cumperi, zise un june ca de opt sprezece până la două zeci de ani tatălui său, plin de bucurie.

– De unde ști tu că este ieftin, și cine este cel cel vinde? întrebă părintele.

– Este un nenorocit, tată, răspunse junele, căruia ia murit până acum mai mulți boi. Vitele ce brumă ia mai scăpat lea schimbat pe bani. El voiește săse apuce de alt ceva, căci cu vitele n-are noroc. Boul ce ia rămas încă este hotărât să-l dea pe ce l-o da, numai să scape de dânsul, și nu găsește săl vânză.

– Și în cât la lăsat?

– Eu lam tocmit și îl pot scoate cu vro cincizeci de lei.

– Este scump, dragul tatei.

Surprins de răspunsul tatălui său, bietul june lăsă ochii în jos, tăcu și se duse întralesale. Era convins că tatăsău știe ce spune.

Soarta, care pînă aci fusese cam aspră cu această familie, se îndură în cele din urmă, și de un cărd de vreme începu a-i zâmbi. Pe ce punea mîna bătrînul, totul îi ieșea spre bine.

După vro doi ani de la aceasta, bătrînul se întoarse acasă întruna din zi-le cu un bou frumos. Avea de ce se prinde ochiul cînd se uita cine va la el.

Fiul, cînd văzu în băătură un astfel de bou, alergă, la tată-său întrun suflet și, plin de bucurie, îi zise:

– De la cine ai cumpărat boul ăsta, tată?

– De la obor, tătucule.

– Și lai luat mai ieftin decît care îl găsisem eu mai anțărț?

– Ba nu; pe acesta am dat mai mult, deși acela nici el nu era prost. Boul ce vezi în băătură mă ține 200 de lei.

– Boul ce tocmisem eu era numai 50 de lei, și atunci mi-ai zis că este scump, tată dragă.

– Așa este, fătul meu. Aceasta ozic și acum. Atunci boul cu cincizeci de lei era scump, fiindcă n-aveam bani. Astăzi, acesta cu două sute de lei este ieftin, fiindcă, de la mila lui Dumnezeu, am putut lega și noi gura pânzei. Aceasta s-o ții minte în viața dumitale. (sursa: <https://tikaboo.ro/13-snoave-amuzante-si-cu-talc-pentru-copii/>)

30. Lupul și iepurele găsesc un sac mare plin cu mîncare în pădure, imediat au început să se certe cine să ia sacul. La un moment dat lupul propune:

– Mă iepurilă, hai să facem așa, sacul va reveni celui care reușește dintr-o lovitură să-i scoată celuilalt mai mulți dinți.

Iepurilă imediat a căzut de acord cu propunerea. Lupul zice:

– Hai tu primul.

Își face iepurele elan și îl plesnește peste bot pe lup din toată puterea încât acesta cade lat la pămînt. Se scoală lupul, scui pă dinții, îi numără și zice:

– Șase.

După asta, îl apucă lupul de urechi pe iepure și îi aplică așa o lovitură că mai mai să-i rupă urechile. Scui pă iepurilă dinții, numără:

– Patlu.

– Cum mă patru, imposibil! – se miră lupul...

– Pana mea, patlu, dacă doal patlu dinți aveam?! (sursa: <https://adevarul.ro/stiri-locale/iasi/cele-mai-bune-bancuri-cu-animale-cum-scapa-o-1773881.html>)

Glosar bilingv de termeni utilizați în fonetică

Limba maghiară	Limba română
Aferézis	Afereza
Ajakhang	Labial
Ajakkerekítéses magánhangzó	Vocală labială rotunjită
Aj akréses magánhangzó	Vocală labială nerotunjită
Homofónia, hasonló hangzású szavak	Omofone
Homográfia	Omografe
Beszédhang	Sunetele vorbirii
Beszédtempó	Tempo/ritm al vorbirii
Beszélőszervek	Organe fonatoare
Betű	Literă
Kiejtés	Pronunție, articulare
Betűrend	Ordine alfabetică
Dierézis	Diereza
Epentézis vagy fonetikai betoldás	Epenteză
Epitézis vagy paragogé	Epiteză
faringális (garathang)	Consoană faringală
Felkiáltójel	Semnul exclamării
Felpattanó zárhangok, b, p, d, t	Consoane oclusive/explozive
Félhangzó	Semivocală
Flektáló nyelv	Limbă flexionară
Foghang	Dental
Fogmederhang vagy alveoláris	Consoană alveolară
folyékony hangok (likvidák)	Consoane lichide
Fonéma	Fonem
Fonológia	Fonologie
Garatüreg	Faringe
Gégefő	Laringe
Gégehang	Sunet gutural
Glottális (hangszalagrészhang)	Consoană glotală
Hagyomány elve	Principiul tradițional-istoric
Hang	Sunet
Hangerő	Intensitatea sunetului
Hangképzés	Fonațiunea
Hangjelölő írás	Scriere fonetică

Limba maghiară	Limba română
Hanglejtés	Intonație
Hangsúly	Accent
Oxiton hangsúly (a szó utolsó szótagja a hangsúlyos)	Accent oxiton (accentul cade pe ultima silabă a cuvântului)
Paroxiton hangsúly (a hangsúly az utolsó előtti szótagra esik)	Accent paroxiton (accentul cade pe silaba penultimă a cuvântului)
Ppparoxiton hangsúly (a hangsúly az utolsó előtti szótag előtti szótagra esik)	Accent proparoxiton (accentul cade pe silaba antepenultimă a cuvântului)
Hangszín	Timbru vocal
Hangtan	Fonetică
Hangutánzó szó	Onomatopee
Haplológia	Haplologia
Hasonulás	Asimilare
Helyesírás	Ortografie
Helyesírási elvek	Principii ortografice
Hiátus, hangűr, hangrés	Hiat
Ínyhang	Velar
Írás	Scriere, grafie
Írásjel	Semn grafic
Kettőshangzó, diftongus	Diftong
Kiesés	Eliziunea
Magánhangzó	Vocală
Magas hangok	Sunete înalte
Mássalhangzó	Consoană
Mély hangok	Sunete joase
Metatézis vagy hangátvetés	Metateză
Okkluzívák, explozívák	Oclusive, explozive
Orrhangok	Sunet nazal
palatális hang	Consoană palatală
Pergőhang	Consoană vibrantă
Posztalveoláris (vagy prepalatális) hang	Consoană postalveolară sau prepalatală
Pöszeség	Dislalie
Progressív hasonulás	Asimilare sau asimilație progresivă
Protézis	Proteza
Raccsolás	Rotacism
Regresszív hasonulás	Asimilare sau asimilație regresivă
Réshangok vagy frikatívák	Constrictive sau fricative

Limba maghiară	Limba română
Részleges hasonulás	Asimilare parțială
Rosshangzás, kakofónia	Cacofonie
Rövidülés	Contractie
Selypítés	Sigmatism
Szinerézis	Sinereza
Szótagalkotó magánhangzó	Vocală plenisonă
Teljes hasonulás	Asimilare totală
Veláris (hátsó ínyhang)	Consoană velară
Zár-rés hangok vagy affrikáták	Semi-occlusive sau africcate
Zöngés	Sonor
Zöngésedés	Sonorizare
Zöngétlen	Surd

Bibliografie

- Avram, Mioara. 1997. *Gramatica pentru toți*. București, Humanitas.
- Barta Mónika. 2019. *Hangkavalkád 2*. Nyíregyháza, Nyíregyházi Tankerületi Központ Kiadó
- Bărbuță, Ion et al. 2000. *Gramatica uzuală a limbii române*. Chișinău, Litera.
- Bârlea, Petre Gheorghe. 2013. *Limba română contemporană. Fonetice și fonologie. Ortografie, ortoepie și punctuație. Vocabular*. Ediția a II-a, revizuită. București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române.
- Bârlea, Petre Gheorghe. 2009. *Limba română contemporană. Fonetice și fonologie. Ortografie, ortoepie și punctuație. Vocabular*. București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională.
- Bârlea, Petre Gheorghe- Cerkez, Matei. 2005. *Limba română. Fonetice și vocabular. Program postuniversitar de conversie profesională pentru cadrele didactice din mediul rural*. Specializarea limba și literatura română. Forma de învățământ ID semestrul I. https://www.academia.edu/7123683/183606111_PETRE_GH_BARLEA_Fonetica_si_vocabular_pdf. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Băcilă, Florina -Maria. 2011. *O posibilă clasificare a omografelor românești*. Editura Mirton; Editura Amphora <https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A12966/pdf>. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Bokor József. 2007. Szófajtan. In A. Jászó Anna (coord.) *A magyar nyelv könyve*. 8. kiadás. Budapest, Trezor. 2007. 197–253.
- Bizdună, Maria. 2005. *Limba Română. Program universitar de formare a profesorilor pentru învățământul primar adresat cadrelor didactice din mediul rural*. <https://www.academia.edu/7281117/Limbarom>. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Ciocșirescu, Thomas. 2017. *Curs de vorbire pentru actori și formatori*. București, Editura U.N.A.T.C. Press.
- Dominte, Constantin, 2003. *Introducere în teorie lingvistică, antologie pentru seminarul de teorie a limbii*. <https://ebooks.unibuc.ro/filologie/dominte/4.htm>. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Dragomirescu, Adina. 2012. Ortografia limbii române, definiție, scurt istoric, instrumente. Principiul fonologic. Nr. 1-2, anul XXII, 2012. *Limba Română Azi*, <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1353>. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Corniță, Georgeta, 2002. *Fonetice integrată*. Baia Mare, Umbria.
- Farkas Jenő, 2010. *Román nyelvtan*. Palamart Kiadó.

- Fazakas Emese. 2008. *A magyar nyelv kis történeti nyelvtana*. Cluj-Napoca, Egyetemi Műhely Kiadó Bolyai Társaság.
- Gerstner Károly (coord). 2013. *Kis magyar nyelvtörténet*. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- Hanț Cristina, Pseudoevitarea cacofoniei, *Revista de lingvistică și cultură românească*, 12/2017 <https://limbaromana.org/revista/pseudoevitarea-cacofoniei/> Accesat 15 ianuarie 2022.
- Hazy, Ștefan. P. 1999. *Gramatica contrastivă, corespondențe și noncorespondențe între structurile limbilor română și maghiară*. Cluj-Napoca, Editura Studium.
- Ilinca Vasile. 2010. *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologie. Ortografie*. București, 2010 https://www.academia.edu/36373467/Limba_romana_contemporana_Fonetica_Fonologie_Ortografie_pdf. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Ionescu, Emil. 2019. Cuvinte de origine maghiară în Infinitesimal, ianuarie 2019, <https://infinitesimal.ro/limba/cuvinte-de-origine-maghiara> Accesat 15 ianuarie 2022.
- Magyari Sára (coord.). 2016. *Hamis barátok a magyar és a román nyelvben, szöszedet*. Partium Kiadó, Nagyvárád.
- Marschalkó. Gabriella. 2001. *Hungarolingua de bază nivel 1, curs de limbă maghiară pentru începători*. Debrecen, Debreceni Nyári Egyetem.
- Molea, Viorica. 2022. Modificări în DOOM 3: câteva aspecte Limba română, Nr. 5-6, anul XXXII, 2022 <https://limbaromana.md/index.php?go=articol&n=4296> Accesat 15 martie 2024.
- Nițulescu, Mădălina. [s.a.]. *Vocabular și fonetică: teorie și exerciții cu răspunsuri*. [s.n.]. https://www.academia.edu/26961086/VOCABULAR_%C5%9EI_FONETIC%C4%82_teorie_si_exercitii_cu_raspunsuri. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Popa, Ioan - Popa, Marinela. 2006. *Limba română pentru gimnaziu, liceu, baccalaureat și admitere în facultate. Fonetica vocabular gramatică*. București, Niculescu.
- Spânu Stela, 2014. *Fonetica. Curs de lecții*. Chișinău, UnASM.
- Rădulescu, Ilie – Ștefan. 2018. *Dicționar complex de omonime, omografe și paronime confundabile în limbajul cotidian*, Tipografia Moldova.
- Tóador Erika-Mária. 2020. *Predarea-învățarea limbii române ca limbă nematernă o alternativă a lingvisticii aplicate*. Cluj-Napoca, Editura Scientia.
- Tóador Erika-Mária. 2015. Interdependențele conduitei bilingve. Profilul psihosociolingvistic al bilingvismului maghiar-român. *Diacronia* 2, 17 iulie, 2015, A21 (1–8).
- Toma Ion, 1994. *Limba română*. București Ed. Niculescu. http://www.etc-tu-iasi.ro/sibm/romanian_spoken_language/ro/hiat.htm, Accesat 15 ianuarie 2022

- Ursan, Vasile. 2008. Despre configurația dialectală a dacoromânei actuale. *Transilvania* (serie nouă), anul 37, nr. 1, 2008. 77–85.
- Ursulescu Miličić, Rodica et alii. 2011. *Culegere de exerciții la limba română pentru examenul final în învățământul și educația elementară din anul școlar 2011/2012*. Belgrad.
<https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/punctuatie-si-ortografie-exercitii459.php>. Accesat 15 ianuarie 2022.
- Uță Bărbulescu Oana. 2019. O lecție de cumpătare – influența maghiară asupra limbii române. Dilema Veche nr. 790 din 11-17 aprilie 2019, <https://dilemaveche.ro/sectiune/la-zi-in-cultura/o-lectie-de-cumpatare-influenta-maghiara-asupra-627176.html> Accesat 15 ianuarie 2022.
- Vâlcu. Marcela. 2015. *Praxiologia limbii române Suport teoretic la cursul Praxiologia limbii române*. Chișinău, Tipogr. UPS „Ion Creangă”.
- Vârlan, Mariana. 2015. *Limba română contemporană. Ghid teoretic și aplicativ*. București, Editura Universitară.
- Vintilă-Rădulescu, Ioana 2010. *Limba română contemporană*, <https://facultate-litera.wordpress.com/tag/l-r-c/>. Accesat 15 ianuarie 2022.

Dicționare și ghiduri

- DOOM 3 *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. 2021. Ediția a III-a revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic, București, coordonator, Ioana Vintilă-Rădulescu Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”.
- DOOM 2 *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. 2005. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic, București, coordonator, Ioana Vintilă-Rădulescu Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”.
- Bidu-Vrânceanu, Angela - Călărașu, Cristina - Ionescu-Ruxândoiu, Liliana-Mancaș, Mihaela - Pană Dindelegan, Gabriela. 2001. *Dicționar de științe ale limbii*. București, Nemira.
- Sala, Marius (coord.). 1989. *Enciclopedia limbilor romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Uniunea Europeană, 2009, Ghid de redactare interinstitucional, <https://publications.europa.eu/code/ro/ro-5010400.htm>

Resurse electronice

- <https://academiaromana.ro › doc › nouDOOM>
https://dexonline.ro/articol/0._Ce_este_nou_%C3%AEEn_DOOM3

<http://dictionarul-ortografic.blogspot.com/2010/09/523-despartirea-cuvintelor-scrise-cu.html>
<https://foneticalimbiromane.ro>
<https://lexicologialimbiromane.ro/cuvantul/omografe/>
<https://propozitii.ro/propozitii-cu-omografe-definitia-omografelor/>
<https://gramaticalimbiromane.ro/punctuatie/semne-punctuatie/>
<https://www.dictie.ro/ce-este-cacofonia-cum-o-evitam/>
<https://destepti.ro/cacofonii-acceptate-in-limba-romana/>
https://ro.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A2ntur%C4%83_de_limb%C4%83
<https://www.salvaticopiii.ro/afla-mai-multe/noutati/framantari-de-limba>
<https://www.okosjatek.hu/nyelvtorok>
<https://beszedero.hu/nyelvtorok-top-100/>
<https://mondokak.hu/nyelvtorok/>
<https://ilr.lccr.ro/>
<https://www.jocuridecuvinte.ro/diverse.htm>
<https://e-nyelv.hu/2009-09-06/stb-elotti-vesszo-2/>
<https://foneticalimbiromane.ro/fonologia/hiat/>
https://dexonline.ro/article/2._Reguli_de_scriere_%C8%99i_de_pronun%C8%9Bare_literar%C4%83
<https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=4296>
https://dexonline.ro/article/2._Reguli_de_scriere_%C8%99i_de_pronun%C8%9Bare_literar%C4%83
<https://www.dictie.ro/category/exercitiu/>
<https://foneticalimbiromane.ro/teste-fonetica/test-ortografie-1/>
<https://www.ortografia.ro/ortografia-limbii-romane/fonetica-si-ortografia-din-limba-romane/vocale-din-limba-romana/>
<https://www.jocuridecuvinte.ro/>
<https://www.silabe.ro/>
<https://www.desparte.ro/>
<https://www.cuvintecare.ro>
<https://academiaromana.ro>
https://dexonline.ro/articol/0._Ce_este_nou_%C3%AEn_DOOM3
<https://www.academia.edu/7281117/Limbarom>
https://dexonline.ro/article/2._Reguli_de_scriere_%C8%99i_de_pronun%C8%9Bare_literar%C4%83
<https://lexicologialimbiromane.ro/cuvantul/omografe/>
<https://propozitii.ro/propozitii-cu-omografe-definitia-omografelor/>
<https://www.dictie.ro/ce-este-cacofonia-cum-o-evitam/>
<https://destepti.ro/cacofonii-acceptate-in-limba-romana/>
https://ro.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A2ntur%C4%83_de_limb%C4%83,
<https://www.logorici.ro/framantari-de-limba/>
<https://medclub.eu/articole/diverse/antrenam-dictia/>

<http://vorbestecorect.ro/Home/Framantari>,
<https://www.salvaticopiii.ro/afla-mai-multe/noutati/framantari-de-limba>
<https://gramaticalimbiromane.ro/morfologia/parti-vorbire-neflexibile/interjectia/>
<https://www.dictie.ro/interjectia-in-limba-romana/>
https://www.magyarulbabelben.net/works/hu/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor-1823/Az_Alf%C3%B6ld/ro/74918-C%C3%A2mpia
https://www.magyaryelvtan.hu/hangutanzo_es_hangulatfesto_szavak
<https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/e-e-724A7/eg-a-karam-724BA/#Lexikonok%5ENEprajz-Lex-%C3%89g%20a%20kar%C3%A1m!>
<https://gramaticalimbiromane.ro/morfologia/parti-vorbire-neflexibile/interjectia/>
<https://www.psiholog-timisoara.ro/atasamente%20pentru%20descarcate/Onomatopee%20si%20interjectii.pdf>
<https://ro.wikipedia.org/wiki/Onomatopee>
https://www.academia.edu/22835145/EXERCITII_FONETICE_INTERJECTII_SI_ONOMATOPEE
https://www.oportunitatiegale.ro/pdf_files/Texte_pentru_dictari.pdf
<https://sainvatamdistrandune.blogspot.com/2011/06/texte-pentru-dictare.html>
https://www.isjbraila.ro/file_comp/resedu/1548903689_LLRCls%20a%20IVa_Itemi%20pentru%20formarea%20deprinderilor%20de%20scriere%20corecta_autor%20Daniela%20Lupu_Scoala%20Gimnaziala%20Ion%20Creanga%20Braila.pdf
<https://indexare-referinte.blogspot.com/p/proiectul-invatare-prin-dictare.html>
<https://www.qdidactic.com/didactica-scoala/literatura/gramatica/texte-pentru-dictare445.php>
<https://folclor.net/legenda-cucului/>
https://e-povesti.ro/povesti/papucii_gansacului/
<https://mirelabuhus.blogspot.com/2016/02/povestea-ciorii.html>
https://e-povesti.ro/povesti/dreptatea_lui_tepes/
<https://tikaboo.ro/bancuri-pentru-copii/>
<https://bancuri365.ro>
<https://tikaboo.ro/13-snoave-amuzante-si-cu-talc-pentru-copii/>
<https://adevarul.ro/stiri-locale/iasi/cele-mai-bune-bancuri-cu-animale-cum-scapa-o-1773881.html>
https://style-guide.europa.eu/o/opportal-service/isg?resource=pdf-web/ISG_ro_4web.pdf

Kivonat

Román–magyar összehasonlító nyelvtan. Hangtan

A *Román–magyar összehasonlító nyelvtan. Hangtan* című kötet célja egyrészt a román és a magyar nyelv fonetikai szerkezetének összehasonlító vizsgálata, másrészt hogy felhívja a figyelmet azokra a különbségekre, amelyek az interferenciajelenségek háttérében állnak, valamint hogy néhány olyan módszert és gyakorlatot kínáljon, amelyek segíthetnek az interferenciák csökkentésében. A két nyelv közötti különbségek, a magyar beszélők által tapasztalt nehézségek (a román *ă* és *î/â* fonémákhoz, valamint a magyar *ö* és *ü* magánhangzók interferenciájához kapcsolódó kiejtési hibák, a szóvégi *i* kiejtésének nehézségei, a diftongusok réshangként történő kiejtése, a magyar *ty* és *gy* mássalhangzók kiejtésének átvitele), az első szótag hangsúlyozása az anyanyelv hatása alatt és a románra jellemző mozgó hangsúly felbontása mind olyan sarkalatos hangtani pontok, amelyeknek elméleti és főleg gyakorlati szempontjait ismertetjük jegyzetünkben. A kötet vezérfonala az, hogy az artikulációs alapot csak gyakorlással és sok példával lehet kialakítani, a helytelen kiejtést pedig csak folyamatos gyakorlással és szépen, helyesen artikulált román szövegekkel való találkozással lehet kiküszöbölni. Ehhez próbáltunk segítséget nyújtani mindenkazonak, akiket érdekel a román nyelv hangtana összehasonlító megközelítésben.

Abstract

Comparative Romanian–Hungarian Grammar. The Field of Phonetics

Our volume entitled *Comparative Romanian–Hungarian Grammar. The Field of Phonetics* aims to provide a comparative study of the phonetic structure of Romanian and Hungarian, to draw attention to the differences that underlie the interference phenomena, and to offer some methods and practices that can help to reduce interference phenomena. The differences between the two languages, the difficulties encountered by Hungarian speakers (pronunciation errors related to the Romanian phonemes *ă* and *î/â* and the interference of the Hungarian vowels *ö* and *ü*, the difficulties in pronouncing the final *i*, the pronunciation of diphthongs as hiatus, the transposition of the Hungarian consonants *ty* and *gy*), the stress of the first syllable under the influence of the mother tongue are all crucial phonological points, the theoretical and especially practical aspects of which are described in this volume. The guiding principle of the book is that the articulation base can only be developed through practice and many examples and that incorrect pronunciation can only be eliminated through constant practice and exposure to beautifully and correctly articulated Romanian texts. To this end, we have tried to help all those who are interested in a comparative approach to the phonetics of Romanian.

Despre autor

Imola Katalin Nagy este conferențiar universitar doctor la Universitatea Sapiientia din Cluj-Napoca (România), Facultatea de Științe Tehnice și Umaniste Târgu-Mureș. A obținut titlul de doctor în filologie în 2010, cu o teză despre paralelisme literare româno-maghiare. Este unic autor al unor volume de lingvistică și didactică a limbilor străine (*A Guidebook to Language Examinations. English for Human Sciences*, Editura Scientia, Cluj, 2008; *An introduction to the study of pragmatics*, Editura Scientia, Cluj, 2015; *An Introduction to Lexical Semantics for Students of Translation Studies*, Editura Scientia, Cluj, 2017) și de istorie culturală și literară (*Interferențe culturale româno-maghiare*, Editura Scientia, Cluj, 2015). Este membră a Centrului de Cercetare DAMERG (Studies on Hungarian, Romanian, English, German and Danish, Târgu-Mureș, România) și a Centrului de Cercetare al Relațiilor Interculturale, Miercurea Ciuc, România). De asemenea, a publicat mai multe articole în domeniul studiilor interculturale, al istoriei culturale, al lingvisticii și al literaturii.

Editura Scientia

400112 Cluj-Napoca
str. Matei Corvin nr. 4
Tel./fax: +40-364-401454
E-mail: scientia@kpi.sapientia.ro
www.scientiakiado.ro

Pregătire pentru tipar:

Piroska Dobos

Corectură lingvistică:

Simona Dombi

Tipografie:

Elemér Könczey

Tipărit în tipografia F&F INTERNAȚIONAL SRL

Director: Enikő Ambrus

Volumul *Gramatică comparată româno-maghiară. Domeniul fonetic* oferă un studiu comparativ al structurii fonetice a limbilor română și maghiară, atrăgând atenția asupra diferențelor care stau la baza fenomenelor de interferență. Dincolo de aspectele teoretice privind sistemul fonetic al limbii române, caracteristicile sunetelor din limba română, noțiuni de ortografie, ortoepie, accent și intonație, volumul abordează probleme practice precum fenomene fonetice care trebuie evitate, problema interferențelor fonetice dintre limba română și maghiară, diferențele fonetice dintre cele două limbi și dificultățile întâmpinate de vorbitorii de limbă maghiară. Erorile de pronunție legate de fonemele românești ă și î/â, precum și interferența vocalelor maghiare ö și ü, transpoziția consoanelor maghiare ty și gy, accentuarea primei silabe sub influența limbii maghiare, sunt toate subiecte fonetice-fonologice cruciale, ale căror aspecte teoretice și practice sunt descrise în acest volum.

ISBN 978-606-975-093-3

9 786069 750933